

Ambô Mavî atu be Luk hekavu

Ambô himung

Luk hekavu kapua tiêng. Yêni me anô long bôyang me mî Israel te amî. Yêni me dokta te be Pol ya anô môlôô. Yêni da mî hêyê Yisu amî, metom henang ambô hiving ña nômbêng atu be bôk êyê Yisu hethak malênjing.

Yêni hekavu kapua tiêng hêndêng anômbêng Tiopilus. Ña lêkauk ethak Wapômbêng ya ambô doho lejing êv nena Tiopilus me anô Lom te. Luk la hiving Tiopilus neyala ambô avanông ethak ômbêla takatu be Yisu henang be hevong. Bêng be ditu hekavu hethak ômbêla takatu be hivutak himung yôv kîmîng evathu Yisu hê hele be hêyô wakma hethak leng be hê. Bêng yom me Luk ik thô nena Yisu mî hêlêm vo nêngêv ña Israel yom vê injêk malêing amî. Mî. Hêlêm vo nêngêv Israel lêk ña long bôyang vê injêk malêing imbing.

Kapua Luk me Yisu helam yêni da nena, “Anô Ya Nakandung” bôlô bêng anông. Vômbê nena sêmbôk me Yisu hîmô melak leng hîtôm dôhô yom, metom heveng yam me yêni hîlôk be hêlêm be avî pîk hevathu yêni. Be ditu helam yêni da nena Anô Ya Nakandung. Metom yêni da me king atu Wapômbêng hîtôk vo ninjê be neyanging nômkama sapêng hîtôm sêmbôk be hîmô melak leng. Hîtôm sêmbôk Daniel bôk hêyê hethak

navîng be henang ôpêng bêng nena yêni me hîtôm aô ña pîk (Dan 7:13-14).

Luk hekavu kapua tiêng hêndêng 60 mena 70 AD ma. Yôvêm me hekavu kapua Aposol hiving.

Ondong atu be Luk hekavu kapua tiêng

¹ Anômbêng Tiopilus, anô bêng anông evong ku lêklokvang vo ekavu kapua hethak nôm takatu be bôk hik anông hêk yoô lîvông.

² Loho ekavu ambô hîtôm thak anô vi êyê Yisu hevong be henang. Ña êng î mô hîtôm Wapômbêng ya ña ku be enang kôkôthing êng ethak avîlanô.

³ Be ditu mung anông me ya havong ku bêng hiving vo yî nîng ambô sapêng nimbutak thêthôp be nî mô yêng, be ditu ya leng hiving nena ya kavu kapua tiêng êthôk êndêng ong ethak nôm takêng.

⁴ Ya hakavu ambô takêng vo nêngêv ong livung vo noyala ambô takatu be bôk holañô êng me ambô avanông.

Anjêla hêyô vo Sekalaia

⁵ Sêmbôk atu be King Helot heyangîng avîlanô Judia me anô hîmbôk da te hî mô be ya athêng nena Sekalaia. Yêni hevong ku hîmbôk da hiving ña ondong atu be ining athêng nena Abiya. Me yanavî Elisabet hivutak nang Alon limi hiving hîtôm Sekalaia.

⁶ Thêi mô thêthôp anông hêk Wapômbêng mandaluk me thak esopa ambô balambung lêk Anômbêng ya ambô sapêng avanông.

⁷ Metom Elisabet me avî yamu te, be ditu thêi sêik mî me îmo hele be eyalôv.

⁸ Wak te me Abiya ya ondong ining waklavông embong ku îmo melak matheng. Me etak Sekalaia vo nembong ku îmo Wapômbêng mandaluk.

⁹ Loho sopa na îmbôk da ning kombom be îmbi valu vo injê nena opalête tem nimbutak êyô Anômbêng ya melak matheng kapô bini vo nîmbôk da uv mavî. Êng me Sekalaia ya athêng hivutak be yêni hevong bêng.

¹⁰ Be hîmbôk da uv mavî me avîlanô bêng anông îmo melak vi yêng be eteng mek îmo.

¹¹ Êng me Anômbêng ya anêla te hêyô vo Sekalaia be heva long îmbôk da uv mavî ya alakdala viyôhok.

¹² Sekalaia hêyê anêla, êng me hesong be hêkô kambom.

¹³ Metom anêla tenang nena, “Sekalaia, dô nôkô andô. Yong mek me Wapômbêng bôk helañô yôv. Vônîm Elisabet tem nembathu nalum malô te be nondam ya athêng nena Jon.

¹⁴ Me tem lem mavî bêng anông. Sêik êng hivutak me avîlanô bêng anông tem leñing mavî

¹⁵ vômbe nena yêni tem nimbutak anô lêk athêng bêng injêk Anômbêng mandaluk. Yêni mî hîtôm ninum waing lêk nanam maning vi amî. Me heva talêmbô la tenang me tem Lovak Matheng imbolô yêni kapô thing.

¹⁶ Me tem nendom avîlanô Israêl bêng anông endeni êndêng Anômbêng loho ning Wapômbêng ethak lonbô.

¹⁷ Me yêni tem nimbua Elaija ya kombom lêk lêklokvang be nimung vo Anômbêng. Me tem nembong be lambô lêk nali imbutak kapôlônging tom. Lêk tem nembong na lindong kôtông lindônging ipuak be endanô na thêthôp ining auk mavî. Me yêni tem nembong bêng vo avîlanô epesang i vo imbua Anômbêng thô.”

¹⁸ Me Sekalaia henang ik anêla ling nena, “Yêi luvi bôk ayalôv yôv be ômbête tem ningik thô vo ya yala nena yong ambô tem ningik anông?”

¹⁹ Metom anêla henang viyang nena, “Ya Gabliel be thak ya hava Wapômbêng mandaluk. Be diti yêni da hêv ya be ya halêm vo ya nang ambô mavî tiêng êndêng ong.

²⁰ Yôv be nondanô. Mî hôêv iving yîning ambô amî. Be tem viem putup me mî hîtôm nonang ambô amî endebe yîning ambô ti ningik anông êndêng waklavông atu be Wapômbêng hîtôk.”

²¹ Avîlanô eyanging Sekalaia hele be mî me lejing êv nena ômbête lêk hêpôm inda hîlôk melak matheng kapô.

²² Yôv me Sekalaia hele yêing me ambôlêk lêk putup be mî hîtôm nenang ambô ethak loho amî. Me hik nômkama thô hethak bang yom me mî henang ambô amî. Êng me loho yala nena yêni lêk hêyê wêng te hîlôk melak matheng kapô.

²³ Sekalaia hevong ya ku yôv me yêni hîvô hê ya melak.

²⁴ Yôvêm me Sekalaia yanavî Elisabet hethambeng. Me hîmô ya melak kapô yom hîtôm ayông bahevi.

25 Me henang nena, “Lêk iti me Anômbêng la mavî be hevong nôm iti hêndêng ya be hêv yîning moma vê hêk avîlanô maleŋing.”

Anêla hêyô vo Malia

26 Elisabet ya ayông hethambeng hîtôm bahevi be lahavôte me Wapômbêng hêv anêla Gabliel be hê hêyô melak lông te be elam nena Nasalet hêk Galili kapô.

27 Yêni hê hêyô vo avî voyavô te be bôk mî ninjêk imbing anô amî denang. Avî êng ya athêng nena Malia be ya avîlanô bôk îtôk yêni yôv vo nimbua anô te be ya athêng nena Josep. Josep me King Devit lim.

28 Anêla hê hêndêng Malia me henang nena, “Waklîvông mavî ong! Anômbêng hîmô hivîng ong be bôk hêv ya wapôm hêndêng ong.”

29 Me Malia helanô ambô êng be hesong kam-bom be la hêv nena ambô alête bêng.

30 Metom anêla henang ethak yêni nena, “Malia, dô nôkô andô vômbe nena lêk huwa Wapômbêng ya wapôm yôv.

31 Nondanô. Tem nothambeng be nombathu sêik anô te be nondam ya athêng nena Yisu.

32 Yêni tem nimbutak anô lêk athêng bêng. Me tem endam yêni nena Wapômbêng Leng Nakan-dung. Me tem Anômbêng Wapômbêng nêngêv lim Devit ya ku king êndêng yêni.

33 Me tem nîmô îtôm Jekop limi ning king wak nômbêng iti sapêng. Me ya ku king tem nîmô bêng yom me ya dang mî.”

³⁴ Me Malia henang ethak aŋêla nena, “Nôm êng tem nimbutak bisête? Bôk mî yanggêk imbing anô te amî.”

³⁵ Me aŋêla henang viyang nena, “Lovak Matheng tem nêlêm êndêng ong me Wapômbêng Leng ya lêklokwang tem nêyô ong vov. Be sêik atu be tem nombathu me tem matheng be endam nena Wapômbêng Nakandung.

³⁶ Nondanô. Yatam avî Elisabet bôk avoŋa be elam yêni nena avî yamu, metom lêk hethambeng be ya ayông lêk bahevi be lahavôte be tem nombathu sêik malô te.

³⁷ Be ditu nômate mî malêing vo Wapômbêng embong amî.”

³⁸ Me Malia henang nena, “Bôvê! Ya Anômbêng ya avî ku. Be ditu nembong lêk bêng êndêng ya îtôm ditu honang.” Yôv me aŋêla hetak Malia be hê.

Malia hê hêyê Elisabet

³⁹ Wakma êng me Malia hetak ya long me hê ketheng be hêyô melak lông te hêk Judia long atu be dum nenanena bêng anông.

⁴⁰ Me hêyô Sekalaia ya melak be hê kapô me henang waktîvông mavî hethak Elisabet.

⁴¹ Me Elisabet elanô ya ambô me sêik kasek hîsôv kisi heva yêni la kapô me Lovak Matheng hîvôlô yêni kapô thing.

⁴² Êng me Elisabet helam kaêk lêk la mavî be henang nena, “Wapômbêng hevong mavî hêndêng ong hîvô hethak vo avî vi. Be tem nembong mavî bêng yom êndêng sêik itu be tem nombathu.

⁴³ Metom ya avî alête be yîning Anômbêng talêmbô hêlêm vo ninjê ya?

⁴⁴ Nondanjô. Wakma ya halanjô yong waktîvông me sêik kasek iti be heva ya leng la mavî be hîsôv kisi.

⁴⁵ Mavî vo ong vômbe nena hôêv iving Anômbêng ya ambô atu be henang ethak ong tem ningik anông!”

Malia ya yeng

⁴⁶ Me Malia henang nena,
“Ya kapôlông hêv Anômbêng ya athêng ling,

⁴⁷ me ya dôhông la mavî hêndêng Wapômbêng yîning Malatine,

⁴⁸ vômbe nena yêni hêyê ya avî oyang atu be ya havong ya ku be la hiving ya.

Avîlanô lêk be eveng yam sapêng tem enang nena ya hauwa mək mavî

⁴⁹ vômbe nena Wapômbêng Lêklokvang Anông hevong nômbêng ethak ya be ya athêng thak hêk matheng.

⁵⁰ Yêni thak hêv kapô hêndêng ɲa takatu be elanjô ya ambô hêndêng sêmbôk lêk ɲa diti me ɲa tem embeng yam imbing.

⁵¹ Me hevong ku bêngbêng hethak yêni da ya lêklokvang.

Me avîlanô takatu be êv loho da ning athêng lêk auk kambom ling me thak hêv loho vê ê mayaliv.

⁵² Me thak hêv king ining lêklokvang vê.

Me hêv athêng bêng hêndêng ɲa takatu be thak etaving i.

⁵³ Me thak hevakông avîlanô takatu be ema vo lejing hethak nô mavi bêng anông be lejinvinjak.

Metom ɲa lêk nômkama bêng me thak hêv loho vê be ê oyang.

⁵⁴ Me yêni thak hêv ya avîlanô ku Islael livung me la hêv ya tava be hêv kapô hêndêng loho wak nômbêng iti sapêng

⁵⁵ hîtôm ambô atu be bôk hevak hiving aô ning bumalô loho lêk Ablaham lêk limi sapêng.”

⁵⁶ Yôv me Malia hîmô hiving Elisabet hîtôm ayông lô, yôvêm me hele hê ya long ethak lonjô.

Elisabet hevathu Jon Anô Hithik Avîlanô

⁵⁷ Me Elisabet ya waklavông nembathu hêyô be hevathu sêik malô te.

⁵⁸ Êng me Elisabet ya lêkma lêk ya avîlanô elanô nena Anômbêng lahiki bêng anông hethak yêni, be ditu loho lejing mavi anông hiving inda.

⁵⁹ Me sêik kasek êng hîmô hîtôm wak bahevi be lahavôlô me avîlanô êlêm vo engothe ya kôpik. Be ditu lejing iving êngêv lambô Sekalaia da ya athêng êndêng wakna êng.

⁶⁰ Metom talêmbô henang nena, “Mî. Aôndam nena Jon.”

⁶¹ Me loho nang ethak yêni nena, “Limbumi la te bôk mî hiwa athêng Jon amî.”

⁶² Yôv me loho nang ik lambô ling ethak bahejing nena endam ya athêng bisête.

⁶³ Me hik thô hethak bang nena imbua aseleng petap te lêm, êng me iwa lêm me hekavu hêyô hêk nena, “Ya athêng nena Jon.” Me loho sapêng êyê athêng êng be esong kambom.

⁶⁴ Me ketheng oyang me Sekalaia ambôlêk hik kê be henang ambô hethak lonbô me hêv Wapômbêng ya athêng ling.

⁶⁵ Me avîlanô long êng êyê nôm êng be esong kambom. Me ambô êng hê be heveng Judia ning long dum nenanena sapêng.

⁶⁶ Me lejing êv be enang ik ling nena, “Anômbêng ya lêklokvang hîmô hiving sêik iti be yôvêm ketem nimbutak bisête?”

Sekalaia ya yeng

⁶⁷ Yôv me Lovak Matheng hîvôlô Sekalaia Jon lambô kapô thing be henang ambô plopet nena,

⁶⁸ “Aôngêv athêng bêng êndêng Israêl ining Anômbêng Wapômbêng, lêk hêlêm vo nêngêv ya avîlanô vê injêk ining malêing.

⁶⁹ Yêni hêv Anô Lêklokvang te hivutak ya anô ku Devit ya lêkma vo nimbutak aô ning Malatine.

⁷⁰ Yêni hevong bêng hîtôm sêmbôk be henang ethak ya plopet matheng be enang nena,

⁷¹ tem Wapômbêng êngêv aô vê injêk ñakyo lêk ña takatu be kapôlôning êndô aô bahêjing.

⁷² Bêng be yêni hêv kapô vo aô ning bumalô lêk la hêv ya tava matheng

- ⁷³ atu be hevak vo nembatho ambô sêmbôk be hevak hiving aô ning bumalô Ablaham long nena
- ⁷⁴ tem nêngêv aô vê injêk ñakyo ning lêklokvang vo aômbong ya ku me dô aô kô andô
- ⁷⁵ vo aômô matheng lêk thêthôp injêk Wapômbêng mandaluk îtôm wak nômbêng iti sapêng.
- ⁷⁶ Bêng be ong yîning wakna, tem numung vo nôpôpêk Anômbêng ya lonðanlê vo nêlêm, be ditu tem edam ong nena Wapômbêng Leng ya plopet.
- ⁷⁷ Me tem nombong be ya avîlanô ining auk ipuak vo eyala nena Wapômbêng tem nêngêv loho ning kambom vê me hethak lonðanlê êng yom me tem nimbua loho vê injêk ining kambom.
- ⁷⁸ Aô ning Wapômbêng lahiki bêng anông be ditu hêv kapô vo aô be tem nembong nôm êng lêk nêngêv anô te lêm nang leng îtôm wak
- ⁷⁹ vo nêngêv danda êndêng avîlanô takatu be îmô momañaning bêng kapô be êkô ema. Lêk ya danda êng tem nêngêv aô livung vo aômbeng lonðanlê lambali mavî.”
- ⁸⁰ Me Jon hilumbak bêng be hivutak lêklokvang hethak dôhông ya kombom mavî. Me hê hîmô long thiliv hele be ya wakma hêlêm yêing be hevong ku heva avîlanô Israêl maleñing.

2

Malia hevathu Yisu (Mat 1:18-25)

¹ Hêndêng waklavông takêng te me Sisa Ogastus hevak ambô manjeng te vo imbua avîlanô pîk takatu be Lom eyanging sapêng ining athêng.

² Wakma êng me munḍaluk anông vo Sisa Ogastus ya gakmang iwa avîlanô ning athêng. Hêndêng wakma êng yom me Kulinius himô hîtôm plovins Silia ining gavana.

³ Êng me avîlanô sapêng ê ining melak ondong tomtom vo imbua loho ning athêng.

⁴ Josep hivutak nang King Devit ya lêkma, be ditu hetak Nasalet nang Galili me hê Devit ya melak ondong Betlehem nang Judia.

⁵ Yêni hê hiving Malia, avî atu be tem nimbua, vo nekavu thêi ning athêng. Wak êng me Malia bôk hethambeng yôv.

⁶ Thêi mô Betlehem denang me Malia ya waklavông hêyô vo nembathu.

⁷ Me hevathu namalô bôp be hivuliv îlôk kwak be hêndô hêk bokmanḵkao* ning kambum, vômbe nena melak kapô te mî hêk oyang vo thêi mô amî.

Anêla hêyô vo ḡa eyanging boksipsip

⁸ Me ḡa eyanging boksipsip doho îmô long êng vi yêing be eyanging ining bok hêndêng bîlîvông.

⁹ Me Anômbeḡ ya anêla te hêyô vo loho lêk Anômbeḡ ya danda lêkmanḡing be himbî helawê loho be êkô kambom.

* **2:7 2:7** Bokmanḵkao, boksipsip, bokmeme, lêk bokhos ining kambum

¹⁰ Metom anêla henang nena, “Dô môlô kô andô. Ondanjô! Ya hauwa ambô mavî te be ya halêm vo môlô be tem nembong avîlanô sapêng lejing mavî anông.

¹¹ Lêk iti hêk Devit ya melak ondong me avî te hevathu sêik te be tem nîmô îtôm môlô ning Malatine. Yêni Anômbêng me yêni Mesaya.*

¹² Tem môlôngô lavuning te bêniti nena ivuliv sêik kasek te ethak kwak be hêk bokmankao ning kambum te.”

¹³ Anêla henang ambô êng yôv me ketheng oyang me anêla bêng anông nang melak leng êyô vo yêni. Be loho êv Wapômbêng ya athêng ling be enang nena,

¹⁴ “Athêng lêkmanjing êndêng Wapômbêng îmô melak leng,
me lambali êndêng avîlanô pîk takatu be
Wapômbêng la mavî hethak loho.”

Na eyanging boksipsip ê êyê Yisu

¹⁵ Anêla etak loho be ê melak leng me na eyanging bok enang ethak i nena, “Aô na vo aônga nôm atu be Anômbêng henang ethak aô nena lêk hivutak Betlehem.”

¹⁶ Êng me loho ê ketheng me êpôm Malia lo Josep me sêik kasek atu be hêk bokmankao ning kambum te.

¹⁷ Loho yê yôv me enang ambô takatu be anêla henang hêndêng loho hethak sêik kasek êng.

* **2:11 2:11** Mesaya me ambô Hiblu. Me Kilisi me ambô Glik. Me ya ondong nena, “Ôpatu be Wapômbêng hitôk vo nimbua avîlanô vê injêk kambom ya vuli.” **2:14 2:14** Luk 19:38

¹⁸ Me avîlanô elanô na eyanging boksipsip ining ambô êng be esong kambom.

¹⁹ Me Malia la hêv ambô takêng be hevalong long hêk kapô.

²⁰ Me na eyanging boksipsip ele ê me êv Wapômbêng ya athêng ling hethak leng lêk lejing mavî bêng anông hêndêng Wapômbêng hethak nômb takatu be loho yê lo elanô hîtôm anêla bôk henang ethak loho.

²¹ Wak bahevi be lahavôlô hele be hê me engothe sêik kasek êng ya kôpik be elam ya athêng nena Yisu. Athêng êng me Malia mî hethambeng amî denang me anêla bôk hêv yôv.

Simion lo Ana êyê Yisu

²² Josep lo Malia ning waklavông imbutak mambung injêk Wapômbêng mandaluk hêyô hîtôm balambung atu be Moses bôk hekavu. Êng me thêi iwa Yisu be ê Jelusalem vo êngêv êndêng Anômbêng

²³ hîtôm ya balambung bôk henang yôv nena, “Sêik malô mung sapêng me ôngêv êndêng Anômbêng.”

²⁴ Be ditu thêi iwa menak yi be ê vo êngêv da hîtôm Anômbêng ya balambung bôk henang nena imbua “menak bôbô map lokwanyi mena thaumbôm map lokwanyi ma.”

²⁵ Me anô te hîmô Jelusalem be ya athêng nena Simion. Yêni me anô thêthôp be thak

hesopa Wapômbêng avanông bing. Yêni heyambing Mesaya atu be tem nêngêv Israêl thîvô. Me Lovak Matheng hîmô hiving yêni.

²⁶ Lovak Matheng bôk henang ethak yêni yôv nena tem mî nema amî me nîmô endebe ninjê Mesaya atu be Anômbêng bôk hevak ambô vo nêngêv êlêm yôvêm.

²⁷ Me Lovak Matheng helom yêni be hê melak matheng ya popatîng kapô. Me Josep lo Malia iwa Yisu be êlêm vo esopa ambô balambung hîtôm limi ning kombom.

²⁸ Me Simion hisip wakna kasek hîmô bang me hêv Wapômbêng ya athêng ling be henang nena,

²⁹ “Anômbêng, ya yong anô ku.

Lêk yôv me notak ya vo yana lêk ya lambali mavî hîtôm sêmbôk be honang.

³⁰ Lêk ya maleng êyê ôpatu be hôêv êlêm vo nimbua yoô vê injêk kambom ya vuli yôv.

³¹ Hôpôpêk lonđanlê êng hêk avîlanô sapêng malenjing.

³² Lonđanlê êng me hîtôm danda vo avîlanô long bôyang injê,

me tem nêngêv athêng lêkmanjing êndêng yong avîlanô Israêl.”

³³ Yisu lambô lo talêmbô elanô Simion ya ambô atu be henang ethak wakna êng be esong kambom.

³⁴ Yôv me Simion hêv mek êndêng loho be henang ethak sêik êng talêmbô Malia nena, “Nonđanô. Wapômbêng hetak wakna ti vo nembong

avîlanô Israêl bêng anông tem imbua vuli kam-bom me bêng anông tem imbua vuli mavî. Yêni tem nîmô îtôm Wapômbêng ya lavuning te, metom avîlanô bêng anông tem enang ambôma ethak yêni.

³⁵ Be ditu tem avîlanô bêng anông ining auk long kapô tem nimbutak yêing. Be tem kapôlôm inding ong îtôm bîng vovak hevatho ong bim-daluk.”

³⁶⁻³⁷ Me plopet avî te hîmô hiving be ya athêng nena Ana. Yêni me Panuel nalavî be hivutak nang Asel ya ondong. Wakma yêni hîmô avî voyavô me hiwa anô te be hîmô hiving hîtôm sondakbêng bahevi be lahavôyi. Yôv me yamalô hema be yêni hîmô hele be bôk heyalôv be ya sondakbêng lêk hîtôm 84. Wak lo bîlîvông me mî hetak melak matheng ya popatîng amî, me thak hitip ethak nôm lêk heteng mek be hêv yeng hethak Wapômbêng.

³⁸ Me wakma Simion henang ambô denang me avî êng hê bidong vo loho me hêv la mavî hêndêng Wapômbêng. Me henang ambô hethak wakna kasek êng hêndêng avîlanô takatu be îmô vo eyanging waklavông atu be Wapômbêng imbua avîlanô Israêl vê injêk ining malêing.

³⁹ Josep lo Malia evong nômkama sapêng hîtôm Anômbêng ya balambung henang, yôvêm me ele ê ining long Nasalet hêk Galili hethak lonjbô.

⁴⁰ Me wakna hilumbak be hivutak lêklokwang. Me ya auk mavî anông be Wapômbêng ya la mavî hîmô hiving yêni.

Yisu talêmbô lo lambô ethalo yêni

⁴¹ Sondakbêng nômbêng iti me Yisu talêmbô lo lambô thak ê Jerusalem vo injê Waklavông Hêv Lîlîng.*

⁴² Me Yisu ya sondakbêng hîtôm lauming be lahavôyi me loho sopa kombom atu be ê êyê waklavông êng îlôk Jerusalem.

⁴³ Waklavông bêng êng hele hîlôk me loho ele ê ning long. Me wakna Yisu me hîmô Jerusalem denang. Me talêmbô lo lambô îthông paling be ê.

⁴⁴ Me thêi song nena lêk hiving ya avîlanô vi be hê ma. Be ditu eveng wak daluk te yôvêm me êyê nena yêni mî, êng me loho ithupav be ethalo yêni heveng ining avîlanô livông.

⁴⁵ Metom mî êpôm amî, êng me thêi îvôê Jerusalem hethak lonbô vo ethalo yêni.

⁴⁶ Wak lô hele be hê yôv me êpôm yêni hîmô melak matheng kapô. Yêni hîmô hiving kîdônga doho be helaŋô loho ning ambô be henang ik ŋa êng ling ethak ambô takatu be loho nang.

⁴⁷ Avîlanô takatu be elaŋô ya ambô lêk êyê ya auk bêng lêk ambô henang viyang be esong kambom.

⁴⁸ Me lambô lo talêmbô êyê yêni be esong kambom hiving. Be talêmbô henang nena, “Yîning wakna, hovong ômbête bêng ethak yêi? Yêi lenjing malêing bêng be athalo ong eveng.”

2:41 2:41 Etak Ijip 12:24-27; 23:14-17; Lo 16:1-8 * **2:41 2:41** Hêv Lîlîng ya ondong me bêng iti. Sêmbôk me Wapômbêng ya anêla ik Ijip ining bôp sapêng vônô. Me hêyô Isael me hêyê boksipsip ya lêmka hethak ining melak ambôlêk, êng me hêv Isael lîlîng me mî hik loho te vônô amî.

⁴⁹ Me Yisu henang viyang nena, “Mamu thalo ya vo? Mî mamu yala nena tem ya mô Wakamik ya melak amî mesa?”

⁵⁰ Metom thei thông ambô êng ya ondong paling.

⁵¹ Yôv me hiving talêmbô lo lambô be loho ê Nasalet me thak helovak thei ning ambô vimbing. Me talêmbô hevalong nôm takatu be henang be hevong long hêk kapô.

⁵² Yisu hivutak bêng me ya auk mavî anông. Me Wapômbêng lêk avîlanô lejing tom be lejing mavî hethak yêni.

3

Jon Anô Hithik Avîlanô henang Wapômbêng ya ambô

(Mat 3:1-12; Mak 1:2-8; Jon 1:19-28)

¹ Hêndêng sondakbêng lauming be lambahevi atu be king Sisa Taibelias heyangging Lom me Pontius Pailat hîmô hîtôm Judia ining gavana, me Helot Antipas heyangging Galili, me yang molok Pilip heyangging Itulia lêk Takonitis, me Lisantias heyangging Abilene,

² me Anas lo Kaiapas îmô hîtôm kwandôk bêng îmbôk da. Hêndêng wak êng me Sekalaia nakan-dung Jon hîmô long thiliv me Wapômbêng hêv ya ambô hêndêng yêni.

³ Êng me Jon hê eveng long takatu be hîmô bidong ñanam Yelodan me henang vo

avîlanô ende kapôlônging lîlîng be ithik ŋanam vo Wapômbêng tem nêngêv loho ning kambom vê.

⁴ Hevong bêng hîtôm plopet Aisaia bôk hekavu hîlôk ya kapua nena,

“Kaêk te helam heveng long thiliv nena,

‘Ôpôpêk lonđanlê vo Anômbêng êlêm,
me opesang be nimbutak thêthôp vo yêni.

⁵ Uthivung kolong sapêng thing
me onde dumlôlê sapêng pesa be nimbutak
kalông.

Me opesang lonđanlê lêkgwak be nimbutak
thêthôp

me lonđanlê hethak be hîlôk me opesang be
nimbutak thêthê mavî.

⁶ Me avîlanô pîk sapêng tem injê Malatine atu
be Wapômbêng hêv hêlêm ya ku.’ ” *Aisaia*
40:3-5

⁷ Avîlanô bêng anông ê hêndêng vo nithik loho
metom henang ethak loho nena, “Môlô me bôyîv
kambom nali! Osong nena tem ya thik môlô vo
ôsv injêk Wapômbêng ya la maning e? Mî anông!

⁸ Be ditu môlô ning kombom ingik thô imb-
ing nena lêk ole kapôlômim lîlîng yôv. Me dô
lemim êngêv auk te be onang ethak amda nena,
‘Ablaham me yoô ning bumalô, be ditu yoô me
avîlanô thêthôp.’ Mî. Ya hanang ethak môlô
nena Wapômbêng hîtôm nimbua valu takiti be
nepesang Ablaham limi ethak.

⁹ Iyam lêk hêk alokwang ondong yôv vo alok-
wang takatu be mî hik anông mavî amî me tem
ende li be îmbôk ethak amela.”

¹⁰ Me avîlanô nômbêng atu be elanjô ya ambô enang ik yêni ling nena, “Tem yoômbong ômbête?”

¹¹ Me Jon henang nena, “Opalê atu be ya kwêv yi hîmô me nêngêv yang êndêng ôpyang atu be kwêv mî. Me opalê atu be ya nôm hîmô me nêngêv doho êndêng ôpyang atu be nôm mî.”

¹² Me ña iwa takis doho êlêm vo Jon ithik loho imbing be enang ik yêni ling nena, “Kîdônga, tem yoômbong ômbête?”

¹³ Me Jon enang ethak loho nena, “Môlômbua takis îtôm Lom ining anômbêng henang yom me dô umbua doho oyang êyômô imbing andô.”

¹⁴ Me ña vovak doho enang ik yêni ling hiving nena, “Me tem yoômbong ômbête?”

Me henang ethak loho nena, “Lemim êngêv nena ovong ku alêla be êv môlô vuli ethak vithê me ditu hîtôm yom. Me dô môlômbong avîlanô êkô be êngêv ining valuseleng êndêng môlô andô. Lêk dô ômbî ambô oyang ethak avîlanô takatu be mî evong kambom te amî vo umbua ining valuseleng andô.”

¹⁵ Avîlanô Israel thak êv maleñing vo Mesaya nena tem nêlêm. Be ditu êyê Jon hevong ku takêng be leñing êv nena betha Mesaya atu ma.

¹⁶ Metom Jon henang ethak loho nena, “Ya hathik môlô hethak ñanam, metom ôpatu be tem nembeng ya yam me ya lêklokwang me bêng anông vo yîning. Yêni me anô lêk athêng bêng me ya me ya hamô ña ku oyang vimbing, be mî hîtôm ya pole ya vakapô bokgôp ya yak vê amî. Yêni tem nithik môlô ethak Lovak Matheng lêk amela.

17 Me hevalong ya sala vo nethong ini wit be nîttîning vo kôpik lêk limbalôm sapêng engololong endebe nitup êm. Mîng nimbua ya anông be ni tak îmo melak kapô, metom ya kôpik me nîmbôk ethak amela atu be mî nema amî.”

18 Me Jon enang ambô bêng anông hiving vo ningik avîlanô lening ling me henang Wapômbêng ya Ambô Mavî hêndêng loho.

19 Lêk hethang Galili ning Anômbêng Helot hethak ya kombom kambom takatu be hevong be henang nena, “Bisête be huwa aviyam yanavî Helodias hîtôm vônîm?”

20 Êng me Helot evong kambom yang hethak lonbô nena hetak Jon hîlôk kalaondong.

Jon hithik Yisu

(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11; Jon 1:32-34)

21 Waklavông atu be Jon hithik avîlanô me hithik Yisu hiving. Hithik yôvêm me Yisu heteng mek me leng hikê.

22 Me Lovak Matheng hîlôk be hêlêm nang menak bôbô be hêyô hîmô yêni. Me kaêk te hêlêm nang leng be henang nena, “Ong me yîning wakna atu be ya leng hiving anông. Me ya leng mavî anông hethak ong.”

23 Yisu ya sondakbêng me hîtôm 30 ma me hevong ya ku munđaluk heveng avîlanô malening. Me avîlanô eyala nena yêni me Josep nakandung.

Josep me Heli nakandung.

24 Me Heli me Matat nakandung.

Matat me Livai nakandung.

Livai me Melki nakandung.
Melki me Janai nakandung.
Janai me Josep nakandung.
²⁵ Josep me Matatias nakandung.
Matatias me Amos nakandung.
Amos me Nahum nakandung.
Nahum me Esli nakandung.
Esli me Nagai nakandung.
²⁶ Nagai me Mat nakandung.
Mat me Matatias nakandung.
Matatias me Semen nakandung.
Semen me Josek nakandung.
Josek me Joda nakandung.
²⁷ Joda me Joanan nakandung.
Joanan me Lesa nakandung.
Lesam me Selubabel nakandung.
Selubabel me Sealtiel nakandung.
Sealtiel me Neli nakandung.
²⁸ Neli me Melki nakandung.
Melki me Adi nakandung.
Adi me Kosam nakandung.
Kosam me Elmadam nakandung.
Elmadam me El nakandung.
²⁹ El me Josua nakandung.
Josua me Eliesel nakandung.
Eliesel me Jolim nakandung.
Jolim me Matat nakandung.
Matat me Livai nakandung.
³⁰ Livai me Simion nakandung.
Simion me Juda nakandung.
Juda me Josep nakandung.
Josep me Jonam nakandung.
Jonam me Eliakim nakandung.

³¹ Eliakim me Melea nakandung.

Melea me Mena nakandung.

Mena me Matata nakandung.

Matata me Natan nakandung.

Natan me Devit nakandung.

³² Devit me Jesi nakandung.

Jesi me Obet nakandung.

Obet me Boas nakandung.

Boas me Salmon nakandung.

Salmon me Nason nakandung.

³³ Nason me Aminadap nakandung.

Aminadap me Atmin nakandung.

Atmin me Alni nakandung.

Alni me Heslon nakandung.

Heslon me Peles nakandung.

Peles me Juda nakandung.

³⁴ Juda me Jekop nakandung.

Jekop me Aisak nakandung.

Aisak me Ablaham nakandung.

Ablaham me Tela nakandung.

Tela me Naho nakandung.

³⁵ Naho me Seluk nakandung.

Seluk me Leu nakandung.

Leu me Pelek nakandung.

Pelek me Ebel nakandung.

Ebel me Sela nakandung.

³⁶ Sela me Kainan nakandung.

Kainan me Alpaksat nakandung.

Alpaksat me Sem nakandung.

Sem me Noa nakandung.

Noa me Lamek nakandung.

³⁷ Lamek me Metusela nakandung.
 Metusela me Inok nakandung.
 Inok me Jalet nakandung.
 Jalet me Mahalalel nakandung.
 Mahalalel me Kenan nakandung.
³⁸ Kenan me Enos nakandung.
 Enos me Set nakandung.
 Set me Adam nakandung.
 Adam me Wapômbêng nakandung.

4

Sakdang eyek Yisu *(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)*

¹ Jon ithik Yisu yôv me Lovak Matheng hevong ku lêklokwang hîmô Yisu kapô, êng me hetak ñanam Yelodan hêk. Me Lovak Matheng helom yêni be hê long thiliv.

² Me hîmô long êng hîtôm wak bunjaluk yi vo Sakdang eyek yêni. Me mî ninjang nôm amî hele be wak takêng hele hîlôk yôv me mîng hema ve la.

³ Me Sakdang henang ethak inda nena, "Betha avanông ong me Wapômbêng Nakandung, êng me nonang vo valu tiêng imbutak îtôm polom."

⁴ Metom Yisu henang viyang nena, "Wapômbêng ya kapua henang nena, 'Anô mî hîtôm nîmô lêkmala ethak polom yom amî.' "

⁵ Yôvêm me Sakdang helom Yisu be hethak be hê dum dêim te. Ketheng oyang me hik pîk bêtiti sapêng ya melak lônng bêtibêng ining dôhô thô hêndêng yêni hîtôm hêyê wêng.

⁶ Me henang ethak Yisu nena, “Tem yangêv long takiti êng ining athêng bêng lêk ining lêkmanjing sapêng êndêng ong vo noyanging. Nôm takiti me yîning be ya leng hiving yangêv êndêng opalê, êng me tem yangêv yom.

⁷ Be ditu noya vem budum thîvô be nôngêv yeng ethak ya me tem yangêv nômkama takiti sapêng êndêng ong.”

⁸ Me Yisu henang nena, “Bôk ekavu yôv nena, ‘Nôngêv yeng êndêng Wapômbêng yong Anômbêng lêk nombong yêni yom ya ku.’ ”

⁹ Yôv me Sakdang hiwa yêni be hê Jêlusalem me hetak yêni heva melak matheng ya vov anông. Me henang ethak inda nena, “Avanông, betha ong me Wapômbêng Nakandung, êng me nôsôv kisi be nu tamu pîk

¹⁰ vômbe nena bôk ekavu yôv nena,
“ ‘Yêni tem nenang be ya anjêla embalong ong be eyanging ong mavî

¹¹ vo valu te dô nîmbî vemkapô andô.’ ” *Kapua Yeng 91:11-12*

¹² Me Yisu henang nena, “Bôk ekavu yôv nena, ‘Dô noyek Wapômbêng yong Anômbêng andô.’ ”

¹³ Sakdang eyek Yisu vo nembong kambom takêng yôvêm me hetak yêni be hê me heyambing wakma yang vo neyek inda ethak lonbô.

*Yisu hevong ku mungdaluk hêk Galili
(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)*

14 Hethak Lovak Matheng ya lêklokwang me Yisu hele hê Galili hethak loŋbô. Me ya kôkôthing heveng long takêng sapêng.

15 Me hîndông loho hîmô ining melak yeng be avîlanô sapêng êv ya athêng ling.

*Avîlanô Nasalet îpôfik hethak Yisu
(Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)*

16 Me Yisu hê Nasalet, long êng me ya long hilumbak bêng îmô. Hêndêng Sabat* me hê melak yeng hîtôm ya kombom thak hevong. Hiviyô heva vo nesam Wapômbêng ya ambô.

17 Me anô heyanging kapua hêv plopet Aisaia ya kapua hêndêng yêni me hekak be hêpôm ambô bôte henang bêñiti,

18 “Anômbêng ya Lovak Matheng hîmô hiving ya

vômbê nena yêni da hîtôk* ya vo ya nang ya Ambô Mavî êndêng avîlanô siv.

Me hêv ya be ya halêm vo ya nang ethak ŋa takatu be îmô kalaondong vo ende yêing lêt ya nang ethak ŋa maleŋing pusip vo injê tak ethak loŋbô

me yangêv ŋa takatu be anô vi êv vovang hêndêng loho vê injêk ining vovang

* **4:16 4:16** Wapômbêng henang hethak avîlanô Israel nena Sabat nômbêng iti me imbua lovak me dô embong ku andô me êngêv yeng ethak yêni. Sabat me loho ning sonda te ya wak ali bahevi be lahavôyi. * **4:18 4:18** Hethak ambô Glik îtôk ya ondong me bêng iti. Êngathô thing êyômô anô te kwandôk vo nembong ku te.

19 me ya nang bêng nena lêk me Anômbêng ya waklavông hik ya la mavî thô.” *Aisaia 62:1-2*

20 Yôv me hik kapua thing me hêv hêndêng ôpatu be heyânging kapua me hîlôk hîmô vo nîndông loho. Me avîlanô takatu be îmô melak yeng êyê yêni lêklokvang.

21 Me henang ethak loho nena, “Ambô ti be hêk Wapômbêng ya kapua be lêk olañô diti lêk hik anông.”

22 Me loho sapêng esong kambom be enang nena ya ambô me mavî anông. Metom enang nena, “Yêni me Josep nakandung, bêng e?”

23 Me Yisu henang ethak loho nena, “Ya hayala nena môlô tem onang ambô atu be avîlanô thak enang êndêng ya bêtiti, ‘Dokta, nombong ong da lemvim kôpik imbutak mavî.’ Yoô bôk alaño nôm takatu be hovong hêk Kapenaom. Be ditu nombong bêng injêk yong melak ondong imbing.”

24 Me henang nena, “Ya hanang avanông ethak môlô nena, plopet te hê ya melak ondong me ya avîlanô mî thak iwa yêni thô amî.

25 Metom ya hanang avanông bing ethak môlô nena, hêndêng Elaija ya waklavông me Israel ining avî tôp bêng anông îmô. Me Wapômbêng hevong be ôthîng mî hik hîtôm sondakbêng lô me wata te hiving be bôm bêng ivutak long êng sapêng.

26 Me Wapômbêng mî hêv Elaija be hê hêndêng avî tôp Israel te amî. Metom hêv yêni hê hêndêng

avîlanô long bôyang ining avî tôp te atu be hîmô melak lônġ Salepat hîmô Saidon ining pik.

27 “Me bêng yom, sêmbôk atu be plopet Elisa hîmô me Israêl ining avîlanô kômbôk lepla* bêng anônġ îmô, metom loho te mî nimbutak mavî amî. Me Elisa hevong anô long bôyang te be ya athênġ nena Naiman nang Silia yom hivutak mavî.”

28 Me avîlanô takatu be îmô melak yeng elanô ambô takênġ be leġing maning kambom.

29 Me iviyôva me êv Yisu vê hêk ining melak lônġ êng. Me imuthing inda hê hêndênġ dum atu be elav melak lônġ hîmô ya dang vo îthô yêni vôkê îndôk bônġdang.

30 Metom Yisu hêv i vê hêk loho lîvônġ me heveng be hê.

Yisu hêv gôk lêlêik vê

(Mak 1:21-28)

31 Yôv me Yisu hîlôk be hê Kapenaom nang Galili. Sabat me hîndônġ avîlanô.

32 Avîlanô elanô be esong kambom ethak ya ambô atu be hîndônġ loho vômbê nena, ya ambô êng me lêlklokwang anônġ.

33 Melak yeng êng me anô te atu be gôk lêlêik hîmô hiving yêni be helam kaêk lêkwaê nena,

34 “Aê. Yisu nang Nasalet, hôlêm vo nombong ômbête ethak yoô? Hôlêm vo numbuling yoô mesa? Ya hayala ong. Ong me Wapômbênġ ya Anô Matheng.”

4:27 4:27 2King 5:1-14 * 4:27 4:27 Kômbôk lepla me mî palê yom amî me kômbôk lomaloma thak ivutak anô kôpik hiving. Be avîlanô thak êkô ni bidong vo anô lêk kômbôk lepla te amî. 4:32 4:32 Mat 7:28-29

³⁵ Metom Yisu hethang gôk kambom êng be henang nena, “Ong bonong me notak ôpitu.” Me gôk kambom êng hevong be ôpêng hêv yak îlôk pîk hêk loho livông me hetak ôpêng be hê me mí hivuling ôpêng amî.

³⁶ Me avîlanô sapêng esong kambom be enang ethak i nena, “Ambô alête tiêng? Yêni henang ethak gôk lêlêik hîtôm anô lêk athêng bêng be ya ambô me lêklokvang anông be gôk lêlêik elanô be ele yêing be ê.”

³⁷ Be ya kôkôthing takêng hê heveng long bêng êng sapêng.

*Yisu hevong Pita yaŋavî hivutak mavî
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-39)*

³⁸ Me Yisu hetak melak yeng be hê Saimon ya melak. Me Saimon yaŋavî hevong kômbôk vovang bêng be hêk. Me loho nang ik Yisu ling vo nêngêv yêni livung.

³⁹ Êng me Yisu hê bidong vo avî êng me hesok kômbôk êng me kômbôk êng hetak yêni. Me ketheng oyang me hiviyô be hê me hepesang nôm vo loho.

Yisu hevong avîlanô bêng anông mavî

⁴⁰ Hêndêng wakma wak hê hîlôk me Sabat yandang me avîlanô iwa ŋa lêk kômbôk lomalama êyô vo Yisu. Me hetak bang hêyô hêk ŋa êng tomtom me sapêng ivutak mavî.

⁴¹ Me hevong be gôk kambom etak avîlanô bêng anông be ele yêing be elam nena, “Ong Wapômbêng Nakandung.” Gôk kambom takêng

eyala nena yêni me Mesaya, be ditu hethang loho lèklokvang be loho bonong.

Yisu heveng melak lôngh doho

⁴² Lêkbôk momañaning me Yisu hetak long êng me hê long thiliv. Me avîlanô ethalo yêni hele be êpôm yêni. Me loho vong vo embalong yêni long vo dô netak loho bini bôyang andô.

⁴³ Metom henang nena, “Tem yana vo ya nang Ambô Mavî ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng êndêng avîlanô melak yang imbing, vômbe nena hethak ondong iti yom me Wapômbêng hêv ya be ya halêm.”

⁴⁴ Êng me hê Judia ining melak yeng tomtom me henang Wapômbêng ya ambô hêndêng loho.

5

*Yisu hêv ku lêkmuk hêndêng Saimon
(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20; Jon 1:35-42)*

¹ Wak te me Yisu heva kasîk bomang nang Genesalet* ya dang me avîlanô bêng anông eva be elanô Wapômbêng ya ambô be ekalambu yêni thing hêwê heveng.

² Me hêyê ña ik alim ñanam etak ining yeng yi hîmô lindang me ê îvôkîng lek.

³ Êng me hê hethak Saimon ya yeng me henang ethak inda nena, “Nôlêm omolong yeng doke ni vulu.” Me hîlôk îmô be hîndông avîlanô.

4:44 4:44 Mat 4:23 **5:1 5:1** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 * **5:1 5:1**
Genesalet me kasîk bomang nang Galili ya athêng yang.

⁴ Yêni hîndông avîlanô yôv me henang ethak Saimon nena, “Numbua yeng be nu kasîk lîvông me nokaliv lek îndôk kasîk vo numbua alim.”

⁵ Me Saimon enang nena, “Anômbêng, bokam bîlîvông dêim me yoô kaliv lek hîlôk kasîk hele be mî yoômbôv alim te amî me mî anông. Metom lêk honang, be ditu tem yoô kaliv lek îndôk kasîk.”

⁶ Loho vong bêng me êvôv alim bêng anông bomang be lek hevong itip.

⁷ Êng me ik kayav vo ña êvôv alim vi vo êlêm êngêv loho livung. Êng me loho lêm êyô be etak alim îlôk yeng luvi hele be hêyô thing be hevong vo nembak yeng luvi thethong.

⁸⁻⁹ Saimon Pita lêk ña takatu be îmô hiving yêni êyê alim nômbêng atu be loho êvôv be esong kambom. Êng me Saimon heya vabudum thîvô hîmô Yisu valuvi me henang nena, “Anômbêng, notak ya be nu. Ya anô ya havong kambom.”

¹⁰ Me Sebedi nakandung Jems lo Jon atu be loho ña êvôv alim iving Saimon êyê nôm êng be esong kambom hiving.

Me Yisu henang ethak Saimon nena, “Dô nôkô andô. Lêk iti be hê me tem nômbôv avîlanô îtôm lêk hôvôv alim takiti êng.”

¹¹ Yôv me loho iwa yeng be ê ethak lîndang me etak ining nômkama sapêng hîmô me ê esopa inda.

Yisu hevong anô lepla te mavi

(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹² Wak te me Yisu hîmô melak lông te me anô palê lepla hêtêto lînkôpik te hêlêm. Hêyê Yisu me

heya vabudum thîvô be hikum hîlôk pîk. Me hep-etenak Yisu lêk kapô malêing nena, “Anômbêng, lem hiving me hîtôm nombong be ya lenjing kôpik imbutak mambung injêk Wapômbêng mandaluk.”

¹³ Êng me Yisu henang nena, “Ya leng hiving.” Be hêthôm ôpêng me henang nena, “Numbutak mambung!” Bôlôtom oyang me palê lepla hetak ôpêng be hivutak lithing anông.

¹⁴ Me Yisu henang ethak ôpêng nena, “Dô nonang bêng ethak anô te andô. Metom nu me nunjik ong thô êndêng anô hîmbôk da me nôngêv da êndêng Wapômbêng vo ningik thô nena lêk huvutak mambung hîtôm Moses bôk henang yôv. Hovong bêng me tem avîlanô sapêng injê be eyala nena lêk huvutak mambung.”

¹⁵ Metom Yisu ya kôkôthing hethak ya ku hê mayaliv. Êng me avîlanô bêng anông êlêm vo endanô ya ambô lêk nembong loho ning kômbôk mavî.

¹⁶ Metom wak bêng anông me Yisu thak hetak avîlanô hîmô me hê long thiliv vo neteng mek.

Yisu hevong anô himuving te mavî

(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

¹⁷ Wak te me Yisu hîndông avîlanô hîmô. Me Palisi lêk kîdônga ambô balambung êlêm nang Jêlusalem lêk melak takatu be hîmô Galili lêk Judia kapô îmô. Me Anômbêng ya lêklokvang hîmô hiving Yisu be hevong avîlanô lêk kômbôk ivutak mavî.

¹⁸ Êng me anô doho êlêm be iwa anô himuving te hiving hêk yêm be êlêm êyô. Loho vong vo

imbua yêni bini melak kapô vo etak injêk bidong oyang vo Yisu.

¹⁹ Metom avîlanô bêng anông be long putup be mî hîtôm imbua yêni bini melak kapô amî. Êng me ethak melak vov be îlîlô ôpatu lêk yêm hîlôk long ambuang hê hetak avîlanô lîvông hêk Yisu mandaluk.

²⁰ Yisu hêyê loho ning êv iving me henang ethak anô himuvîng atu nena, “Aiyang, lêk ya hêv yong kambom sapêng vê.”

²¹ Me Palisi lêk kîdônga ambô balambung elanô be lejing êv nena, “Ôpiti me opalê be hesong nena yêni me Wapômbêng mesa? Anô te mî hîtôm nêngêv kambom vê amî me Wapômbêng yom.”

²² Yisu heyala loho ning auk be henang nena, “Hevong bisê be môlô lemîm êv bêng?”

²³ Ambô alête vumeng vo ya nang: ‘Lêk ya hêv yong kambom sapêng vê’ mesa ‘Numbiyômba be nombeng’?

²⁴ Metom tem yangik Anô Ya Nakandung atu thô êndêng môlô nena yêni ya athêng bêng hêk pîk be hîtôm nêngêv kambom vê.” Yôv me Yisu henang ethak anô himuvîng atu nena, “Ya hanang ethak ong nena numbiyômba me numbua yong yêm be nu yong melak.”

²⁵ Bôlôtom oyang me ôpêng hiviyo heva avîlanô lîvông me hiwa ya yêm be hê ya melak me hêv Wapômbêng ya athêng ling.

²⁶ Me avîlanô sapêng esong kambom be êv Wapômbêng ya athêng ling hiving. Me êkô be enang nena, “Lêk aô yê nômate da.”

*Yisu helam Livai**(Mat 9:9-13; Mak 2:13-17)*

²⁷ Yôv me Yisu hê hêyê anô hiwa takis te be ya athêng nena Livai be hîmô melak iwa takis. Me henang ethak ôpêng nena, “Nôlêm osopa ya.”

²⁸ Êng me Livai hiviyo heva me hetak ya nômkama sapêng hîmô me hê esopa yêni.

²⁹ Yôv me Livai hê me hêngambôm nôm bêng hîmô ya melak vo Yisu. Me na iwa takis bêng anông lêk avîlanô vi eyang nôm hiving thêi.

³⁰ Me Palisi lêk kîdônga ambô balambung doho thak îmô Palisi kapô êyê be enang ambô nêlônêlông hethak ya na hîndông nena, “Bisête be môlô oang be unum hiving na iwa takis lêk na evong kombom kambom vo?”

³¹ Êng me Yisu henang nena, “Na lêk kômbôk yom ditu thak ê êyê dokta. Me na kômbôk mî me mî.

³² Me bêng yom, ya halêm vo yandam na takatu be evong kombom kambom vo ende kapôlônging lîlîng. Me mî ya halêm vo yandam na thêthôp amî.”

*Enang ik Yisu ling hethak kombom itip ethak nôm**(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)*

³³ Me loho nang hêndêng Yisu bênjiti, “Wak bêng anông me Jon ya na hîndông thak itip ethak nôm be eteng mek êndêng Wapômbêng. Me Palisi ining na îndông thak evong bêng yom. Me bisête be yong na hîndông eyang be inum wak nômbêng iti sapêng?”

³⁴ Me Yisu henang nena, “Anô te hiwa avî lêkmuk, êng me ya vathi tem injang nôm lêk lejing mavî me tem mî hîtôm itip ethak nôm amî.

³⁵ Metom wakma atu be iwa yêni vê hêk loho, êng me loho tem itip ethak nôm.”

³⁶ Me Yisu henang ambô dôhôte te bêtiti, “Anô te mî hîtôm nendambêng thôp lêkmuk bôte be nindi thôp bôte ya ambuang thing ethak amî. Hevong bêng me tem nimbuling thôp lêkmuk be thêi ning leleyang tem mî nîtôm tom amî.

³⁷ “Me anô te mî thak hêkê waing lêkmuk hîlôk boksipsip ya kôpik bôte amî. Hevong bêng me tem waing lêkmuk imbuling bok kôpik bôte atu be nipupkê be waing engathô ni.

³⁸ Bêng be ditu thak êkê waing lêkmuk hîlôk bok kôpik lêkmuk atu be belap vo ninding mavî me dô nipupkê andô lêk waing dô nenjathô ni andô.

³⁹ “Metom na takatu be inum waing bôte yôv me thak îpôlik vo waing lêkmuk. Be enang nena, ‘Waing bôte me vathing mavî vo waing lêkmuk.’ ”

6

Yisu me Sabat ya Alang

(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Sabat te me Yisu lêk ya na hîndông ê eveng kukapô te. Me loho iwa wit ya va be ekakathe hîmô bahenjing kapô vo ya kôpik êngêv yak me injang ya anông.

² Metom Palisi doho êyê be enang nena, “Hevong bisê be môlevong nôm atu be itip nena dô embong êndêng Sabat andô?”

³ Me Yisu henang ethak loho nena, “Bôk môlô sam Devit lêk ya ña môlôô ning kôkôthing ema vo lejing be evong bêng mesa mî?”

⁴ Yêni hêyô Wapômbêng ya melak sel ya popatîng kapô be hiwa polom matheng* atu be ña îmbôk da yom ining vo injang. Metom Devit heyang me hêv doho hêndêng ya ña takatu be eveng hiving yêni be eyang.”

⁵ Yôv me Yisu henang ethak loho nena, “Anô Ya Nakandung atu me Sabat ya Alang.”

Yisu hevong anô bang ema te mavî

(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Sabat yang me Yisu hêyô melak yeng te be hê me hîndông avîlanô hîmô. Me anô te hîmô long êng be bang viyôhok bôk ema.

⁷ Me Palisi lêk kîdônga ambô balambung doho îmô be êyê Yisu manjeng vo injê nena tem nem-bong avîlanô lêk kômbok mavî êndêng Sabat mesa mî. Loho thalo lonđanjê vo enang yêni bêng.

⁸ Metom heyala loho ning auk be henang ethak anô bang ema atu nena, “Nôlêm omba avîlanô livông.” Êng me ôpêng hiviyô be hê.

⁹ Me Yisu henang ethak loho nena, “Ya havong vo ya nang ingik môlô ling. Ômbête me thêthop vo aômbong êndêng Sabat? Hîtôm aômbong mavî mesa aômbong kambom? Hîtôm aôngêv anô te

6:3 6:3 1Sml 21:1-6 **6:4 6:4** Wkp 24:5-9 * **6:4 6:4** Polom matheng me polom lauming be lahavôyi atu be hîmô long matheng hîmô Wapômbêng ya melak seng kapô. Sonda nômbêng iti me etak hîmô long êng hîtôm da êndêng Wapômbêng. Sabat nômbêng iti me thak êv ya bôk vê me etak ya lêkmuk iwa long. Be ña îmbôk da yom thak eyang ya bôk.

livung vo nîmô lêkmala mesa aômbuling yêni vo nema?"

¹⁰ Me Yisu hêyê loho sapêng hêwê heveng me henang ethak ôpatu nena, "Noto bahem." Êng me ôpêng hevong bêng me bang hivutak mavî hethak lojbô.

¹¹ Metom kîdônga ambô balambung lêk Palisi lejing maning kambom be enang ethak loho da hê be hêlêm nena, "Tem aômbong ômbête ethak yêni?"

*Yisu helam aposol lauming be lahavôyi
(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)*

¹² Wak te me Yisu hethak dum te be hê vo neteng mek. Me bîlîvông êng hele be heyang me heteng mek yom hêndêng Wapômbêng.

¹³ Heyang wakbêng me helam ya ña hîndông êlêm ethak tom. Me hîtôk loho tomtom hîtôm lauming be lahavôyi me helam loho nena aposol.*

¹⁴ Loho te me Saimon be hêv athêng lêkmuk hêndêng inda nena Pita me yang molok Endulu hiving Jems lo Jon me Pilip lo Batolomiu

¹⁵ me Matyu lo Tomas me Jems Alpius nakan-
dung me Saimon atu be elam nena anô Selot*

¹⁶ me Judas Jems nakandung me Judas Iskaliot*, ôpatu be yôk ketem netak Yisu îndôk ñakyo bahejing.

* **6:13 6:13** Aposol ya ondong nena ña takatu be Yisu hêv loho be ê vo enang Wapômbêng ya ambô. * **6:15 6:15** Selot me ña takatu be êndô Lom eyanging loho Israel. * **6:16 6:16** Kaliot me Judas ya long ya athêng me Iskaliot ya ondong nena yêni me anô Kaliot te. Me mî lambô ya athêng amî.

Yisu hevong avîlanô bêng anông mavî

(Mat 4:24-25; Mak 3:7-12)

¹⁷ Yôv me Yisu lêk ya ña hîndông îlôk be ê kalông bôte. Me ya ña hîndông vi îmô long êng lêk avîlanô bêng anông êlêm nang Judia lo Jelusalem me avîlanô mamik Taia lo Saidon êlêm iving.

¹⁸ Loho lêm vo endanô ya ambô lêk nembong loho ning ña lêk kômbôk mavî. Me ña lêk gôk lêlêik ivuling loho me Yisu hêv gôk takêng vê be loho ivutak mavî.

¹⁹ Me avîlanô bêng anông evong vo êthôm yêni, vômbe nena lêklokvang bêng anông îmô inda be ditu thak hevong avîlanô sapêng ivutak mavî.

Mavî lêk malêng tem nêpôm opalêla

(Mat 5:1-12)

²⁰ Yôv me Yisu hik i lîlîng be hêyê ya ña hîndông me henang ethak loho nena,

“Mavî vo môlô avîlanô siv, vômbe nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng me môlô ning.

²¹ Me mavî vo môlô ña takatu be lêk oma vo lemim, vômbe nena tem lemvimyak.

Me mavî vo môlô avîlanô takatu be lêk oleng, vômbe nena tem omalîk.

²² Me mavî vo môlô avîlanô takatu be wakma avîlanô kapôlônîng êndô môlô lêk enang ambôma ethak môlô be êv dômîng êndêng môlô vômbe nena osopa Anô Ya Nakan-dung.

²³ “Vômbe nena loho ning bumalô bôk evong kombom tomêng yom hêndêng plopet sapêng.

Bêng be ditu wakma nô m takêng ivutak me môtô lemim mavî, vômbe nena Wapômbe ng tem nê ngêv vuli mavî bê ng te êndê ng môtô injêk melak leng.

24 “Metom malê ng bê ng vo môtô n a lêk nô mkama bê ng anô ng. Lêk uwa môtô ning nô mkama lêk lemim mavî yôv.

25 Me malê ng bê ng vo môtô n a takatu be lêk lemvin yak. Tem oma vo lemim.

Me malê ng bê ng vo môtô n a takatu be lêk omalîk. Tem lemim malê ng kambom be ondeng.

26 Me malê ng bê ng vo môtô n a takatu be lêk avîlanô sapê ng êv môtô ning athê ng ling. Loho ning bumalô bôk êv plopet ambô yôhî ng ining athê ng ling bê ng yom.

*Lemim imbing môtô ning nakyô
(Mat 5:38-48)*

27 “Metom ya hanang ethak môtô n a takatu be lêk ola ng ya nena lemim imbing môtô ning nakyô me ombong kombom mavî êndê ng n a kapôlô ng ing êndô môtô.

28 Me ô ngêv mek mavî êndê ng n a takatu be êv mek kambom êndê ng môtô. Me oteng mek vo Wapômbe ng embong mavî êndê ng n a takatu be evong kambom hêndê ng môtô.

29 Me anô te hepetav malem dang vi, ê ng me nunjik vi lî ng vo nepetav imbing. Me anô te hiwa yong kwêv dêim atu be huik, ê ng me notak yêni vo nimbua yong kwêv yang imbing.

30 Me anô te henang ik ong ling hethak nô mkama, ê ng me nô ngêv yom. Me anô te hiwa

yong nômkama, êng me dô nonang vo nêngêv endelêm ethak lonbô andô.

³¹ Me kombom atu be lem hiving avîlanô embong êndêng ong, êng me nombong bêng yom êndêng avîlanô vi.

³² “Me môlô lemim iving ña takatu be leñjing iv-ing môlô yom, êng me osong nena tem môlômbua vuli mavî te e? Mî anông. Ña evong kombom kambom thak evong bêng yom.

³³ Me môlô thak ovong kombom mavî hêndêng ña takatu be evong kombom mavî hêndêng môlô yom, êng me osong nena tem môlômbua vuli mavî te e? Mî anông. Ña evong kombom kambom thak evong bêng yom.

³⁴ Me môlô êv nômkama hêndêng ña takatu be lemim êv nena tem êngêv viyang, êng me osong nena tem môlômbua vuli mavî te e? Mî anông. Ña takatu be thak evong kombom kambom thak êv ining nômkama hêndêng avîlanô vi atu be evong kombom kambom bêng yom, vômbe nena leñjing êv nena ña takêng tem êngêv ining nômkama sapêng endelêm ethak lonbô.

³⁵ Metom Wapômbêng leng thak hevong kombom mavî hêndêng ña wambuk lêk ña evong kambom hiving. Be ditu tem môlôngik thô nena môlô me yêni nali be lemim imbing môlô ning ñakyo be ombong kombom mavî lêk ôngêv nômkama oyang êndêng loho me dô lemim êngêv nena loho êngêv viyang andô. Ovong bêng me heveng yam me tem umbua vuli bêng.

³⁶ Me môlô kapôlômim ingik am ethak avîlanô

sapêng îtôm môlô ning Kamik kapô hiki hethak avîlanô pîk sapêng.

Wapômbêng esopa môlô ning kombom

(Mat 7:1-5)

³⁷ “Dô môlô nang avîlanô vi ning kambom bêng be onang nena loho avîlanô kambom andô. Môlôvong bêng me Wapômbêng tem mî nembong bêng ethak môlô amî. Me dô onang ethak avîlanô vi nena tem lohombua ning kambom ya vuli andô. Môlô nang bêng me Wapômbêng tem nenang bêng ethak môlô imbing. Me anô te hevong kambom hêndêng môlô, êng me otak ya kambom. Môlôvong bêng me Wapômbêng tem nêngêv môlô ning kambom vê bêng yom.

³⁸ Me môlô êv nômkama hêndêng avîlanô vi, êng me Wapômbêng tem nêngêv nômkama êndêng môlô bêng yom. Metom yêni tem nêngêv bêng anông êyômô imbing. Kombom alê atu be ovong êndêng avîlanô vi me tem yêni sopa môlô ning kombom be nembong bêng yom êndêng môlô.”

³⁹ Yôvêm me Yisu henang ambô dôhôte hêndêng loho nena, “Hîtôm anô mandaluk pusip yang endom anô mandaluk pusip yang mesa? Mî anông. Thêi luvi tem êngêv yak îndôk lovang.

⁴⁰ Sêik kapua me mî bêng vo ining kîdônga amî. Metom ethak melak yôvêm me tem imbutak îtôm ining kîdônga.

⁴¹ “Bisête be hâyê sinusik hîmô aviyam mandaluk me mî hâyê aseleng bêng atu be hep-alanjaning hêk malemdaluk thing amî?

⁴² Me bisête be honang hêndêng aviyam nena, ‘Aiyang, ya leng hiving yangêv sinusik itu be hîmô malemdaluk vê’? Metom ong da mî hôyê aseleng atu be hepalaŋaning hêk malemdaluk thing be nôngêv vê amî, be ditu ong anô ambô yôhîng. Nôngêv aseleng bêng atu be hepalaŋaning hêk malemdaluk thing vê vo nôngô tak katô êm kîmîng nôngêv sinusik atu be hîmô aviyam mandaluk vê.”

Alokwang lêk ya anông
(Mat 7:15-20; 12:33-35)

⁴³ “Alokwang mavî mî thak hik anông kambom amî. Me alokwang kambom mî thak hik anông mavî amî.

⁴⁴ Me anô thak êyê alokwang ya anông me eyala nena alokwang mavî mena alokwang kambom ma. Me anô thak mî hîtôm imbua alokwang pik lêk yak waing anông emba yak lêklilu amî. Mî anông.

⁴⁵ Be ditu auk mavî hîmô anô te kapô me tem nembong kombom mavî. Me auk kambom hîmô anô te kapô me tem nembong kombom kambom. Be ditu kombom alê hîvôlô anô te kapô thing ditu tem nenang ende ambôlêk.”

Kombom elav melak
(Mat 7:24-27)

⁴⁶ “Bisête be thak môlô lam ya nena ‘Anômbêng’ lômbôlông, metom mî thak osopa yîning ambô amî?

⁴⁷ Me ôpatu be hêlêm hêndêng ya be helaŋô yîning ambô be hesopa me tem ya nang ôpêng ya kombom lavông êndêng môlô.

⁴⁸ Yêni me hîtôm ôpatu be helav ya melak landîng hîlôk pîk lêk valu be hevalong long manjeng. Me ŋanambô bêng hêyô be hîlônîng melak êng metom mî hipu amî, vombê nena pîk lêk valu hevalong long manjeng.

⁴⁹ Metom ôpatu be helaŋô yîning ambô be mî hesopa amî, êng me hîtôm helav ya melak hêyô hîmô pîk atu be valu mî. Be ditu ŋanambô bêng hêyô be hekalông melak êng me hipu ketheng oyang.”

7

Anô vovak lêik ya hêv iving (Mat 8:5-13)

¹ Yisu henang ambô takêng hêndêng avîlanô yôvêm me hê Kapenaom.

² Me anô vovak lêik te nang Lom hîmô be yêni thak la hiving ya anô ku te bêng anông, metom ya anô ku êng hêpôm kômbôk kambom be hevong ema.

³ Anô vovak lêik atu helaŋô Yisu ya kôkôthing, êng me yêni hêv ŋa Juda ning avaka doho be ê hêndêng Yisu vo enang ingik yêni ling vo nêlêm embong ya anô ku êng mavî.

⁴ Loho yô vo Yisu me enang lêk kapôlônging malêing nena, “Ôpiti me anô mavî, be ditu mavî vo nongêv yêni livung.

⁵ Ôpêng thak la hiving aô ŋa Juda be bôk helav aô ning melak yeng.”

⁶ Êng me Yisu hê hiving loho. Be ê êyô bidong anô vovak lêik ya melak me ôpêng hêv ya ña môlô doho be ê hêndêng Yisu be enang ethak inda nena, “Anô vovak lêik henang bêtjiti, ‘Anômbêng, dô nôlêm andô. Ya mî anô mavî vo nôlêm yîning melak kapô amî, be ditu dô.

⁷⁻⁸ Me bêng yom me ya mî anô mavî vo ya thok anga ong amî. Me ya hamô anômbêng te vîmbing me yîning ña vovak îmo ya vîmbing bêng yom. Me thak ya hanang hêndêng yîning anô vovak te nena, “Nu,” me thak hê. Me ya hanang ethak yang nena, “Nôlêm,” me thak hêlêm. Me ya hanang ethak anô ku te nena, “Nombong ku ti,” me thak hevong. Be ditu hova dêim be honang yom vo yîning anô ku nimbutak mavî, êng me tem mavî.’”

⁹ Yisu helanô ôpêng ya ambô be hesong kambom be hik i lîlîng hîvô hê me henang ethak avîlanô nômbêng atu be eveng yêni yam nena, “Ya hanang avanông bing ethak môlô nena bôk mî ya hayê anô Israel te ya hêv ivîng hîtôm ôpiti amî!”

¹⁰ Me ña takatu be enang ambô hiving Yisu îvôê melak me êyê nena anô ku atu lêk hivutak mavî.

Yisu hik anô hema te ling

¹¹ Vauyaña me Yisu hê melak lông te be ya athêng nena Nain. Me ya ña hîndông lêk avîlanô bêng anông ê hiving yêni.

¹² Loho ê bidong melak êng ya bandêng ambôlêk me avîlanô melak lông êng iwa anô hema te be ele yêng. Ôpêng me avî tôp te nakandung tomêng yom. Me avîlanô melak lông êng bêng anông ê hiving avî tôp êng.

13 Anômbêng hêyê yêni me lahiki be henang ethak inda nena, “Dô nondeng andô.”

14 Me Yisu hê me hetak bang hêyô hêk balê me ɲa takatu be evak ôpêng eva tiɲeng. Me henang nena, “Anô muk, ya hanang ethak ong nena numbiyô!”

15 Me anô hema êng hiviyo hîmô me henang ambô me Yisu hêv ôpêng hêndêng talêmbô.

16 Me avîlanô sapêng êyê be êkô me êv Wapômbêng ya athêng ling be enang nena, “Plopet bêng te lêk hivutak aô lîvông” me “Wapômbêng lêk hêlêm vo nêngêv ya avîlanô livung.”

17 Êng me kôkôthing ethak Yisu ya ku hê be heveng avîlanô Judia ning long sapêng lêk long bôyang takatu be hîmô bidong hiving.

*Jon Anô Hithik Avîlanô hêv anô yi be ê vo enang ingik Yisu ling
(Mat 11:2-19)*

18 Jon ya ɲa hîndông enang nôm takatu be Yisu hevong hethak inda. Êng me helam lokwanɲi hêlêm

19 me hêv thêi be ê vo enang ingik Yisu ling nena, “Ong Mesaya atu be Wapômbêng bôk hevak ambô vo nêngêv ong êlêm mesa yoô yambing anô yanda?”

20 Anô yi êng êyô vo Yisu me enang nena, “Jon Anô Hithik Avîlanô hêv yêi be alêm vo anang ingik ong ling nena, ‘Ong Mesaya atu be Wapômbêng

bôk hevak ambô vo nêngêv êlêm mesa yoô yambing anô yanda?’ ”

²¹ Wakma thêi yô me êyê Yisu hevong avîlanô lêk kômbôk lomaloma mavî lêk hêv gôk kambom bêng anông vê hêk avîlanô. Me hevong na maleŋing pusip bêng anông êyê tak.

²² Yôvêm me henang ethak thêi nena, “Mamumbunnu me onang ethak Jon ethak nôm takatu be lêk mamu yê lo olanô. Na maleŋing pusip êyê tak, me na veŋing kambom eveng, me na kômbôk lepla ivutak lithing, me na lindong putup elanô ambô, me na ema iviyô hethak lonbô me na siv elanô Wapômbêng ya Ambô Mavî.

²³ Be ditu mavî vo na takatu be êv iving ya me mî kapôlônŋing yi amî.”

²⁴ Me Jon ya anô yi atu be iwa ambô be ê vo Yisu îvôê yôv me Yisu henang ik avîlanô ling ethak Jon nena, “Bôk môlô ô long thiliv vo ôyê ômbête? Môlô ô vo ôyê lovak hiyuv beselak mesa?

²⁵ Mî. Betha ô vo ôyê anô te hik kwêv kêkêlô lomaloma e? Mî. Na takatu be ik kwêv kêkêlô lêk iwa nômkama mavî mavî me thak îmô na bêngbêng lêk king ining melak yom.

²⁶ Môlô ô long thiliv vo ôyê ômbête? Plopet te mesa? Avanông! Metom ya hanang ethak môlô nena Jon me bêng vo plopet sapêng.

²⁷ Bôk ekavu hethak ôpêng hêk Wapômbêng ya kapua nena,

“ ‘Nondanô. Tem yangêv yîning anô te vo nenang yîning ambô bêng imung vo ong,

me tem nepesang lonḍanlê vo ong.' *Malakai*
3:1

28 “Ya hanang ethak môlô nena Jon me bêng vo avîlanô pîk sapêng. Metom ôpatu be yaônalêk hêk Wapômbêng ya lêklinyak bêng, ôpêng me bêng vo Jon.”

29 (Sêmbôk me Jon ithik avîlanô lêk ḡa iwa takis hiving, be ditu elanô ambô atu be Yisu henang ethak Jon me enang nena, “Wapômbêng ya kombom me thêthôp anông.”

30 Metom Palisi lêk kîdônga ambô balambung êndô Jon ithik loho, be ditu êv dôming hêndêng lonḍanlê atu be Wapômbêng hik thô hêndêng loho.)

31 Me Yisu henang nena, “Tem ya nang bisête ethak avîlanô bôlô tiêng? Me loho hîtôm ômbête?

32 Loho me hîtôm sêknena takatu be îmô long ethak tom hîlôk me elam hê vo sêknena vi nena, “‘Yoômbi yeng beleng vo môlôndô yeng, metom mî olo yeng amî.

Me yoô leng athêng malêng vo môlôndeng, metom mî môlô leng amî.’

33 “Bêng yom me Jon Anô Hithik Avîlanô hêlêm me thak hitip ethak nôm lêk waing. Me môlô pôlik ethak yêni be onang nena gôk kambom hîmô hiving yêni.

34 Metom Anô Ya Nakandung hêlêm me heyang nôm lêk hinum waing. Me môlô nang nena, ‘Ôḡô! Ôpiti êng me thak heyang nôm lêk hinum waing bêng anông. Yêni me ḡa iwa takis lêk ḡa evong kombom kambom ining anô môlô.’

³⁵ Metom Wapômbêng nali takatu be iwa yêni ya auk thêthôp me loho ning ku tem ningik thô nena auk êng me thêthôp anông.”

Avî te hithik Yisu va hethak wel uv mavî

³⁶ Palisi te helam Yisu be hê vo ninjang nô m imbing yêni. Êng me yêni hê hêyô vo ôpêng ya melak me hîlôk î m ô vo ninjang nô m.

³⁷ Me avî hevong kombom kambom te nang long êng hela n ô nena Yisu lêk heyang nô m hî m ô Palisi atu ya melak. Êng me hiwa wel uv mavî hî l ô k kolopak kêkêlô te be hê hêyô melak êng.

³⁸ Me hêlêm eva Yisu dôm bidong va me heleng be mathôk hêv yak hêyô hî m ô Yisu vakapô. Me heyav mathôk vê hethak yêni da kwandôk njaung. Me hîngu Yisu vakapô lômbôlông me hiwa wel uv mavî atu be hithik Yisu vakapô hethak.

³⁹ Palisi atu be helam Yisu hêlêm heyang nô m hiving inda hêyê nô m êng be la hêv nena, “Betha anô ti me plopet te ma, êng me tem neyala nena avî atu be hêthôm yêni me avî hevong kombom kambom te.”

⁴⁰ Yisu heyala ôpêng ya auk be henang nena, “Saimon, yî nîng ambô te hêk vo ya nang ethak ong.”

Me Saimon henang nena, “Kîdôngga, nonang.”

⁴¹ Me Yisu henang nena, “Anô yi bôk iwa valuseleng hêk anômbêng te. Anô yang hiwa hî t ô m 500 me yang hiwa hî t ô m 50 be thêi ning tôp hêk denang.

⁴² Me thei mi hitom engêv valuseleng eng viyang amî. Be ditu anombeng eng henang ethak thei luvî nena, "Tôp viyang dô lêk." "

Yôv me Yisu henang ik Saimon ling nena, "Lem hêv nena anô yi eng yang sê ditu la hiving ôpêng bêng anông?"

⁴³ Me Saimon enang viyang nena, "Betha yang atu be hiwa valuseleng bêng ma."

Me Yisu henang nena, "Honang ambô thêthôp."

⁴⁴ Me Yisu hik i lîlîng me hêyê avî eng be henang ethak Saimon nena, "Nôngô avî ti. Ya havutak ayô yong melak kapô me mi hôêv nânam be ya hathik yaveng amî. Metom avî ti hithik yaveng hethak yêni da mathôk be heyav vê hethak kwandôk nâung.

⁴⁵ Me ya hayô athak yong melak kapô me mi hungu ya amî, metom wakma eng ele be diti me ming avî ti hingu yavengkapô lômbôlông me mi hetak amî.

⁴⁶ Me mi huwa wel be hongathô hêyô himô ya kwandôk amî, metom avî ti hiwa wel uv mavî be hengathô hêyô himô yavengkapô.

⁴⁷ Be ya hanang ethak ong nena avî ti la hiving ya bêng anông, be ditu aô yala nena ya kambom bêng anông lêk hêv yak yôv. Metom avîlanô takatu lenjing êv nena ining kambom takatu be Wapômbêng hêv vê me doke yom, eng me tem lenjing imbing yêni doke bêng yom."

⁴⁸ Me Yisu henang ethak avî eng nena, "Yong kambom sapêng lêk hêv yak yôv."

⁴⁹ Me avîlanô takatu be imô Saimon ya melak elanô ambô eng me enang ethak i nena, "Ôpiti me opalê be ditu hêv kambom vê?"

⁵⁰ Me Yisu henang ethak avî êng nena, “Ong da yong hôêv iving hevong be lêk ong mavî. Nu lêk lembali.”

8

Avî doho êv Yisu loho livung

¹ Yôv me Yisu hê heveng melak lôngh lômbôlômbô be henang Ambô Mavî hethak Wapômbêng ya lêkliyak bêng. Me Yisu ya ña hîndông lauming be lahavôyi

² lêk avî takatu be bôk hêv gôk kambom lêk kômbôk vê hêk loho eveng hiving yêni. Avî takatu te me Malia nang Makdala sêmbôk be gôk kambom bahevi be lahavôyi etak yêni.

³ Me avî yang me Joana Kusa yanavî. Kusa me ôpatu be heyangging Helot ya melak. Me te me Susana lêk avî bêng anông iving. Avî takêng thak êv Yisu loho livung hethak ining nômkama.

Ambô dôhông hethak anô te hekaliv yanvêk (Mat 13:1-23; Mak 4:1-20)

⁴ Avîlanô bêng anông êlêm nang lomelak lome-lak be ethak tom vo injê Yisu. Me Yisu henang ambô dôhông te nena,

⁵ “Anô te hê me hekaliv yanvêk hîlôk ya kukapô. Yêni hekaliv yanvêk takêng me vi hîlôk lonðanjê be avîlanô evak pesa lêk menak êpôm be eyang.

⁶ Me doho hîlôk pîk lêk valu be hivutak. Metom pîk êng moma be yanvêk êng heyeng be hema.

⁷ Me vi hîlôk long yak lêklilu kapô be yak êng hilumbak hiving hêyô yanvêk takêng vov.

⁸ Metom vi hîlôk pîk mavî be hipup me hivutak bêng be hik anông hîtôm 100."

Yisu henang ambô takêng yôv me helam kaêk be henang nena, "Môlô ña lêk lîndong me ondanô ambô ti katôyang!"

⁹ Me Yisu ya ña hîndông enang ik yêni ling ethak ambô dôhông êng ya ondong.

¹⁰ Me henang nena, "Wapômbêng lêk hik ya auk long kapô thô hethak ya lêklinyak bêng hêndêng môlô yôv. Metom avîlanô vi me thak ya hanang ethak ambô dôhông yom. Be ditu

" 'Loho yê, metom mî êyê katô amî.

Me loholañô, metom mî eyala ya ondong katô amî.' "

Aisaia 6:9

¹¹ Me Yisu henang nena, "Ambô dôhông êng ya ondong me bênjiti. Yanvêk me hîtôm Wapômbêng ya ambô.

¹² Yanvêk takatu be hîlôk lonðanlê me hîtôm avîlanô takatu be elañô Wapômbêng ya ambô, me heveng yam me Sakdang hêyô be hêv Wapômbêng ya ambô vê hêk loho kapôlônging vo dô êngêv imbing be Wapômbêng imbua loho vê injêk kambom ya vuli andô.

¹³ Me yanvêk takatu be hîlôk pîk lêk valu me hîtôm avîlanô takatu be elañô Wapômbêng ya ambô be evalong lêk lejing mavî. Metom loho me hîtôm alokwang galôk atu be mî hîlôk pîk kapô be hê amî. Be ditu êv iving bidong oyang yom me wakma malêing êyô me etak ining êv iving.

¹⁴ Me yanvêk takatu be hîlôk yak lêklilu kapô me hîtôm avîlanô takatu be elañô Wapômbêng ya ambô, metom loho ê me pîk iti ya malêing

hêpôm loho be lenjing ik i hethak ining lêkmala be lenjing iving valuseleng lêk lenjing mavî pîk iti. Nôm takêng ithivung Wapômbêng ya ambô thing be loho mî ik anông mavî amî.

¹⁵ Metom yanvêk takatu be hîlôk pîk mavî me hîtôm avîlanô takatu be kapôlônjing mavî be malejing lêlê. Loholanô Wapômbêng ya ambô be evalong long manjeng me eva lêklokvang be ik anông mavî.

Nôm takatu be hivung i hêk long kapô tem nimbutak yêing

(Mak 4:21-25)

¹⁶ “Anô mî thak êtôm lam be îsîk thing ethak wîng mena ivung hîmô long kapô te amî. Loho thak êthôkêng eva vo avîlanô takatu be êyô melak kapô me injê danda.

¹⁷ Nômkama takatu be hekopak hêk long kapô me tem nimbutak long yêing. Me nômkama takatu be hivung i hêk auk kapô me tem nimbutak yêing be sapêng eyala.

¹⁸ Bêng be mîlônndanô yîning ambô ti katô. Ôpatu be heyala yîning ambô katô me tem Wapômbêng embong be ôpêng eyala nômkama doho imbing. Metom ôpatu be mî heyala yîning ambô amî me Wapômbêng tem nimbua auk takatu be ôpêng hesong nena bôk hiwa yôv vê injêk yêni.”

Opalê me Yisu talêmbô lo viyanj

(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

19 Me Yisu talêmbô lêk viyanji êlêm vo injê yêni, metom avîlanô bêng anông be long putup be mî hîtôm êlêm bidong vo yêni amî.

20 Êng me anô te henang ethak Yisu nena, “Lemtambô lêk aviyami eva yêing be lejing iving injê ong.”

21 Êng me Yisu henang viyang nena, “Yînîng wakatik lêk aiyang loho me ña takatu be elanô Wapômbêng ya ambô be esopa.”

Yisu henang be lovak bêng ema

(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

22 Wak te me Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, “Âo na kasîk bomang viyang vulu.” Êng me ethak yeng te be ê.

23 Wakma loho ê me Yisu hêkthôm. Me lovak bêng te hêyô be hiyuv kasîk be hik ivutak hîlôk yeng kapô be hevong vo nîmô loho thethong îndôk kasîk kapô bini.

24 Êng me loho ê ik Yisu ling be enang nena, “Anômbêng, Anômbêng! Tem aô sapêng ama be mî!”

Me Yisu hiviyô be hethang lovak lêk kasîk budum bêng atu me hema be hêk tinjeng.

25 Yôv me Yisu henang ethak loho nena, “Anga môlô ning ôêv iving hîmô sê?” Me loho song kambom be êkô me enang hê be hêlêm nena, “Ôpiti me opalê be ditu henang ambô hêndêng ñanam lêk lovak be elanô ya ambô be esopa?”

Yisu hêv gôk kambom vê hêk anô te

(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Me loho iwa yeng êng be ivup êyô kasîk be ê avîlanô Gelasa ining pîk. Long êng hêk Galili viyang vulu.

²⁷ Me loho ethak lin dang me Yisu hetak yeng be hê me anô te be thak gôk kambom bêng anông îmô hiving yêni nang melak lôn g êng hêlêm hêpôm Yisu. Ôpêng bôk hetak ya melak me hê hîmô kalang be heveng kôlômbêng.

²⁸⁻²⁹ Na long êng thak ekak ôpêng bang lo va lêku hethak yakseng me êv anô te vo heyanging. Metom gôk lêlêik êng thak hêyô be hîlônîng ôpêng be hêsô yakseng êng kisi me hiwa ôpêng be hê hêndô hîmô long thiliv.

Me anô êng hêyê Yisu be heleng be hesanjiyak be hekaliv inda hê hêk bidong Yisu va. Êng me Yisu henang ethak gôk atu nena, “Notak ôpiti be nu.” Êng me ôpêng helam lêklala bomang nena, “Yisu, ong Wapômbêng Leng Anông Bing Nakandung, lem hiving nombong ômbête êndêng ya? Dô nôngêv vovang êndêng ya andô!”

³⁰ Êng me Yisu henang ik ôpêng ling nena, “Yong athêng bisê?”

Me ôpêng henang nena, “Yîning athêng nena Na Vovak Yalimamôk,” vômbe nena gôk kambom bêng anông îmô yêni kapô.

³¹ Me gôk kambom takêng epetenak Yisu lômbôlôn g nena, “Dô nômbî yoôndôk lovang atu be ya ondong mî andô.”

³² Me bok bêng anông eyang tak îmô dum te ya lîkîning. Be ditu gôk kambom takêng epetenak Yisu nena, “Nôngêv yoô andôk bok takdaku kapô.” Êng me Yisu hetak loho be ê.

³³ Me gôk kambom takêng etak ôpêng me ê îlôk bok takêng kapô. Me bok takêng evothong be ethak i mayaliv hîlôk wanda êng be ê êv yak hîlôk kasîk bomang be ñanam helok sapêng vônô.

³⁴ Me ña takatu be eyanging bok êyê nôm êng me îsôv be ê enang mayaliv heveng lomelak.

³⁵ Me avîlanô elanô be êlêm êyê nena ômbête hivutak long êng. Loho yô vo Yisu me êyê ôpatu be gôk kambom bêng anông bôk îmô hiving yêni, ôpêng ya auk lêk mavî be hipuk kwak be hîmô bidong Yisu va. Me loho yê be êkô kambom.

³⁶ Me ña takatu be êyê nôm êng enang hêndêng avîlanô takatu hethak nôm takatu be Yisu hevong hethak ôpêng be hivutak mavî.

³⁷ Me avîlanô Gelasa sapêng êkô be elowaling kambom be enang vo Yisu tak loho bini bôyang. Êng me Yisu lêk ya ña hîndông ethak yeng be îvôê Galili hethak lonbô.

³⁸ Me anô lêk gôk kambom atu be lêk mavî hepenak Yisu lêklokvang be henang nena, “Hîtôm ya thôk imbing ong?” Metom Yisu hêv ôpêng be hê me henang nena,

³⁹ “Numbunnu yong long me nonang êndêng avîlanô ethak nômbêng atu be Wapômbêng hevong êndêng ong.” Êng me hîvô hê ya long me henang ethak avîlanô sapêng hethak nômbêng atu be Yisu hevong ethak înda.

*Avena hema lêk avî kômbôk
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)*

⁴⁰ Yisu hele hê kasîk bomang viyang vulu hethak lonbô me avîlanô bêng anông lêk eyanging yêni hîmô lîndang be iwa yêni thô.

⁴¹ Me anômbêng heyanging melak yeng te hêlêm be ya athêng nena Jailus. Ôpêng eya vabudum thîvô hîmô Yisu va me henang ik yêni ling lêk kapô malêing vo Yisu imbing inda bini ya melak

⁴² vômbe nena nalavî tom yom be hêpôm kômbôk be hevong ema. Nalavî êng ya sondakbêng me hîtôm lauming be lahavôyi.

Be ditu Yisu hiving inda be hê me avîlanô bêng anông ê iving be ekalambu yêni thing.

⁴³ Me avî te heva avîlanô takêng lîvông be hiwa kômbôk lêkma helom hêk wak nômbêng iti hîtôm sondakbêng lauming be lahavôyi. Be thak hêv ya nômkama sapêng hêndêng dokta*, metom loho te mî hîtôm nembong be yêni mavî amî.

⁴⁴ Avî êng hêlêm bidong vo Yisu dômlokwang me hêthôm Yisu ya kwêv dêim ya dang yom me ketheng oyang me lêkma êng hekapôk.

⁴⁵ Êng me Yisu henang ik ling nena, “Opalête hêthôm ya?”

Me avîlanô takêng enang nena, “Yoô mî.” Me Pita henang nena, “Anômbêng, avîlanô bêng anông ekalambu ong thing be ditu êthôm ong.”

⁴⁶ Metom Yisu henang nena, “Anô te hêthôm ya be ya hasae nena yîning lêklokwang doho hêv yak.”

⁴⁷ Me avî êng hêyê nena mî hîtôm nimbung i amî. Be ditu hêkô be helowaling be hê me heya vabudum thîvô hîmô bidong Yisu va. Me hîmô avîlanô malening me henang ondong alê atu be yêni hêthôm Yisu bêng lêk yêni hivutak mavî ketheng oyang bisê.

* **8:43 8:43** Grik ining kapua bôo doho me mî ekavu ambô ti nena hêv ya nômkama sapêng hêndêng dokta amî.

⁴⁸ Me Yisu henang ethak avî êng nena, “Yîning avena, yong hôêv iving hevong be lêk huvutak mavî. Nu lêk lembali.”

⁴⁹ Yisu henang ambô heva denang me anô te hêlêm nang Jailus ya melak be henang nena, “Nalum avî lêk hema yôv, be ditu notak kîdônga me dô nongêv ku bêng êndêng yêni andô.”

⁵⁰ Yisu helanô ambô êng me henang ethak Jailus nena, “Dô nôkô andô. Nongêv imbing yom me nalum avî tem nimbutak mavî.”

⁵¹⁻⁵³ Yisu hêyô melak êng me avîlanô eleng athêng malêng lêk lejing malêng bêng hethak avena êng îmo. Me Yisu henang ethak loho nena, “Athêng dô. Yêni hêkthôm yom me mî hema amî.” Metom loho yala nena lêk hema yôv be ditu emalîk ethak yêni. Me Yisu hêndô avîlanô ni imbing yêni, be ditu hiwa Pita lo Jon me Jems lêk avena êng talêmbô lo lambô yom be ê melak kapô hiving yêni.

⁵⁴ Me hevalong avena êng hîmô bang me henang nena, “Yîning avena, numbiyô!”

⁵⁵ Me avena êng ya dôhô hêyô hîlôk kôpik hethak lonbô me bôlôtom oyang me hiviyô. Me Yisu henang vo êngêv nôm êndêng avena êng vo ninjang.

⁵⁶ Me talêmbô lo lambô esong kambom. Metom Yisu henang lêklokvang nena dô enang nôm êng bêng ethak anô te andô.

9

*Yisu hêv aposol lauming be lahavôyi be ê
(Mat 10:5-15; Mak 6:7-13)*

¹ Yisu helam aposol lauming be lahavôyi hethak tom me hêv lêklokvang lêk athêng bêng hêndêng loho vo êngêv gôk kambom sapêng vê lêk embong avîlanô kômbôk mavî.

² Yôv me yêni hêv loho be ê vo enang ambô ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk embong avîlanô lêk kômbôk mavî.

³ Me Yisu henang ethak loho nena, “Môlô nu lomelak lomelak. Me dô umbua nômate imbing môlô andô. Dô umbua kwanding lêk vak me nôm lêk valuseleng andô. Me môlôngik kwêv tom me dô umbua kwêv yang imbing andô.

⁴ Melak alêla takatu be môlô yô me ômô melak êng yom endebe otak long êng be unu bôyang.

⁵ Metom long takatu be mî iwa môlô thô amî, be wakma môlô tak long êng be ô, me ungik limbalôm takatu be hîmô vemimkapô vê îndôk loho malênjng vo nîngik ining kambom thô.”

⁶ Yôv me loho ê eveng lomelak lomelak be enang Wapômbêng ya Ambô Mavî lêk evong avîlanô lêk kômbôk mavî.

*Helot la hêv nena Yisu me opalê
(Mat 14:1-2; Mak 6:14-16)*

⁷ Galili ning anômbêng Helot elanjô nôm takatu be Yisu hevong be la hêv bêng anông hethak vômbe nena anô doho enang bênjiti, “Jon hiviyô hêk nama hethak lonbô.”

⁸ Me anô doho enang nena, “Elaija hêlêm,” me doho enang nena, “Plopet taksêmbôk te hiviyô hethak lonbô.”

⁹ Êng me Helot henang nena, “Bôk ya han-

dambêng Jon lôkbudum kisi yôv, metom Yisu me opalête be ya halanô avîlanô enang ambô takiti hethak yêni?" Êng me yêni hevong vo ninjê Yisu.

Yisu hevakông avîlanô hîtôm 5,000

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-15)

¹⁰ Me aposol îvôlêm êyô me enang kôkôthing ethak nô m takatu be loho vong êndêng Yisu. Yôv me Yisu helom loho da yom be hê melak lông te be ya athêng nena Betsaida.

¹¹ Metom avîlanô bêng anông eyala long atu be Yisu hê. Êng me loho sopa yêni be ê. Loho ê êyô vo Yisu me yêni hiwa loho thô. Yôv me yêni henang ambô hethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng be hevong avîlanô lêk kômbôk ivutak mavî.

¹² Me hêndêng yathindang hêmbôk me aposol lauming be lahavôyi takatu êlêm me enang ethak yêni nena, "Aômô long thiliv, be ditu notak avîlanô takiti vo ini melak lêk long takatu be hîmô bidong vo ethalo ning nô m lêk long injêk."

¹³ Metom Yisu henang nena, "Mî, môlô da tem ombakông loho." Me loho nang nena, "Yoô ning polom bahevi me alim nanam yi yom hîmô be mî hîtôm amî. Bêng be tem yoôna vo angêv nô m vuli vo avîlanô nô mbêng itiêng mesa?"

¹⁴ Loho nang ambô êng vômbê nena anô bêng anông îtôm 5,000 ma ditu îmô.

Me Yisu henang ethak ya aposol nena, "Onang ethak avîlanô nena ithining i îtôm 50 50 be îndôk îmô lundum lundum."

¹⁵ Aposol evong bêng hêndêng avîlanô be sapêng îlôk îmô bing.

16 Me Yisu hiwa polom bahevi lèk alim yi atu be hêyê leng me hêv la mavî. Yôv me hekavli me hêv hêndêng aposol be îmbî tham hêndêng avîlanô nômbêng atu.

17 Be avîlanô sapêng eyang be leñinjinyak. Me nôm wata vi atu be hîmô me aposol ithup îlôk vak tham lauming be lahavôyi.

Pita henang nena Yisu me Mesaya

(Mat 16:13-28; Mak 8:27-9:1)

18 Wak te me Yisu heteng mek me ya ña hîndông yom îmô hiving yêni. Me Yisu henang ik loho ling nena, “Avîlanô thak leñing êv nena ya opalête?”

19 Me loho nang viyang nena, “Doho nang nena ong me Jon Anô Hithik Avîlanô. Me doho nang nena ong me Elaija. Me doho nang nena ong me plopêt bôo te hiviyo hethak lonbô.”

20 Me Yisu henang ik loho ling nena, “Me môlô da lemim nena ya me opalête?”

Me Pita henang viyang nena, “Ong me Mesaya atu be Wapômbêng hêv hêlêm.”

21 Êng me Yisu henang lêklokvang hêndêng loho vo dô enang ambô êng bêng êndêng anô te andô.

22 Me henang nena, “Wapômbêng bôk îtôk yôv nena Anô Ya Nakandung atu tem nimbua malêng lèk vovang bêng anông. Me avaka lèk ña bêngbêng îmbôk da lèk kîdônga ambô balambung tem ende dôming lîlîng êndêng yêni. Me tem ingik yêni vônô. Me hîtôm wak lô me tem nimbîyo ethak lonbô.”

Kombom aômbutak îtôm Yisu ya ña hîndông

²³ Me yêni henang ethak avîlanô sapêng nena, “Anô te hevong vo nesopa ya, êng me nende dôm lîlîng êndêng yêni da me nimbua ya alovalasing be nesopa ya wak nômbêng iti sapêng.

²⁴ Vômbe nena ôpatu be la hiving ya lêkmala pîk bêng anông be hevalong long, ôpêng tem mî nimbua lêkmala anông amî. Metom ôpatu be hetak ya lêkmala be hesopa ya, ôpêng tem nimbua lêkmala anông.

²⁵ Anô te hiwa nômkama pîk sapêng metom hêndêng wakma ya lêkmala hêv yak, me ya nômkama takêng tem nêngêv yêni livung bisê vo nimbua lêkmala anông?

²⁶ Me anô te moma vo ya lêk yîning ambô be wakma Anô Ya Nakandung hele hêlêm hiving ya danda lêkmanjing lêk Lambô ya me anêla matheng ining, me tem yêni moma vo ôpêng bêng yom.

²⁷ Ya hanang avanông êndêng môlô nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng tem nêlêm. Me môlô vi atu be ova long iti tem ômô lêkmala denang me ôngô nôm êng imbing.”

Yisu linjkôpik hivutak yanda

(Mat 17:1-13; Mak 9:2-13)

²⁸ Yisu henang ambô êng yôv me wak bahevi be lahavôlô hele be hê. Me hiwa Pita lo Jon me Jems be loho ethak dum te be hê vo neteng mek.

²⁹ Yisu heteng mek denang me thohav lo ma hivutak yanda be ya kwêv hivutak thapuk hîtôm damak êv.

³⁰⁻³¹ Me bôlôtom oyang me anô lokwanyî lêk danda lêkmanjing êyôva be enang ambô hiving yêni. Yang me Moses me yang me Elaija. Thêi nang ambô hiving Yisu hethak nô m takatu be Yisu tem nembong be niŋgik anông î m Jêlusalem endebe netak pîk iti bini.

³² Me Pita hiving Jon lo Jems malenjing eyang be êkthôm. Metom iviyô me êyê Yisu ya danda lêkmanjing lêk anô yi eva hiving yêni.

³³ Me thêi ê vini me Pita henang ethak Yisu nena, “Anômbêng, mavî anông vo lêk aômô long iti. Tem yoôndav melak lêkkôpik lokwanjô, te vo ong me te vo Moses me te vo Elaija.” Pita hîthông nena henang ambô alête bêng.

³⁴ Pita henang ambô denang me mavông te hêyô be heva loho thing be êkô kambom.

³⁵ Me ambô te hêlêm nang mavông êng kapô nena, “Diti me yîning Wakna be bôk ya hatôk yêni yôv vo nembong yîning ku, be ditu ondanô ya ambô.”

³⁶ Ambô êng hivutak yôv me loho yê Yisu yom lêk heva. Pita lo Jon me Jems mî enang hêndêng anô te hethak nô m takatu be êyê lo elanjô amî.

*Yisu hêv gôk kambom vê hêk wakna te
(Mat 17:14-21; Mak 9:14-29)*

³⁷ Hiviyô heyang me Yisu loho tak dum me loho lôk be ê me avîlanô bêng anông ê épôm yêni.

³⁸ Me ŋa takêng te helam nena, “Kîdônga, ya hapetenak ong vo nôngêv yîning wakna livung, vômbe nena yîning wakna tom yom.

³⁹ Be gôk kambom te thak hekakô yêni me bôlôtom oyang me hesariyak be helowaling be apôk thapuk hivutak ambôlêk. Gôk êng hivuling yêni linjôpik kambom anông me mî thak hetak yêni doke amî.

⁴⁰ Bôk ya hapetenak yong na hândông lêklokvang vo êngêv gôk kambom êng vê, metom loho mî hitôm amî.”

⁴¹ Me Yisu henang viyang nena, “Môlô avîlanô bôlô tiêng mî ôêv iving be osopa lonjanlê thêthôp amî! Wak vithê tem ya mô imbing môlô be yambua môlô ning malêing imbing môlô? Umbua wakna êng êlêm.”

⁴² Me wakna êng heveng be hê hêndêng Yisu denang me gôk kambom êng hîmbi yêni vôiê hîlôk pîk me hevong be helowaling kambom. Metom Yisu hethang gôk lêlêik êng lêklokvang me hevong wakna êng be hivutak mavî me hêv êndêng lambô hethak lonjô.

⁴³ Me avîlanô sapêng îpîndik kambom hethak Wapômbêng ya lêklokvang êng.

*Yisu henang bôlôyang hethak ya nana
(Mat 17:22-23; Mak 9:30-32)*

Hêndêng wakma êng me avîlanô sapêng lenjing êv bêng anông hethak nô m takatu be Yisu hevong. Me Yisu henang ethak ya na hîndông nena,

⁴⁴ “Môlôndanô ambô ti be tem ya nang katôyang. Anô te tem netak Anô Ya Nakandung îndôk ya nakyô bahening.”

⁴⁵ Metom ya na hîndông îthông ambô êng ya ondong paling, vômbe nena ambô êng ya ondong

me hîmô kapô. Lêk êkô enang ingik yêni ling vo nenang ya ondong bêng êndêng loho.

*Opalête hetaving i me nimung vo môlô
(Mat 18:1-5; Mak 9:33-41)*

⁴⁶ Me Yisu ya ña hîndông îkôki nena loho ali alête me nimbutak anô nimung vo loho.

⁴⁷ Metom Yisu heyala loho ning auk êng be hiwa sêik yaôna te be hîtîng eva bidong yêni da.

⁴⁸ Me henang ethak loho nena, “Ôpatu be hiwa sêik nate bêmjiti thô hethak yîning athêng me hîtôm hiwa ya thô. Me ôpatu be hiwa ya thô me hîtôm hiwa ôpatu be hêv ya be ya halêm thô hiving. Me ôpatu be hetaving i hele be yaônalêk hîmô môlô lîvông ditu hivutak anô nimung vo môlô.”

⁴⁹ Me Jon enang nena, “Anômbêng, yoô yê anô te hêv gôk kambom vê hethak yong athêng. Metom yêni me mî aô te amî, be ditu yoô nang vo netak ku êng.”

⁵⁰ Metom Yisu henang nena, “Dô omba yêni thîng andô. Ôpatu be mî hîpôlîk ethak môlô amî, ôpêng me heva hiving môlô.”

Avîlanô Samalia êndô Yisu

⁵¹ Wakma Wapômbêng tem nimbua Yisu bini leng me lêk bidong, êng me yêni latom vo ni Jerusalem.

⁵² Me yêni hêv anô doho be ê melak te hêk Samalia vo epesang nômkama imung vo yêni.

⁵³ Metom avîlanô long êng êndô imbua yêni thô vômbe nena eyala nena yêni hê vini Jerusalem.

⁵⁴ Ya ŋa hîndông yi Jems lo Jon êyê nô m êng be enang ik yêni ling nena, “Anômbêng, yêindam amela nang leng be nîndôk ethang loho mesa?”

⁵⁵ Metom Yisu hik i lîling me hethang thêi.

⁵⁶ Me loho ê melak yang.

Malêing vo esopa Yisu

(Mat 8:18-22)

⁵⁷ Loho veng lonɗanlê be ê me anô te henang ethak Yisu nena, “Long nômbêng atu be hô me tem ya sopa ong.”

⁵⁸ Me Yisu henang viyang nena, “Avung yatap ining pîk ambuang î m ô me menak ining unak î m ô, metom Anô Ya Nakandung atu me ya long ninjêk mî.”

⁵⁹ Me Yisu henang ethak anô yang nena, “Nosopa ya.”

Metom ôpêng enang nena, “Anômbêng, notak ya vo ya nandav wakamik yôvêm.”

⁶⁰ Me Yisu henang ethak ôpêng nena, “Notak ŋa dôhônônɗing bôk ema yôv vo loho da endav ining ŋama. Me yong ku me nu nang Ambô Mavî bêng ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng.”

⁶¹ Me anô yang enang ethak Yisu nena, “Anômbêng, tem ya sopa ong, metom notak ya vo ya nang ya leng mavî êndêng yîning avîlanô yôvêm.”

⁶² Me Yisu henang viyang nena, “Ôpatu be heveng lonɗanlê be hik mandaluk lîling, ôpêng mî hîtôm nembong Wapômbêng ya lêklinyak bêng ya ku mavî yang amî.”

10

*Yisu hêv avîlanô hîtôm 72 be ê
(Mat 11:20-24)*

¹ Yôv me Anômbêng hîtôk avîlanô vi hîtôm 72 be hêv loho yiyi imung be ê hêndêng melak lôn takatu be tem yêni ni.

² Me yêni henang ethak loho nena, “Nôm bêng anông lêk hîyôk îmo kukapô, metom ŋa ku tomtom yom. Be ditu môlô teng mek êndêng ku ya alang vo nêngêv ŋa ku bini vo ithup nôm anông.

³ Môlô nu. Ya hêv môlô be ô hîtôm boksipsip nali îmo avung yatap lîvông.

⁴ Me dô môlômbua vak valuseleng lêk vak me venjkapô bokgôp imbing andô. Me dô onang waklîvông ethak anô te be okam îndôk lonɗanjê andô.

⁵ “Môlô yô melak te kapô me môlô nang ethak loho nena, ‘Wapômbêng ya lambali hîmô hiving môlô.’

⁶ Anô lambali te hîmô melak êng, êng me môlô ning ambô mavî êng tem nîmô imbing yêni. Me mî, êng me tem ambô êng nîmbôlêm vo môlô da ethak lonɗô.

⁷ Me môlô mô melak êng yom. Me onɗwang be unum nôm takatu be êv hêndêng môlô yom hîtôm môlô ning ku ya vuli. Me dô môlô nu thak melak viyang mayaliv andô.

⁸ “Môlô yô melak lôn te be iwa môlô thô be êv nôm hêndêng môlô, êng me onɗwang.

10:1 10:1 Mak 6:7 **10:2 10:2** Mat 9:37-38; Jon 4:35 **10:3 10:3**
 Mat 10:16 **10:4 10:4** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 **10:7**
10:7 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18 **10:8 10:8** 1Ko 10:27

⁹ Me mólômbong loho ning avîlanô lêk kômbôk imbutak mavî me mólô nang bējiti, ‘Wapômbēng ya lêklinyak bēng lêk hêlēm bidong vo mólô.’

¹⁰ Metom mî iwa mólô thô amî, êng me mólô nu me omba lonḍanjê be mólô nang nena,

¹¹ ‘Mólô ning melak lōng ya limbalôm atu be hîmô yoô veñing kapô me yoô ik vê hîlôk mólô malemim vo ningik thô nena mólôvong kambom. Metom lemim êngêv katô vômbe nena Wapômbēng ya lêklinyak bēng lêk bidong.’

¹² Ya hanang ethak mólô nena waklavông atu be Wapômbēng tem nembong ambô ethak avîlanô me avîlanô long atu be mî iwa mólô thô amî, loho ning malēing me tem nîmbô thak vo avîlanô kambom nang Sodom.

¹³ “Alitaknena, mólô avîlanô Kolasin lo Bet-saida! Bôk mólô yê nôm thamtham lomalama. Metom bôk yambong nôm thamtham takēng îmô Taia lo Saidon livông, ketheng oyang me tem ingik kwêv kambom lêk ethav amela kambôk ethak luñjkwandôk be ende kapôlônjing lîlîng.

¹⁴ Waklavông Wapômbēng îthô avîlanô pîk lelalîlîng, êng me mólô ning malēing tem nîmbô thak vo avîlanô Taia lo Saidon ining!

¹⁵ Me mólô avîlanô Kapenaom, tem êngêv mólô ning athēng ling ethak leng mesa? Mî, tem mólôndôk bunu ḡa ema ning long!”

¹⁶ Yisu henang ethak ya ḡa hîndông nena, “Anô te helañô mólô ning ambô, êng me ôpēng helañô yîning ambô hiving. Me anô te hele dôm

liling hêndêng môtô, êng me yêni hele dôm liling hêndêng ya hiving. Me anô te hele dôm liling hêndêng ya, êng me yêni hele dôm liling hêndêng Ôpatu be hêv ya be ya halêm hiving.”

*Avîlanô 72 takatu îvôlêm hethak lonbô
(Mat 11:25-27; 13:16-17)*

¹⁷ Avîlanô 72 takatu îvôlêm ethak lonbô me lejing mavî bêng anông be enang nena, “Anômbêng, hethak yong athêng me gôk kambom elanô yoô ning ambô be esopa.”

¹⁸ Me Yisu henang nena, “Ya hayê Sakdang hêv yak hîlôk leng hîtôm damak.

¹⁹ Ondanô. Bôk ya hêv lêklokvang hêndêng môtô yôv vo môtômbak bôyîv lêk nalivang pesa. Me môtô hîtôm okav Sakdang ôpatu be môtô ning nakyo ya lêklokvang sapêng li. Me nômate mî hîtôm nimbuling môtô amî.

²⁰ Me dô môtô lemim mavî bêng anông be onang nena gôk kambom elanô môtô ning ambô andô, metom môtô lemim mavî ethak Wapômbêng bôk hekavu môtô ning athêng yôv hêk melak leng.”

²¹ Yôv me Lovak Matheng hevong Yisu kapô mavî be henang nena, “Wakamik, ong me pîk lo leng ya alang! Lêk huvung yong auk vo na auk bêng me huik thô hêndêng na takatu be îtôm sêiknena. Be ditu ya hêv yong athêng ling! Wakamik, avanông ong da hosopa yong lem hiving be ditu hovong bêng.

22 “Wakamik bôk êv nômkama sapêng hêndêng ya yôv. Me anô te mî heyala Nakandung atu katô amî, me Wakamik yom. Me anô te mî heyala Wakamik katô amî. Me Nakandung lêk ɲa takatu be Nakandung la hiving ɲingik lambô thô êndêng loho yom.”

23 Me Yisu hik i lîlîng be henang ethak ya ɲa hîndông yom nena, “Wapômbêng hevong mavî hêndêng môlô be môlô yê nôm takiti.

24 Ya hanang ethak môlô nena sêmbôk me plopet lêk king bêng anông leɲing iving injê nôm takiti be lêk môlô yê, metom mî êyê amî. Me leɲing iving endanô ambô takiti be lêk môlô lanô, metom mî elanô amî.”

Anô Samalia mavî te
(Mat 22:34-40; Mak 12:28-34)

25 Wak te me anô lêk auk ethak ambô balambung te hiviyô heva vo neyek Yisu be henang nena, “Kîdôngga, tem yambong ômbête vo yambua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng?”

26 Me Yisu henang ik ôpêng ling nena, “Ambô balambung henang bisête? Me hosam ambô êng be hoyala bisête?”

27 Me ôpêng enang viyang nena, “Lem imbing Anômbêng yong Wapômbêng injêk ong kapôlôm lêk dôhôm me lêklokvang lêk yong auk sapêng. Me lem imbing yong avîlanô môlô hîtôm lem hiving ong da.”

28 Me Yisu henang nena, “Avanông. Nombong bêng me tem numbua lêkmala.”

29 Metom hevong vo avîlanô injê nena yêni me anô auk mavî be ditu henang nena, “Yîning avîlanô môlôo me na sêla?”

30 Me Yisu henang viyang nena, “Anô te hetak Jelusalem me hivup hîlôk be hê Jeliko. Êng me na vanî êyê yêni be ik inda kambom anông be hemayak hêk lonđanlê me iwa ya nômkama vanî be ê.

31 Hêndêng waklavông êng yom me anô hîmbôk da te hesopa lonđanlê êng ivup îlôk be hê. Me hêyê ôpêng, metom hivup îlôk lonđanlê vi hele be hê.

32 Bêng yom me anô ondong Livai* te hivup îlôk lonđanlê tomêng yom hele me hêyê ôpêng, metom hivup îlôk lonđanlê vi atu hele be hê.

33 Yôv me anô Samalia* te hivup îlôk lonđanlê êng hele me hêyê ôpêng be lahiki.

34 Be ditu yêni hê hêndêng ôpêng me hengathô waing lêk wel hethak ya palê me hithum. Yôv me hiwa ôpêng be hetak hêyô hîmô ya bokdonki me helom be hê melak vathi te me yêni da heyangng.

35 Hiviyô heyang me hêv valuseleng silva yi hêndêng melak alang be henang nena, ‘Noyangng anô ti mavî. Me valuseleng iti mî hîtôm amî be wakma atu ya havôlêm be hotak doho êyômô long hiving, me tem ya wê yong valuseleng takêng viyang.’ ”

* **10:32 10:32** Livai me ondong Livai ning lêkmuk takatu be thak êv na Juda ning na îmbôk da livung lêk êv na evong ku hîmô melak matheng kapô livung hiving. *

* **10:33 10:33** Avîlanô Samalia me Juda ning avîlanô takatu be ê iwa avîlanô hîlôk long bôyang ining limi. Thak mî loho êv yeng îlôk Jelusalem iving Juda amî. Be ditu Juda thak itip ethak loho be lejing êv nena loho mî Wapômbêng ya avîlanô amî

36 Yisu henang ambô dôhô êng yôv me henang ik anô lêkauk ethak balambung êng ling nena, “Lem hêv bisête? Ôpatu be ɲa kambom ik me loho alialê ditu hîtôm ya anô môlô te?”

37 Me anô lêkauk ethak balambung atu henang viyang nena, “Ôpatu be hêv kapô hêndêng yêni.”

Me Yisu henang ethak ôpêng nena, “Nu me nombong bêng yom.”

Yisu hîmô Mata lo Malia ning melak

38 Yisu lêk ya ɲa hîndông eveng be ê me Yisu hêyô melak lông te be hê. Me avî te be ya athêng nena Mata hiwa Yisu thô be hê hîmô ya melak.

39 Me Mata yang molok Malia hîmô bidong vo Anômbêng va be helaɲô ya ambô.

40 Metom Mata lahiki ethak yêni yom evong ku bêng anông vo hepesang nô. Êng me yêni hê hêndêng Yisu me henang nena, “Anômbêng, lem hêv bisête? Ya havong ku bêng anông me yîning aiyang molok mî hêv ya livung doke amî. Be ditu nonang ethak inda vo nêlêm êngêv ya livung.”

41 Metom Anômbêng henang viyang hêndêng inda nena, “Mata, Mata, bisête be lem ik ong be kapôlôm malêing hethak nômkama lomaloma bêng anông?”

42 Nômate yom ditu nômbêng be Malia lêk la hiving vo nimbua me lêk iwa nôm êng yôv, be anô te mî hîtôm nimbua nôm êng vê injêk yêni amî.”

11

Kombom eteng mek

(Mat 6:9-15; 7:7-11)

¹ Wak te me Yisu heteng mek îmo bôte. Heteng mek yôv me ya ɲa hîndông te henang ethak yêni nena, “Anômbêng, nôndông yoô vo yoô teng mek îtôm sêmbôk be Jon îndông ya ɲa hîndông.”

² Me Yisu henang nena, “Môlô teng mek bêñiti, “ ‘Wakamik, nombong yong athêng injêk math-eng.

Me yong lêklinyak bêng êlêm.

³ Me nôngêv nôm êndêng yoô îtôm wak nômbêng iti.

⁴ Me notak yoô ning kambom

vômbê nena thak yoôtak avîlanô vi ning kambom takatu be evong êndêng yoô.

Me dô notak yoôndôk nôm takatu be tem neyek yoô andô.’ ”

⁵⁻⁶ Yôv me Yisu henang ambô dôhôte te hêndêng loho nena, “Bîlîvông bing te me hô hêndêng yong anô môlô te ya melak be honang nena, ‘Aiyang, yîning anô môlô te hêlêm nang long dêim be lêk hîmô yîning melak be hema vo la be ya nôm mî. Be hîtôm nôngêv polom lokwanlô vo ya mesa?’

⁷ Me yong anô môlô atu hîmô ya melak kapô tem nenang viyang nena, ‘Dô nunjik ya ling andô. Lêk yoô ik melak ambôlêk thing be aêkthôm yôv be tem mî yambiyô be yangêv nômate êndêng ong amî.’

⁸ Yêni hêndô nêngêv ya anô môlô livung. Metom ya hanang ethak môlô nena ôpêng enang ik yang êng ling lômbôlông, êng me tem moma be

nimbiyô me nêngêv nô m îtôm datu be henang ik yêni ling.

⁹ “Bêng yom me ya hanang ethak môlô nena, onang ingik Wapômbêng ling me tem nêngêv êndêng môlô. Me othalo nômate me tem ôpôm nô m êng. Me upindinding melak ambôlêk me tem niŋgik kê vo môlô.

¹⁰ Vômbe nena ŋa takatu be enang ik Wapômbêng ling me tem imbua. Me ethalo nômate me tem êpôm, me ipindinding melak ambôlêk, me tem niŋgik kê vo loho.

¹¹ “Môlô sêiknena ning lami, nalum henang ik ong ling vo ninjang alim ŋanam me tem nêngêv bôyiv kambom te êndêng yêni mesa? Mî!

¹² Mena henang ik ling vo ninjang menak daluk, êng me tem nêngêv ŋalivang te mesa? Mî!

¹³ Môlô avîlanô kambom, metom thak môlôyala ôngêv nômkama mavî mavî hêndêng nalumi. Bêng be môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng eyala katôyang îvô ethak vo môlô ning katik lo kamik, be ditu tem nêngêv Lovak Matheng êndêng ŋa takatu be enang ik yêni ling.”

Yisu lo Belsebul

(Mat 12:22-32,43-45; Mak 3:20-27)

¹⁴ Wak te me Yisu hêv gôk kambom vê hêk anô ambôlêk putup te. Me gôk kambom êng hetak anô êng be hê me anô ambôlêk putup êng enang ambô be avîlanô bêng anông êyê be esong kambom.

¹⁵ Metom avîlanô doho enang nena, “Gôk kambom ining anômbêng Belsebul* hêv lêklokvang

11:15 11:15 Mat 9:34; 10:25 * **11:15 11:15** Athêng Belsebul iti me kenan ining gôkba te ya athêng, ditu êv êndêng sakdang

êndêng Yisu, be ditu hêv gôk kambom vê hêk avîlanô.”

¹⁶ Me loho vi evong vo eyek Yisu be enang ik yêni ling nena, “Nombong nô m thamtham te vo ningik thô ethak yoô nena Wapômbêng êv ong be hôlêm.”

¹⁷ Metom Yisu heyala loho ning auk be henang ethak loho nena, “Avîlanô melak lôn g te evak i kê hê ondong yi be evong vovak, êng me melak lôn g êng tem nêngêv yak. Me avîlanô ondong te evak i kê hê ondong yi, êng me ondong êng tem nêngêv yak bêng yom.

¹⁸ Me Sakdang ya gôk kambom evak i kê hê ondong yi, êng me Sakdang ya lêklokwang thak heyânging nô mkama tem nemba manjeng amî. Ya hanang ambô ti vôm bê nena mô lô nang nena ya hêv gôk kambom vê hethak Belsebul ya lêklokwang.

¹⁹ Mô lô nang nena ya hêv gôk kambom vê hethak Belsebul ya lêklokwang. Me opalête hêv lêklokwang êndêng mô lô ning avîlanô be loho êv gôk kambom vê? Belsebul mesa opalê? Mî! Mô lô da ning avîlanô ik thô nena mô lô ning ambô me lêkwgak.

²⁰ Wapômbêng da hêv lêklokwang hêndêng ya be ya hêv gôk kambom vê hêk avîlanô. Be ditu oyala nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk hêlêm î m ô mô lô lîvôn g yôv.

²¹ “Anô lêklokwang te hî tôm Sakdang hevalong nô mkama vovak be heyânging ya melak, êng me ya nô mkama tem nî m ô mavî.

²² Metom anô te ya lêklokwang bêng anôn g vo

ôpyang êng hîtôm Wapômbêng hêyô be hevong vovak hiving ôpêng hele be hîmô yêni li, êng me tem nimbua ôpêng ya nômkama vovak takatu be hêv iving nena nômkama takêng tem nembong be nimbutak lêklokvang. Be ditu ôpatu be lovak me tem nîmbî yang atu be hêv yak ya nômkama tham.

²³ “Anô te mî hêv ya livung be yêngik vovak imbing Sakdang amî, êng me ôpêng heva hiving Sakdang be thêi vong vovak hiving ya. Me anô mî hêv ya livung be hithup avîlanô hêlêm bidong vo Wapômbêng amî, êng me hîtôm hindining loho be îsôv mayaliv.

²⁴ “Gôk lêlêik hetak anô te, êng me hê heveng long thiliv vo nethalo long mavî te vo nimbua lovak îmô. Be mî hêpôm long te amî, êng me tem nenang nena, ‘Dô me yandena melak sêmbôk atu be ya hamô ethak lonbô.’

²⁵ Me hêyô be hêyê nena melak êng lêk îthî be epesang be hivutak mambung anông.

²⁶ Êng me tem ni vo nethalo gôk bahevi be lahavôyi takatu be ining kambom hîvô hethak vo yêni ya be nimbua loho imbing vo imbutak êyô melak êng kapô ethak lonbô be îmô. Êng me ôpêng tem nîmô kambom anông vo bôlôyang sêmbôk.”

²⁷ Yisu henang ambô takêng îmô denang me avî te hîmô avîlanô nômbêng êng livông be helam nena, “Mavî vo avî atu be hevathu ong be hêv sum êndêng ong, nîmô lêk la mavî.”

²⁸ Metom Yisu henang nena, “Avanông, metom mavî bêng anông vo ôpatu be helanô Wapômbêng ya ambô be hesopa.”

Anô doho leŋing iving injê nôl thamtham
(Mat 12:38-42; Mak 8:11-12)

²⁹ Avîlanô bêng anông êlêm be êlêm. Loho êyô vo Yisu me henang ethak loho nena, “Avîlanô bôlô tiêng me avîlanô kambom. Loho nang vo yambong nôl thamtham vo ningik thô nena Wapômbêng bôk hêv ya be ya halêm, metom tem mî. Loho tem injê Jona ya lavuning yom.

³⁰ Sêmbôk atu me Jona hivutak îtôm lavuning te vo avîlanô Ninive êyê. Me lêk iti me Anô Ya Nakandung atu tem nimbutak bêng yom vo avîlanô bôlô tiêng injê.

³¹ “Sêmbôk me Siba ning avî king hetak ya long me hêlêm nang pîk ya dang vo nendaŋô Solomon ya auk mavî. Ondaŋô! Anô te hîmô long iti me bêng vo Solomon. Metom môlôndô ondaŋô ya ambô. Bêng be waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâlîlîng me Siba ning avî king êng tem nenang môlô ning kambom thak môlô seng ambô bêng.

³² Me sêmbôk be avîlanô Ninive elanô Jona ya ambô be ele kapôlônŋing lîlîng. Me anô te lêk hîmô long iti me bêng vo Jona. Metom môlôndô ondaŋô ya ambô. Bêng be waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâlîlîng me tem avîlanô Ninive emba be enang môlô ning kambom takêng bêng.

Danda leŋving kôpik
(Mat 5:15; 6:22-23)

³³ “Anô mî thak êtôm lam be ivung hîmô long kapô mena îsîk thing ethak wîng amî, mî. Loho

thak êthôkêng eva yêing vo avîlanô takatu be êyô melak kapô êng tem injê danda.

³⁴ Malemdaluk me hîtôm lam vo hêv danda hêndêng lemvim kôpik. Me malemdaluk mavî me tem danda injêk lemvim kôpik sapêng. Metom malemdaluk kambom me tem momañaning bêng injêk lemvim kôpik sapêng.

³⁵ Be ditu noyanging ong katô. Endekeme nosong nena danda hîmô ong kapô, metom mî momañaning îmô kapô.

³⁶ Me danda hêk lemvim kôpik sapêng me momañaning mî hêk bôte amî, êng me lemvim kôpik sapêng tem nimbutak danda îtôm lam hêv danda hêndêng ong.”

Yisu henang lêlklokvang ethak Palisi lêk kîdônga ambô balambung

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Yisu henang ambô yôv me Palisi te henang ik yêni ling vo ninjang nôm imbing inda. Êng me Yisu hê hêyô vo ôpêng ya melak kapô be heyang nôm hîmô ya balê.

³⁸ Me Palisi êng êyê Yisu hîlôk îmô vo ninjang nôm me mî hithik bang hîtôm Palisi ning kombom amî. Êng me yêni hesong kambom.

³⁹ Me Anômbêng enang ethak yêni nena, “Môlô Palisi thak vôikeyek lêk belev vindôm yom, metom môlô kapôlômim hêyô thing ethak kombom kambom lêk malenjing dantang.

⁴⁰ Môlô ɲa molo. Wapômbêng hepesang vi yêing lêk vi kapô hiving. Be ditu môlômbôkîng kapôlômim imbing me mî bahemim yom amî.

⁴¹ Metom môlô ning nômkama takatu be hîmô belev kapô me môlôngêv êndêng ɲa nômkama mî vo nêngêv loho livung. Môlômbong bêng me tem môlô ning nômkama sapêng îmô mambung mavî injêk Wapômbêng mandaluk.

⁴² “Alitaknena vo môlô Palisi! Vovang bêng tem nêpôm môlô. Thak môlô thup nôm takatu be thak hevong nôm vathing be uik tham hê ondong lauming be ôêv ondong te hêndêng Wapômbêng hîtôm da. Môlôvong nôm yaôna êng me mavî, metom ôêv yak ethak ombong nôm bêng îtôm kombom thêthôp êndêng avîlanô lêk lemim imbing Wapômbêng anông. Be ditu dô ombong kombom mavî yang me otak yang andô.

⁴³ “Alitaknena vo môlô Palisi! Vovang bêng tem nêpôm môlô. Môlô lemim iving ômô balê mung îmô melak yeng kapô lêk lemim iving avîlanô etaving i be enang nena, ‘Waklîvông mavî,’ êndêng môlô îndôk long ethak tom îlôk.

⁴⁴ “Alitaknena vo môlô! Vovang bêng tem nêpôm môlô. Môlô lêlêik îtôm anô hema te atu be bôk elav bôô be avîlanô mî eyala kalang êng amî. Be ditu loho êyôva viling be ivutak lêlêik hêk Wapômbêng mandaluk. Bêng yom me avîlanô thak esopa môlô, metom mî eyala nena môlô da me kapôlômim lêlêik kambom amî.”

⁴⁵ Kîdôngga balambung te helaŋô ambô êng me henang ethak Yisu nena, “Kîdôngga, honang ambô êng êndêng Palisi me huik yoô susu hiving.”

⁴⁶ Me Yisu henang nena, “Alitaknena vo môlô ɲa lêk auk ethak ambô balambung! Vovang bêng tem nêpôm môlô imbing. Môlô êv balambung lomalama bêng anông êndêng avîlanô vo esopa.

Balambung takêng me hîtôm vak malêing vo loho. Metom mî môlô da ôngêv loho livung doke amî.

47-48 “Alitaknena vo môlô! Vovang bêng tem nêpôm môlô. Limbumi bôk ik plopet bêng anông vônô me môlô lav melak êyô ining kalang takêng vov be oyanging dendaung. Môlôvong bêng be hik thô nena môlô lôk ethak limbumi ning bôk le long takatu be bôk evong.

49 Be ditu Wapômbêng anô lêkauk bêng bôk henang bênjiti, ‘Tem yangêv plopet lêk aposol bêng anông êndêng loho, metom loho tem embong kambom êndêng doho me doho tem ingik vônô.’

50 Bêng be avîlanô bôlôti tem imbua vovang bêng ethak plopet takatu be limi bôk ik vônô hêndêng waklavông Wapômbêng epesang pîk hele be hêyô lêk.

51 Plopet mung atu be ik vônô me Abel me ik bêng ethak be hêlêm hele be hêyô Sekalaia me yandang. Ik yêni vônô hêk melak matheng lêk alakdala îmbôk da lîvông. Ya hanang avanông ethak môlô nena vuli kambom hethak bôk le long takêng tem nêpôm avîlanô bôlô tiêng.

52 “Alitaknena vo môlô ña lêk auk ethak ambô balambung! Vovang bêng tem nêpôm môlô. Môlô bôk okaliv iyam melak ambôlêk imbua auk mavî ethak Wapômbêng hê. Me môlô da thak ôndô ôyô long êng kapô bunu, metom wakma avîlanô vi evong vo êyô kapô bini me thak môlô va long thing vo loho.”

53 Yôv me Yisu hetak melak êng me kîdônga ambô balambung lêk Palisi lenjing ñaña kambom be enang ik yêni ling hethak ambô lomalama.

⁵⁴ Loho vong bêng vo embatek yêni be henang ambô te bidoho, êng me tem embalong inda jêk vo nembong ambô.

12

Oyanging am ethak Palisi ning kombom kambom

(Mat 10:26-33; 12:31-32; 10:19-20)

¹ Hêndêng wakma êng me avîlanô bêng anông bomang ethak tom be êyô eva verjing long. Me Yisu henang ethak ya ɲa hîndông nena, “Môlô yanging am ethak Palisi ning kombom kambom. Loho thak evong îtôm ɲa mavî hîmô avîlanô lîvông, metom auk lomaloma hîmô kapôlônging. Nôm êng me hîtôm yis be tem nêmbôv avîlanô bêng anông.

² Nôm takatu be hivunji hêk long kapô me tem nimbutak yêing. Me ambô takatu be hivunji me tem avîlanô sapêng eyala.

³ Bêng be ambô takatu be môlô nang hêndêng bîlîvông me tem avîlanô endanô êndêng lêkwak. Me ambô takatu be môlô nang thîkôthîk hîlôk melak kapô, êng me tem emba melak vov be endam bêng ini yêing.

⁴ “Yîning avîlanô, ya hanang ethak môlô nena dô ôkô avîlanô andô. Loho hîtôm ingik lemvim kôpik yom vônô. Me heveng yam me tem mî hîtôm embong nômate amî.

⁵ Metom tem yangik ôpatu be tem môlô kô inda thô. Ôpêng me Wapômbêng yom. Yêni hîtôm ningik anô te vônô yôvêm me nîmbî ôpêng îndôk

amela lêkmala. Be ditu ya hanang ethak môlô nena ôkô Wapômbêng yom.

⁶ “Avîlanô thak êv vuli menak yaônena hethak valuseleng lêkma yi. Metom Wapômbêng mî hîtôm langêv menak takêng te thing amî.

⁷ Avanông bing, bôk yêni hiwa môlô sapêng kwandôk njaung thô yôv. Bêng be môlô me bêng vo menak be ditu dô môlô kô andô.

⁸ “Ya hanang ethak môlô nena opalê atu be henang ethak avîlanô nena yêni me yîning, me Anô Ya Nakandung atu tem nenang emba Wapômbêng mandaluk be anêla endanô nena, ‘Ôpêng me yîning.’

⁹ Me ôpatu be henang ethak avîlanô nena hêndô ya, me tem ya nang emba Wapômbêng mandaluk be anêla endanô nena, ‘Ya hathông ôpêng paling.’

¹⁰ Me anô te henang ambô kambom hethak Anô Ya Nakandung atu, me tem Wapômbêng êngêv ôpêng ya kambom vê. Metom anô te hêyê Lovak Matheng ya ku be henang ambôma hethak nena, ‘Diti me Sakdang ya ku,’ êng me Wapômbêng tem mî nêngêv ôpêng ya kambom êng vê amî.

¹¹ “Avîlanô evalong môlô hêk be iwa ê êyô melak yeng mena ethanang môlô heva na bêngbêng malenjing mena na lêk athêng bêng malenjing, êng me dô môlô kô be lemim êngêv nena, ‘Tem yoô nang bisête?’ mena ‘anang viyang bisê?’ Mî.

¹² Hêndêng wakma êng yom me Lovak Matheng tem nêngêv auk êndêng môlô be onang.”

Anô lêk nômkama bêng anông

13 Anô te heva avîlanô nômbêng atu livông me henang ethak Yisu nena, “Kîdônga, wakamik bôk ema yôv be ditu nonang ethak aiyang bêng vo nîmbî wakamik ya nômkama tham ni ondong yi be nêngêv yîning êndêng ya.”

14 Metom Yisu henang hethak ôpêng nena, “Aiyang, opalête hîtôk ya vo yambutak mamu ning jas?”

15 Me Yisu henang ethak avîlanô nena, “Môlô yanging am katô vo dô malemim dantang ethak nômkama lomalama andô. Anô te hiwa nômkama bêng anông metom yêni da mî hîtôm nimbua lêkmala ethak ya nômkama takêng te amî.”

16 Yôv me henang ambô dôhô te hêndêng loho nena, “Anô lêk valuseleng bêng te ya nôm ik anông bêng anông heveng kukapô.

17 Êng me yêni henang ethak yêni da nena, ‘Tem yambong ômbête? Ya long ya tak yîning nôm îmô mî.’

18 Me yêni henang nena, ‘Bêng be dô me yambong bêngiti. Yandining yîning melak sapêng be yandav melak lêkmuk bêngbêng vo yandô yîning nôm lêk nômkama sapêng îmô kapô.

19 Me tem ya nang ethak ya da nena, “Lêk yôv! Yîning nômkama bêng anông hîmô be tem yangang be ya num me ya mô mavî yom îtôm sondakbêng nômbêng iti. Me mî hîtôm yambong ku te amî.” ’

20 “Metom Wapômbêng henang ethak ôpêng nena, ‘Ong anô molo! Bîlivông iti me tem yambua yong lêkmala vê be nôma. Me opalê tem nimbua nômkama takatu be hopesang vo ong da?’

21 “Bêng yom be malêing iti tem nimbutak avîlanô takatu be ithining nômkama bêng anông vo loho da hêk pîk metom loho da me nômkama mî hêk Wapômbêng mandaluk.”

Dô môlô lemim ingik am andô
(Mat 6:25-34)

22-23 Me Yisu henang ethak ya ɲa hîndông bêng nena, “Lêkmala me bêng vo nôm eyang. Me lenjing kôpik me bêng vo kwêv lo thôp. Be diti ya hanang ethak môlô nena, dô lemim êngêv nômkama pîk lomaloma bêng anông îtôm nôm lêk thôp andô.

24 Môlô lemim êngêv menak nômbêng iti. Loho thak mî evatho nôm be iwa ya anông amî. Lêk loho ning melak lêk balê etak nôm îmô mî. Metom Wapômbêng thak hevakông loho. Be ditu Wapômbêng la hiving môlô bêng anông hîvô hethak vo menak be tem neyanging môlô mavî.

25 Be ditu lemim ik am ethak nômate me nôm êng mî hîtôm netak wakma te oyang êyômô môlô ning lêkmala long imbing amî. Mî anông.

26 Môlô mî hîtôm ombong nôma yaôna te bênjiti amî. Me hevong bisête be môlô lemim ik am ethak nômkama bêng vi hiving?

27 “Lemim êngêv thiling vuak. Loho ivutak bisête? Loho thak mî evong ku lêk epesang ining thôp amî. Metom ya hanang ethak môlô nena thiling vuak mavî takêng ining wamba leleyang hîvô hethak vo King Solomon ya wamba leleyang lomaloma sapêng.

28 Bêng be Wapômbêng hêv wamba mavî mavî hêndêng kamung lomaloma takatu be lêk aô yê, metom yamông me tem îmbôk ethak amela. Me môlô me bêng îvô hethak vo kamung takêng, be ditu Wapômbêng tem nêngêv wamba bêng anông êndêng môlô imbing. Alitaknena, môlô ning ôêv iving mî bêng amî.

29 Be dô kapôlômim ingik am be othalo nena ongwang ômbê mena unum ômbê andô.

30 Vômbê nena ña pîk thak lenjîhiki be ethalo nômkama takêng, metom môlô ning Kamik heyala nômkama takatu be môlô êvyak ethak.

31 Be ditu môlô lemim ingik am vo othalo Wapômbêng ya lêklinyak bêng, me tem nêngêv nômkama takêng sapêng êndêng môlô imbing.

32 “Môlô boksipsip ondong yaôna, dô môlô kô andô. Môlô ning Kamik la mavî vo nêngêv ya lêklinyak bêng êndêng môlô.

33 Be ditu uwa valuseleng hethak môlô ning nômkama me ôngêv êndêng ña siv. Ovong bêng me tem umbua vak valuseleng atu be hîmô wak nômbêng iti. Vak valuseleng êng me nômkama kêkêlô lomaloma atu be hîmô melak leng be ya dang mî. Melak leng me anô te mî hîtôm nimbua nômate vanî mena sepbidi mî hîtôm imbulung nômate amî.

34 Vômbê nena long alê atu be môlô ning nômkama kêkêlô mavî hîmô, long êng yom ditu tem môlô kapôlômim îmô imbing.

*Môlô yanging Anô Ya Nakandung atu
(Mat 24:42-51)*

³⁵ “Môlô pesang am be ombong ku me upuk môlô ning kwak be ôtôm môlô ning lam be oyanging îmô

³⁶ hîtôm avîlanô ku takatu be eyanging ining anômbêng îmô. Loho ning anômbêng êng bôk hê vo heyang nôm iwa avî yôvêm me tem nîmbôlêm ethak lonbô. Wakma hîvô lêm ya long be hipindinding melak ambôlêk me tem ingik melak ambôlêk kê ketheng be imbua yêni thô.

³⁷ Me Mavî vo ña ku takatu be ining anômbêng êng hêyô be hêyê nena loho îmô lêlê be eyanging yêni hîmô. Ya hanang avanông ethak môlô nena anômbêng êng tem nipuk ya kwak ku me nenang vo loho îndôk îmô elawê balê me tem nêngêv nôm êndêng loho îtôm anô ku te.

³⁸ Anômbêng hele hêlêm hêndêng bîlîvông bing mena lêkbôk momañaning ma be hêyê ya ña ku mî êkthôm amî me eyanging yêni hîmô, êng me Mavî vo loho.

³⁹ “Môlô lemim êngêv ambô ti katô. Melak te ya alang helanjô ambô nena ña vanî tem ende ya melak kê, êng me yêni hêk lêlê vo ña vanî mî hîtôm ende melak êng kê amî.

⁴⁰ Bêng be ditu môlô mô lêlê imbing, vômbe nena Anô Ya Nakandung atu tem nendelêm êndêng wakma atu be môlô thông paling be môlô pîndîk kambom.”

⁴¹ Me Pita henang nena, “Anômbêng, hôêv ambô dôhô ti hêndêng yoô yom mesa hôêv êndêng

avîlanô sapêng hiving?”

⁴² Êng me Anômbêng henang nena, “Ya hanang vo ôpatu be hevong ya anômbêng ya ku mavî hîtôm anô lêkauk bêng atu be heyanging nômkama mavî. Melak alang hetak yêni vo neyanging ya na ku be nêngêv nôm êndêng loho îtôm wakma atu be hîtôk.

⁴³ Me Mavî vo anô ku êng hêndêng wakma atu be melak alang hîvô lêm hethak lonbô be hêyê nena hevong ku êng himô.

⁴⁴ Ya hanang avanông ethak môlô nena melak alang êng tem netak ôpêng vo neyanging ya nômkama sapêng.

⁴⁵ Metom anô ku êng la hêv hêk kapô nena, ‘Lêk bôo anông me mî yîning anômbêng îmbôlêm ketheng amî.’ Êng me hik avîlanô ku me heyang nôm lêk hinum waing bêng anông hele be helo molo.

⁴⁶ Hevong bêng îmo be hîthông paling me melak alang êyô be ôpêng îpîndîk kambom. Êng me melak alang tem nêngêv vovang bêng êndêng ôpêng me nêndô inda îmo imbing na lindong kôtông.

⁴⁷ “Anô ku atu be heyala ya anômbêng ya la hiving metom mî hevong nômkama hîtôm ya anômbêng ya la hiving amî me tem nimbua vovang bêng.

⁴⁸ Metom anô ku atu be mî heyala ya anômbêng ya la hiving amî be hevong nômkama kambom me tem nimbua vovang yaô.

“Me avîlanô takatu be iwa nômkama bêng anông, êng me Wapômbêng la hiving lohombong ku bêng anông ethak. Me avîlanô be iwa nômkama bêng anông be eyanging, êng me Wapômbêng la hiving loho tak bêng anông êyô long imbing be embong ku bêng anông ethak.”

*Yisu hêlêm vo nembak avîlanô kê
(Mat 10:34-36)*

⁴⁹ Yisu henang ambô dôhô te nena, “Ya halêm vo yambî amela îndôk pîk. Me ya leng hiving anông nena amela êng ethang ketheng oyang.

⁵⁰ Metom tem ya thik nanam te atu be lêk mî ya thik amî denang. Nanam êng me vovang lêk malêng bêng anông be tem ya kapôlông malêng bêng anông embeng endebe nîndôk yandang.

⁵¹ Me môlô song nena ya halêm pîk vo yambong avîlanô kapôlônging îndôk bing e? Mî anông! Ya hanang ethak môlô nena ya halêm vo yambak loho kê.

⁵² Yaô be nembeng yam me avîlanô bahevi nang melak te tem embak i kê ni ondong yi be lokwanlô tem ende dôming lîlîng êndêng lokwanyî, me lokwanyî tem ende dôming lîlîng êndêng lokwanlô.

⁵³ Me tem embak i kê be lambô tem nende dôm lîlîng êndêng namalô, me namalô tem nende dôm lîlîng êndêng lambô, me talêmbô tem nende dôm lîlîng êndêng nalavî, me nalavî tem nende dôm lîlîng êndêng talêmbô, me yanavî tem nende dôm lîlîng êndêng namalô yanavî, me namalô yanavî tem nende dôm lîlîng êndêng yanavî.”

Wakma lêk iti ya ondong
(Mat 16:2-3; 5:25-26)

⁵⁴ Me Yisu henang ethak avîlanô nômbêng atu bênjiti, “Thak môlô yê mavông longgavu hîmô long wak hê hîlôk, êng me môlô nang nena, ‘Ôthîng tem ningik êyô.’ Yôv me ôthîng thak hik êyô.

⁵⁵ Me lovak hêlêm nang vi anông me thak môlô nang nena, ‘Tem tak vovang.’ Yôv me thak tak vovang.

⁵⁶ Môlô avîlanô ambô yôhîng. Môlô yê leng lo pîk be ôêv ya ondong lelalîlîng be oyala katôyang, metom wakma lêk iti me môlô thông ya ondong paling.

⁵⁷ “Me bisête be môlô mî ôêv am lelalîlîng be oyala katô nena ômbête me mavî vo ombong?

⁵⁸ Ondanjô! Yong njakyo te hevong vo nembong ambô vo ong be hiwa ong be hê melak embong ambô. Be mamu veng lonjanlê hê denang, êng me nopesang ambô imbing yêni ketheng. Me mî hovong bêng amî, êng me ôpêng tem nendandi ong lêklokwang kambom bini êndêng jas. Me jas êng tem nêngêv ong ni êndêng kwak bidong. Me kwak bidong êng tem nêmbôv ong kisi bini vo netak îndôk kalaondong.

⁵⁹ Ya hanang ethak ong nena tem nômô kalaondong endebe nôngêv yong vuli mena tôp viyang atu be etak sapêng êm.”

13

Môlônđe kapôlômim lîfîng

¹ Yisu henang ambô yôv me anô doho enang ethak inda nena Pailat enang be ya ña vovak ik

anô Galili doho vônô hêndêng wakma atu be loho îmbôk ining da hêndêng Wapômbêng îmô.

² Me Yisu henang viyang nena, “Môlô song nena anô Galili takêng ining kombom kambom hîvô hethak vo avîlanô Galili vi be ditu malêing êng hêpôm loho e?

³ Ya hanang ethak môlô nena mî anông. Môlô mî ole kapôlômim lîlîng amî, êng me malêing bêng tem nêpôm môlô sapêng bêng yom be oma.

⁴ Me anô hîtôm 18 takatu be melak dêim nang Siloam hîngôlî be hik loho vônô, êng me môlô song nena loho ning kambom hîvô hethak vo avîlanô Jelusalem ining kambom e?

⁵ Ya ethak môlô nena mî anông. Môlô mî ole kapôlômim lîlîng amî, êng me tem malêing bêng êpôm môlô sapêng bêng yom be oma.”

Ambô dôhô hethak alokwang anông mî

⁶ Me Yisu henang ambô dôhô te bênjiti, “Anô te hevatho alokwang pik te heva ya kukapô. Me ôpêng thak hê kukapô êng lômbôlông vo ninjê nena hik anông mesa mî. Metom mî hik amî.

⁷ Êng me yêni henang ethak ya anô ku atu be heyanging kukapô êng nena, ‘Nondanô. Hîtôm sondakbêng lokwanjô me thak ya halêm ayê alokwang iti ya va metom mî hik amî. Alokwang iti hivuling yîning pîk iti ya thing. Be dô me nonde li.’

⁸ “Metom anô ku êng henang viyang nena, ‘Anômbêng, notak emba sondakbêng te imbing vo ya tak pîk lêk bokmanjao la ethak ondong yôvêm.

⁹ Be hik anông êndêng sondakbêng yang dake ma, êng me mavî. Me mî, yôv me mîng nonde li.”

Sabat te me Yisu hevong avî dôm lêkgwak te mavî

¹⁰ Sabat te me Yisu hîndông avîlanô hîlôk melak yeng te.

¹¹ Me avî te hîmô be gôk kambom bôk hêv kômbôk hêndêng yêni be hîmô hîtôm sondakbêng 18. Avî êng dômlokvang lêkgwak kambom be mî hîtôm nêmba tololak doke amî me mî anông.

¹²⁻¹³ Me Yisu hêyê yêni be helam nena, “Nôlêm.” Êng me hêlêm me Yisu hetak bang hêyô hêk yêni be henang nena, “Avî, ya hêv yong kômbôk vê.” Me ketheng oyang me heva tololak ethak lonbô be hêv Wapômbêng ya athêng ling.

¹⁴ Metom anô atu be heyanging melak yeng la maning ethak Yisu hevong avî êng mavî hêndêng Sabat. Êng me anô atu henang ethak avîlanô nena, “Wak bahevi be lahavôtom me wak embong ku. Be ditu môlôlêm êndêng wak takêng vo embong môlô umbutak mavî me dô ôlêm êndêng Sabat andô.”

¹⁵ Me Anômbêng henang ôpêng ya ambô viyang nena, “Môlô ŋa ambô yôhîng. Môlô sapêng thak opole môlô ning bokman̄kao lêk bokdon̄ki ining yak vê be ê inum ŋanam hêndêng Sabat mesa mî?”

¹⁶ Avî ti me Ablaham lim te. Sakdang hekak yêni long hethak kômbôk hîtôm sondakbêng 18. Me kambom vo ya pole ya yak vê êndêng Sabat mesa?”

17 Yisu henang ambô êng me ɲa takatu be ipôlik ethak yêni elanô be loho moma kambom, metom avîlanô sapêng lejing mavî hethak nô m mavî nômbêng atu be Yisu hevong.

Wapômbêng ya lêklinyak bêng me hîtôm ômbête?

(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

18 Yôv me Yisu henang nena, “Wapômbêng ya lêklinyak bêng me bisête be hîtôm ya nang ethak ômbête?

19 Nôm êng me hîtôm alokwang va yaôna te. Be anô te hiwa be hevatho hîlôk ya kukapô. Yôvêm me alokwang va êng hilumbak bêng hîtôm alokwang be menak elav ining melak hîlôk ya thanang.”

20 Me Yisu henang ethak lonbô nena, “Tem ya nang ambô dôhô alête ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng?

21 Nôm êng me hîtôm avî te hiwa yis doke be hetak îlôk thiling bêng anông kapô me hisingi hele be thiling sapêng hithing bêng.”

Melak ambôlêk yaôna

(Mat 7:13-14,21-23)

22 Yisu hê vini Jerusalem me hê hîmô melak lôn bêngbêng lêk melak ondong nenanena me hîndông avîlanô heveng lonɲanlê.

23 Me anô te henang ik yêni ling nena, “Anômbêng, Wapômbêng tem nêngêv anô tomtom yom vê injêk kambom ya vuli mesa?”

Me Yisu henang ethak loho nena,

24 “Môlô manjeng anông vo umbutak ôyô melak ambôlêk yaôna. Ya hanang avanông bing ethak

môlô nena anô bêng anông tem lejing imbing imbutak êyô, metom loho mî hîtôm amî.

²⁵ Yôv me melak alang tem nimbiyô be ningik melak ambôlêk thing me môlô tem omba vi yêing be upindinding melak ambôlêk be ondam nena, 'Anômbêng, nungik melak ambôlêk kê vo yoô.'

"Metom yêni tem nenang viyang nena, 'Ya hathông môlô paling. Môlôlêm nang êsê?'

²⁶ "Me tem môlô nang ethak yêni nena, 'Sêmbôk yoô ang be anum iving ong me hôngông yoô heva yoô ning lonđanlê.'

²⁷ Metom yêni tem nenang nena, 'Ya hathông môlô paling. Môlôlêm nang êsê? Môlô ɲa kambom be ombeng dang vo ya!'

²⁸⁻²⁹ "Me avîlanô long bôyang tem etak pîk luvuluvu sapêng me ini vo injang nôm bêng îmô Wapômbêng ya lêklinyak bêng. Êng me tem môlôngô Ablaham lo Aisak me Jepok lêk plopet sapêng tem îmô long êng. Metom Wapômbêng tem nêngêv môlô vê be môlô tem ondeng athêng malêng be othang viemim ondong long.

³⁰ Ondaŋô. ɲa eveng yam doho tem imbutak îtôm ɲa imung. Me ɲa imung doho tem endeni be imbutak îtôm ɲa eveng yam."

*Yisu heleng ethak Jelusalem
(Mat 23:37-39)*

³¹ Hêndêng wakma Yisu henang ambô takêng yôv me Palisi doho êlêm me enang ethak Yisu

nena, “Notak long iti be nu bôyang, vômbe nena Helot evong vo nîngik ong vônô.”

³² Me Yisu henang viyang nena, “Môlô nu nang ethak avung yatap êng nena, ‘Nondanô. Yaô be yamông me tem yangêv gôk kambom vê be yambong avîlanô lêk kômbôk mavî. Be hîtôm wak lô me tem yangik yîning ku ya dang thing.’

³³ Bêng be yaô be yamông be neyang, me tem yambeng yom be yana Jelusalem, vômbe nena Jelusalem me long thak ik plopet sapêng vônô hêk, be ditu kambom vo plopet ema injêk bôyang ining long!

³⁴ “Âê Jelusalem, Jelusalem! Môlô thak uik plopet vônô. Me ɲa takatu be Wapômbêng hêv hêlêm me môlô uik loho hethak valu. Alitaknena! Ya havong lômbôlông vo ya thup nalumi ethak tom îtôm tale talêmbô hithup nali be îmô banik kapô. Metom môlôndô!

³⁵ Ondanô! Wapômbêng tem netak môlô ning melak lônɣ be nîmô thiliv! Ya hanang avanông ethak môlô nena môlô tem mî ôngô ya ethak lonbô amî endebe môlô nang nena, ‘Wapômbêng embong mavî êndêng ôpatu be hêlêm ethak Anômbêng ya athêng!’ êm.”

14

Yisu hevong anô linôpik hithing te mavî

¹ Sabat te me Yisu hê heyang nôm îmô Palisi ning anômbêng te ya melak me loho elav long manjeng vo inda.

² Me anô te linjôpik hithing kambom be hîmô bidong oyang vo Yisu.

³ Me Yisu henang ik Palisi lêk ña lêk auk ethak ambô balambung ling nena, “Hîtôm aômbong ña lêk kômbôk mavî êndêng Sabat mesa dô?”

⁴ Metom loho bonong yom. Êng me hiwa anô kômbôk êng be hepesang inda hivutak mavî me hetak be hê.

⁵ Me Yisu henang ethak loho nena, “Môlô ning sêik te mena bokmanjao te ma hêv yak îlôk lovang êndêng Sabat me tem môlô nu ketheng vo ondandi imbutak yêing mesa mî?”

⁶ Metom loho mî hîtôm enang ambô êng viyang amî.

Notaving ong endebe yaôna

⁷ Yisu hêyê avîlanô êlêm vo injang nôm me loho ê îlôk îmô ña bêngbêng ining long thak îmô yom. Êng me yêni henang ambô dôhôte hêndêng loho nena,

⁸ “Anô te hêngambôm nôm hiwa avî be helam ong me dô nundôk ômô ña bêngbêng ining long andô. Endekeme loho bôk îtôk long êng yôv vo anô lêk athêng bêng te hîvô ethak vo ong.

⁹ Me wakma nôm ya alang hêyô me tem nenang ethak ong nena, ‘Ong vê vo ôpiti tem nimbua yong long.’ Êng me tem ong moma kambom be nundôk ômô ña athêng mî ining long.

¹⁰ Bêng be anô te helam ong be hô vo nonjwang nôm, êng me nômô vindôm anông. Hovong bêng me nôm alang tem nêlêm enang nena, ‘Aiyang,

nôlêm ômô imbing ŋa bêngbêng.' Yêni da hevong bêng me tem numbua athêng bêng injêk ŋa nômbêng atu be êlêm eyang nôm êng maleŋing.

¹¹ Anô te hêv ya athêng ling me Wapômbêng tem netaving ôpêng. Metom anô te hetaving i hele be yaôna me Wapômbêng tem nêngêv ya athêng ling."

¹² Me Yisu henang ethak melak ya alang nena, "Hovong vo nôpôpêk nôm bêng me dô nondam yong avîlanô môlôô lêk yong lêkma me avîlanô lêk valuseleng bêng yom andô. Hovong bêng me yôvêm ketem endam ong be nu loho ning melak me tem êngêv yong nôm viyang bêng yom.

¹³ Metom waklavông hôpôpêk nôm bêng, êng me nondam ŋa siv lêk ŋa bahening lo vening kambom lêk ŋa imuving me ŋa maleŋing pusip.

¹⁴ Ŋa takatu be mî hîtôm êngêv yong nôm viyang amî. Êng me tem mavî vo ong, vômbe nena heveng yam me Wapômbêng tem nêngêv yong nôm êng viyang êndêng waklavông atu be avîlanô thêthôp iviyô hethak lonbô hêk ŋama."

Ambô dôhô hethak nômbêng te

(Mat 22:1-14)

¹⁵ Anô te atu be heyang nôm hîmô hiving Yisu helanô ambô êng me henang ethak Yisu nena, "Mavî vo avîlanô takatu be tem injang nômbêng îmô Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô."

¹⁶ Me Yisu henang viyang nena, "Anô te hevong ya nômbêng te be hêv ya anô ku te be hiwa ambô hê be vo avîlanô bêng anông.

17 Wakma ôpêng epesang nô m yôv me hêv ya anô ku atu be hê hethak lonjbô hêndêng avîlanô takatu be bôk hêv ambô yôv vo nenang ethak loho nena, 'Môlôlêm. Lêk yoô pesang nômkama sapêng yôv.'

18 "Metom avîlanô takêng mî esopa ya ambô amî. Be ditu anô te henang nena, 'Lêk ya hêv kukapô bôte vuli yôv be tem yana vo yanga. Alitakna, ku êng evalong ya long be ditu hîtôm notak ya?'

19 "Me anô yang henang nena, 'Lêk ya hêv bokmanjkao lauming vuli vo embong yîning ku be tem yana vo ya yek loho vo yanga. Alitakna, ku êng evalong ya long be ditu hîtôm notak ya?'

20 "Me anô yang henang nena, 'Lêk ya hauwa avî lêkmuk be mî hîtôm ya thôk amî.'

21 "Yôv me anô ku hiwa ambô takêng be hê vo ya anômbêng. Me melak ya alang la maning kambom be henang ethak ôpêng nena, 'Nu ketheng oyang êndêng melak lôn g ya lonjanlê bêng lêk lonjanlê yaônena sapêng me numbua na siv lêk na imuvîng lêk na bahenjing lo venjing kambom lêk na malenjing pusip be nôlêm yîning melak kapô.'

22 "Yôv me anô ku êng hîvô lêm me henang nena, 'Anômbêng, lêk ya havong hîtôm honang, metom melak mî putup amî denang.'

23 "Me anômbêng enang ethak anô ku êng nena, 'Notak melak lôn g me nu lonjanlê bêng lêk lonjanlê yaô sapêng be hâyê avîlanô me nonang lêklokvang nena loho îmbô thak be êlêm. Ya leng hîving yîning melak putup anôn g.

24 Ya hanang ethak môlô nena ña takatu be bôk ya dalam loho yôv metom mî elanô yîning ambô be esopa amî, loho mî hîtôm injang yîning nôm doke amî me mî anông.' "

*Lem êngêv katô yôv kîmîng nosopa Yisu
(Mat 10:37-38)*

25 Avîlanô bêng anông eveng hiving Yisu. Be ditu hik i lîlîng me henang ethak loho nena,

26 "Anô te hevong vo nesopa ya, metom mî la hiving ya îvô hethak vo lambô lo talêmbô me yanavî lêk nali me viyanî lêk livi me ya lêkmala hiving amî, yêni mî hîtôm nîmô îtôm yîning anô ya handông te amî.

27 Me ôpatu be mî hiwa ya alovalasing be hesopa ya amî, yêni mî hîtôm nîmô îtôm yîning anô ya handông te amî.

28 "Môlô ning anô te la hiving nendav melak dêim bêng te, êng me tem nîmô be langêv katô êm nena hîtôm nendav melak êng be ningik thing mesa mî.

29 Me mî la hêv bêng amî me tem nendav landîng yom me mî hîtôm ningik thing amî. Me avîlanô sapêng tem injê be emalîk ethak yêni

30 be tem enang nena, 'Helav landîng yom me mî hîtôm ningik melak thing amî!'

31 "Me king te la hêv nembong vovak imbing king yang, êng me tem nîmô be langêv katô êm, vômbe nena ya ña vovak hîtôm 10,000 yom be hîtôm ningik vovak imbing king yang atu be ya ña vovak îtôm 20,000 mesa mî.

³² Me heyala nena yêni mî hîtôm amî, êng me tem nêngêv ambô ni vo king yang atu be hîmô dêim denang vo thêi pesang ambô vo vovak dô.

³³ “Me bêng yom, mîlô te mî hele dôm lîlîng êndêng ya nômkama sapêng amî, êng me ôpêng mî hîtôm nîmô îtôm yîning anô ya handông te amî.

³⁴ “Mamik me nôm vathing mavî. Metom wakma thilimbung be ya vathing hêv yak, êng me tem aômbong bisête vo vathing ethak lonbô? Mî anông.

³⁵ Bêng be ya ku lêk mî be dô me okaliv ini.

“Bêng yom me mîlô ña lêk lîndong me ondanô ambô tiêng katôyang!”

15

Ambô dôhông hethak boksipsip te mî

(Mat 18:12-14)

¹ Ña iwa takis lêk ña evong kombom kambom, êlêm vo endanô Yîsu ya ambô.

² Metom Palisi lêk kîdônga ambô balambung enang ambô ñôlônglông bêng anông be enang nena, “Ôpiti hiwa ña kombom kambom thô be heyang nôm hiving loho.”

³ Êng me Yîsu henang ambô dôhông tiêng hêndêng loho nena,

⁴ “Mîlô te ya boksipsip hîtôm 100 be te mî, êng me tem nembong ômbête? Yêni tem netak boksipsip 99 atu be injang kamung îmô me tem ni vo nethalo ali atu be mî endebe nêpôm êm.

⁵ Me wakma atu be hêpôm me tem nimbua êyônjêk thakôk lêk la mavî bini.

⁶ Me hêyô ya melak me tem nendam ya ña môlôô lêk ña takatu be îmo bidong iving yêni be nenang nena, ‘Ya leng mavî anông ethak lêk ya hatung yîning boksipsip atu yôv, be ditu môlôlêm vo aô leñing mavî ethak tom.’

⁷ “Me ya hanang ethak môlô nena, ña melak leng leñing mavî anông vo avîlanô thêthôp hîtôm 99 takatu be bôk ele kapôlônjing lîlîng yôv, metom loho leñing mavî bêng anông hîvô hethak vo anô kombom kambom te hele kapô lîlîng.”

Ambô dôhô hethak valuseleng te mî

⁸ Me Yisu henang nena, “Avî te ya valuseleng silva lauming hîmô metom te mî. Êng me tem nembong ômbête? Yêni tem nêtôm amela be nîthî melak kapô be nethalo endebe nêpôm valuseleng êng.

⁹ Me wakma atu be hêpôm me tem nendam ya ña môlôô lêk ya ña takatu be îmo bidong iving yêni me nenang ethak loho nena, ‘Ya leng mavî anông ethak lêk ya hatung yîning valuseleng atu yôv, be ditu môlôlêm vo aô leñing mavî ethak tom.’

¹⁰ Ya hanang ethak môlô nena, leñing mavî te da bêng yom thak hivutak hêk Wapômbêng ya anjêla livông hethak anô kombom kambom te hele kapô lîlîng.”

Ambô dôhô hethak anô te hetak lambô

¹¹ Me Yisu henang nena, “Anô te namalô bôp lo nok îmo.

¹² Wak te me nok enang ethak lambô nena, ‘Wakamik, nombak yong nômkama kê ni ondong

yi be nôngêv yîning êndêng ya.' Êng me lambô hik nômkama tham hê ondong yi be hêv êndêng namalô luvi.

¹³ "Yôv me nok hîmô vauyan̄na me hêv ya nômkama be avîlanô êv vuli me hiwa valuseleng sapêng be hê long bôyang. Me hevong kombom kambom lomalom̄a be hivuling ya valuseleng sapêng.

¹⁴ Hele be ya valuseleng hitup me bôm bêng hêyô long êng me hêv yak ethak nômkama sapêng.

¹⁵ Me hê hêyô vo anô long êng te me henang ik ôpêng ling vo nêngêv ku te vo yênim̄bong, êng me ôpêng hêv ku vo neyanging ya bok*.

¹⁶ Me hema ve la be la hiving ninjang bok ining nôm doho, vôm̄bê nena anô te mî hêv nômate hêndêng yêni amî.

¹⁷ "Yôv me yêni hiwa auk mavî be henang nena, 'Aê, wakamik lêk ya ɲa ku sapêng eyang nôm mavî bêng anông be ekaliv viyang hê. Metom ya hamô long iti be ya hama vo ya leng kambom anông be tem ya ma!

¹⁸ Yambiyô be yana vo wakamik me ya nang ethak yêni nena, "Wakamik, ya havong kambom bêng êndêng ong lêk Wapôm̄bêng.

¹⁹ Ya mî anô mavî hîtôm nondam ya nena nalum amî. Be ditu notak ya îtôm yong anô ku te." '

²⁰ "Yôv me yêni hiviyo be hê hêyô vo lambô. Me heva dêim denang me lambô hêyê be lahiki het-hak yêni. Me hevothong be hê hêndêng namalô me heva inda hêk be hingu mandang lômbôlông.

* **15:15 15:15** Ku eyanging bok me lêlêik kambom hêk Islael malenjing. **15:18 15:18** Sng 51:4

21 “Me nakandung enang ethak lambô nena, ‘Wakamik, ya havong kambom bêng hêndêng ong lêk Wapômbêng. Ya mî anô mavî hîtôm nondam ya nena nalum malô amî.’

22 “Metom lambô henang ethak ya ña ku nena, ‘Ketheng! Umbua kwêv dêim ali mavî anông atu lêm vo aôngik îndôk yîning wakna. Me unjik thilak îndôk banjuk me unjik vakapô bokgôp ethak yêni va.

23 Me môlô nu umbua bokmankao dopdop te lêm me unjik vo aôngang lêk lejing mavî,

24 vômbe nena yîning wakna tiêng bôk hema yôv, metom lêk hîmô lêkmala hethak lonbô. Yêni bôk mî, metom lêk aô pôm yêni hethak lonbô.’ Êng me loho engambôm nôm bêng be eyang me lejing mavî.

25 “Me namalô bôp heveng ku denang. Yôv me hetak kukapô me hele hêlêm êyô bidong melak me helañô avîlanô eloyeng bêng.

26 Êng me yêni helam anô ku te hêlêm me henang ik ôpêng ling nena, ‘Loho vong ômbête?’

27 Me anô ku êng henang ethak yêni nena, ‘Aviyam molok hele hêlêm be lemambô lêk hiwa yêni hethak lonbô be hik bokmankao dopdop te, vômbe nena yêni hîmô mavî be hele hêlêm.’

28 “Namalô bôp helañô ambô êng me la maning be hêndô ni melak kapô. Êng me lambô hele yêing me hevong vo nembong yêni lanjêk yaô.

29 Metom henang ethak lambô nena, ‘Nondañô! Sondakbêng nômbêng iti me thak mî ya haseng yong ambô amî me thak ya havong yong ku hîtôm

anô oyang. Metom bôk mî huik bokmeme map te vo ya lêk yîning ña môlôo angang amî.

³⁰ Me nalum iti bôk hêv yong nômkama sapêng hêndêng avî sek mayaliv, metom hîvô lêm me huik êi ning bokmankao dopdop mavî ti vo?’

³¹ “Me lambô henang ethak inda nena, ‘Yîning wakna, wak nômbêng iti me hômô hiving ya be yîning nômkama sapêng me yong.

³² Metom lêk me aô lejing mavî, vômbe nena aviyam molok bôk hema yôv metom lêk hîmô lêkmala hethak lonbô. Yêni bôk mî metom lêk aô tung yêni hethak lonbô.’ ”

16

Ambô dôhô hethak kombom eyanging valuseleng

¹ Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, “Anô lêk valuseleng bêng te hetak anô te vo neyanging ya ku. Heveng yam me helaño nena ôpêng hivuling ya nômkama.

² Be ditu helam yêni hêlêm me henang nena, ‘Ya halaño nena huvuling yîning nômkama. Be ditu nokavu yong ku ya lavông êlêm vo yanga, vômbe nena ong mî hîtôm numbutak avaka vo noyanging yîning ku ethak lonbô amî.’

³ “Me avaka atu la hêv nena, ‘Yîning anômbêng tem nêngêv ya vê injêk ya ku, bêng be yambong ômbête? Ya lêklokvang mî hîtôm yandav pik amî lêk ya moma vo ya petenak avîlanô vo êngêv ya livung.

⁴ Lêk ya hayala nôm atu be tem yambong vo avîlanô lejing mavî be imbua ya thô ethak ining

melak êndêng waklavông atu be yîning anômbêng hêv ya vê hêk ku avaka.'

5 "Êng me yêni helam ña takatu be bôk iwa anômbêng ya nômkama be loho ning tôp hêk denang. Anô mung hêyô me yêni henang ik ôpêng ling nena, 'Huwa yîning anômbêng ya nômkama vithê be yong tôp hêk denang?'

6 "Me ôpêng enang nena, 'Ya hauwa wel lêk kolopak îtôm 100.' Êng me avaka atu henang nena, 'Numbua kapua atu be bôk ya hakavu yong tôp hîlôk êlêm ketheng me nokavu nena 50 yom.'

7 "Yôv me henang ik anô yang heveng yam ling nena, 'Yong tôp vithê?'

"Êng me ôpêng henang nena, 'Ya hauwa wit lêk vak hîtôm 100.'

"Me henang nena, 'Numbua kapua atu be bôk ya hakavu yong tôp hîlôk êlêm me nokavu 80 yom.'

8 "Êng me anômbêng atu hêyê nôm atu be ya avaka kambom evong be hêv ya athêng ling ethak ya auk bêng. Avanông, ña pîk ining auk embong mavî imbing loho da hîvô hethak vo ña danda."

9 "Ya hanang ethak môlô nena umbua nômkama pîk be ôngêv êndêng avîlanô vi vo loho lening mavî ethak môlô. Me waklavông atu be nômkama yandang, êng me tem imbua môlô thô bini melak atu be tem ômô mavî wak nômbêng iti sapêng.

10 "Ôpatu be heyanging nôm yaônena mavî me hîtôm neyanging nômbêng bêng mavî bêng yom. Me ôpatu be heyanging nôm yaônena kambom,

êng me tem neyanging nômbêng bêng kambom bêng yom.

¹¹ Bêng be môlô mî thak oyanging nômkama pîk iti mavî amî, êng me opalê tem nêngêv ku vo oyanging nômkama melak leng takatu be tem nîmô îtôm wak nômbêng iti sapêng? Mî anông.

¹² Me môlô yanging anô yang ya nômkama kambom, êng me opalê tem nêngêv nômkama vo môlô da? Mî anông.

¹³ “Anô ku te mî hîtôm nembong anômbêng yi ning ku amî. Tem langêv imbing anô yang sê me kapô êndô anô yang sê. Me tem nesopa anô yang sê me nende dôm lîlîng êndêng anô yang sê. Môlô mî hîtôm osopa Wapômbêng lêk valuseleng imbing amî.”

¹⁴ Nâ Palisi takatu be lejing iving valuseleng elanjô Yisu ya ambô takêng be enang ambôma hethak inda.

¹⁵ Be ditu Yisu henang ethak loho nena, “Môlôvong vo avîlanô lejing êngêv nena môlô nâ thêthôp, metom Wapômbêng heyala môlô kapôlômim. Nôm takatu be avîlanô pîk lejing êv nena nôm mavî anông, êng me Wapômbêng hêyê nena nôm kambom anông.”

Yisu henang ambô hethak balambung

¹⁶ Me Yisu henang nena, “Ambô balambung lêk plopet ining ambô yom heyanging avîlanô hele be hêyô Jon ya wakma. Metom hêndêng wakma êng hele be hêyô lêk me ya hanang Ambô Mavî bêng ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng. Be ditu

avîlanô bêng anông lêklokvang vo imbutak êyô kapô.

¹⁷ Pîk lo leng tem nêngêv yak, metom Wapômbêng ya ambô balambung bônate mî hîtôm nêngêv yak amî.

¹⁸ “Anô te hêndô yanavî be hiwa avî yang, êng me hevong sek. Me anô te hiwa avî atu be yamalô bôk hêndô yêni, êng me ôpêng evong sek bêng yom.”

Anô valuseleng bêng lo Lasalus

¹⁹ “Anô lêk valuseleng bêng te hîmô be thak hik kwêv thapuk lêk kwak lêkma kêkêlô mavî mavî. Me thak heyang nô m mavî lomalomaloma lêk la mavî bêng anông wak nômbêng iti sapêng.

²⁰ Me anô siv te be ya athêng nena Lasalus be thak hêk ôpêng ya melak bandêng ambôlêk. Be palê hêtêto lînkôpik sapêng.

²¹ Be thak la hiving ninjang nô m pômôp takatu be hêv yak îlôk ôpêng ya balê nô m vîmbing. Thak hîmô me avung êlêm ethamî ya palê.

²² “Wak te me anô siv atu hema me aṇêla iwa yêni be ê êndô hîmô bidong oyang hiving Ablaham. Yôvêm me anô lêk valuseleng bêng atu hema hiving be elav.

²³ Anô lêk valuseleng bêng atu hîmô ṇa ema ning long be hiwa vovang bêng. Yêni hêv mandaluk ling me hêyê Ablaham lo Lasalus î m dêimbô.

²⁴ Êng me helam nena, ‘Wakamik Ablaham, lem iṅgik ong ethak ya be nô ngêv Lasalus êlêm vo

netak banḍuk oyang îndôk ṇanam be netak êyômô ya diṇang vo thilimbung, vômbe nena ya hauwa vovang bêng anông hîmô amela tiêng.'

25 "Metom Ablaham henang viyang nena, 'Yîning wakna, lem êngêv sêmbôk be hômô pîk me bôk huwa yong nô mavi mavî yôv me Lasalus hiwa ya kambom kambom. Metom long iti me lêk yêni hîmô mavî me huwa vovang.

26 Me nômate hiving nena, Wapômbêng bôk hetak kolong bêng te hêk lîvông vo yoô me môlô. Be ditu mî hîtôm môlôlêm vo yoô me yoô thok vo môlô amî.'

27 "Me ôpêng enang nena, 'Bêng be wakamik, ya hapetenak ong nena hîtôm nôngêv Lasalus be nendeni wakamik ya melak

28 me nenang ambô lêklokvang êndêng yîning aiyang bahevi takatu vo dô êlêm long vovang bêngiti imbing ya andô.'

29 "Metom Ablaham henang nena, 'Ôndô, Moses lêk plopet ining ambô hêk be hîtôm endanô be esopa.'

30 "Me ôpêng henang nena, 'Wakamik Ablaham, mî hîtôm amî. Metom betha anô ṇama te ni êndêng loho, êng me tem loho ende kapôlôṇjing lîlîng.'

31 "Metom Ablaham henang ethak yêni nena, 'Loho mî elanô Moses lêk plopet ining ambô amî, bêng yom be anô ṇama te hiviyo hethak lonbô me tem mî endanô ya ambô imbing amî.' "

17

Kombom kambom thak hivuling êv iving

(Mat 18:6-7; Mak 9:42-48)

¹ Yisu henang ethak ya ɲa hîndông nena, “Nômkama lomalomama tem nêyô vo nembong be avîlanô ning êv iving tem nêngêv yak. Metom alitakna vo anô atu be hevong nôm takêng ivutak loho.

² Vovang bêng tem nêpôm ôpatu be hevong sêiknena takiti te hêv yak be hevong kambom, me hîvô hethak vo êthôkêng valu malêing bêng te ethak yêni lôkbudum be ekaliv îndôk mamik kapô vo nema.

³ Be ditu oyanging am.

“Aviyam evong kambom ethak ong, êng me nonang ya kambom êng bêng ethak inda. Helanô ong be hele kapô lîlîng, êng me notak yêni ya kambom êng.

⁴ Metom aviyam hevong kambom hêndêng ong îtôm bôlô bahevi be lahavôyi hêndêng wak te, me bôlô bahevi be lahavôyi me hîvô lêm henang ethak ong nena, ‘Alitakna, ya havong kambom êndêng ong,’ êng me notak yêni ya kambom takatu be hevong ethak ong.”

Yisu henang ethak kombom êv iving

⁵ Me aposol enang ethak Anômbêng nena, “Nombong yoô ning êv iving ini bêng!”

⁶ Me Anômbêng enang nena, “Môlô ning ôêv iving me yaôna hîtôm alokwang va yaôna te, êng me hîtôm môlô nang ethak alokwang bêng te

nena, 'Nosapu ong da be numba mamik,' êng me tem nendañô môlô ning ambô be nesopa."

Yisu henang ambô ethak ña ku ning kombom

⁷ Me Yisu henang nena, "Môlô te hêv ku vo ya anô ku te ni vo nendav pîk be nembatho nôm îndôk mena hêv yêni hê vo neyanging boksipsip. Yôv me wakma atu ôpêng hele hêlêm nang ya ku atu be hevong, êng me betha tem nenang êndêng inda vo nîndôk îmô ketheng be ninjang nôm imung yôvêm mesa?

⁸ Mî. Tem nenang ethak yêni nena, 'Nupuk yong kwak me nopesang yîning nôm imung be numbua lêm vo yangang be yanum imung. Yôv kîmîng nongwang be nunum embeng yam.'

⁹ Me betha tem nenang la mavî êndêng ya anô ku atu ethak ku atu be hevong mesa? Mî. Yêni hevong ya ku yom.

¹⁰ Me môlô bêng yom. Môlôvong ku takatu be Anômbêng hêv hêndêng môlô be ovong yôv, êng me môlô nang nena, 'Yoô me ña ku oyang be yoô vong yoô ning ku yom.' "

Yisu hevong ña lêk kômbôk lepla lauming mavî

¹¹ Yisu hevong lonđanlê hê Jerusalem hele be hêyô Samalia lo Galili ining pîk ya ôlôv.

¹² Me hê bidong melak lônğ yaôna te me ña kômbôk lepla lauming êlêm êpôm yêni. Loho va dêim doke

¹³ me elam nena, "Anômbêng Yisu, lem ingik ong ethak yoô."

14 Me Yisu hêyê loho me henang nena, “Môlô nu unjik am thô êndêng na îmbôk da.” Êng me loho eveng lonjanlê be ê denang me lenjing kôpik hivutak mavî.

15 Me na takêng te hêyê nena linkôpik lêk hivutak mavî, êng me hele hê me helam kaêk lêkwaê anông be hêv Wapômbêng ya athêng ling.

16 Me hêyô be heya vabudum thîvô be thohav lo ma hîlôk pîk hîmô Yisu valuvi me henang la mavî hêndêng yêni. Ôpêng me anô Samalia te.

17 Me Yisu henang nena, “Ya havong anô lauming ivutak mavî. Me anga anô bahevi be lahavôva îmô sê?

18 Hevong bisê be anô long bôyang yom hele hêlêm be hêv Wapômbêng ya athêng ling me anô vi mî?”

19 Me Yisu henang ethak ôpêng nena, “Numbiyô be nu. Yong hôêv iving yom lêk hevong be ong mavî.”

*Wapômbêng ya lêklinyak bêng tem nêlêm
(Mat 24:23-28,37-41; Mak 13:14-23)*

20 Wak te me Palisi enang ik Yisu ling nena, “Angête me tem Wapômbêng ya lêklinyak bêng êlêm?” Me Yisu henang viyang nena, “Wapômbêng ya lêklinyak bêng hêlêm me avîlanô tem mî injê amî.

21 Be ditu tem mî enang nena, ‘Ôngô, diti hîmô long iti,’ mena ‘Hîmô long daku.’ Ondano. Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk hîmô môlô livông yôv.”

22 Me Yisu henang ethak ya ɲa hîndông nena, “Wakma te tem nêyô be tem môlô lemim imbing anông vo ôngô Anô Ya Nakandung ya waklavông nendelêm. Metom tem mî môlôngô amî.

23 Me avîlanô doho tem enang ethak môlô nena, ‘Ôngô, yêni heva long iti!’ mena ‘Heva long daku!’ Êng me môlô mô yaô me dô osopa loho andô,

24 vombê nena Anô Ya Nakandung atu ya waklavông me tem avîlanô sapêng injê îtôm damak hêv be hîmbî danda heveng leng sapêng.

25 Metom tem nimbua vovang lomaloma me ɲa bôlôti tem ende dômîm lîlîng êndêng yêni yôvêm.

26 “Anô Ya Nakandung atu ya waklavông tem nimbutak îtôm sêmbôk be Noa ya waklavông.

27 Avîlanô eyang be inum be iwa i heveng ele be hêyô wakma Noa hê yeng kapô. Êng me ɲanambô bêng hêyô be hivuling loho sapêng.

28 Bêng yom hîtôm sêmbôk be Lot ya waklavông. Avîlanô eyang be inum be êv vuli lêk iwa vuli be evatho yanvêk lêk elav ining melak.

29 Metom waklavông atu be Lot hetak Sodom be hê me amela lêk valu vovang salpa hîlôk nang leng be hivuling loho sapêng.

30 Waklavông atu be Anô Ya Nakandung atu ɲiŋgik i thô me tem nimbutak ketheng oyang bêng yom.

31 “Wak êng me anô te hîmô melak vov me ya nômkama hîmô melak kapô, êng me dô nendeni melak kapô vo nimbua ya nômkama andô. Me

bêng yom, anô te heva kukapô me dô nendeni melak vo nimbua ya nômate andô.

³² Môlô lemim êngêv Lot yanavî!

³³ Anô te hevong vo nembalong ya lêkmala long, êng me ya lêkmala tem nêngêv yak. Metom anô te hetak ya lêkmala, êng me tem nimbua lêkmala îtôm wak nômbêng iti.

³⁴ “Ya hanang ethak môlô nena bîlîvông atu be yandelêm me anô yi tem injêk yêm tom, metom Wapômbêng tem imbua anô yang me yang tem ninjêk.

³⁵⁻³⁶ Me avî yi tem epesang ining thiling îmô, metom tem nimbua avî yang me yang tem nîmô.”*

³⁷ Yisu ya ña hîndông enang ik yêni ling nena, “Anômbêng, nômbêng tem nimbutak êsê?”

Me Yisu henang nena, “Menak jêng thak ethak tom hîmô long takatu be alim epalê hêk.”

18

Ambô dôhông hethak avî tôp lo jas

¹ Yisu henang ambô dôhông te hêndêng ya ña hîndông vo eteng mek îtôm wak nômbêng iti sapêng me dô kapôlônging injap andô.

² Be henang bêngiti, “Melak lông te me jas te hîmô. Yêni thak mî hêkô Wapômbêng amî me thak hîpôlîk ethak avîlanô hiving.

17:32 17:32 Stt 19:17,26 **17:33 17:33** Luk 9:24 * **17:35-36**
17:35-36 Ambô 36 me Kapua ambô Glik doho henang bêngiti: Anô yi îmô kukapô me nimbua yang me yang îmô. **18:1 18:1** Kol 4:2; 1Te 5:17

³ Me avî tôp te hîmô long êng. Be yêni hê hêndêng jas êng lômbôlong be henang nena, 'Yêi lèk ñakyo te ayê i kambom be nôlêm opesang. Be ditu nôlêm ondanô yîning ambô be nopesang.'

⁴ Metom jas hêndô avî tôp êng ya ambô hîtôm bôlô bêng anông.

"Hîtôm wak te me jas êng la hêv nena, 'Mî ya hakô Wapômbêng amî me thak ya hapôlik ethak avîlanô ning ambô hiving,

⁵ metom ya handô avî tôp iti nêlêm wak nômbêng iti sapêng be nimbuling yîning auk. Bêng be yandanô yêni ya ambô be ya pesang ketheng vo dô ni be nêlêm emba be tem nembong be ya kapôlong injap.' "

⁶ Me Anômbêng henang nena, "Umbua auk ethak jas kambom iti ya ambô.

⁷ Bêng yom Wapômbêng tem nendanô ya avîlanô takatu be bôk hîtôk loho yôv ining athêng atu be eleng êndêng bîlîvông be lêkwak be nepesang mesa mî? Me tem nendanô long vambô mesa? Mî anông!

⁸ Ya hanang avanông bing nena tem nendanô ketheng be nepesang. Metom wakma Anô Ya Nakandung atu hele hêlêm pîk hethak lonbô, êng me tem ninjê nena avîlanô êv iving doho îmô mesa mî?"

Ambô dôhông hethak anô yi eteng mek

⁹ Me Yisu henang ambô dôhông te hêndêng avîlanô takatu be êyê i hîtôm avîlanô thêthôp me avîlanô viyang mî. Êng me Yisu henang nena,

¹⁰ "Anô yi ê melak matheng vo eteng mek. Anô yang me Palisi me yang me anô hiwa takis.

¹¹ Palisi êng da heva be heteng mek bêñiti nena, ‘Wapômbêng, mavî anông vo ya anô mavî me ya mî hîtôm anô vi amî. Loho me ña vanî lêk ña kambom lêk ña evong sek mayaliv. Metom ya mî anông, me ya mî hîtôm anô hiwa takis iti amî.

¹² Sonda te ya wak yi me thak ya hatip ethak nôm. Me nômkama nômbêng atu be ya hauwa me thak ya havanî tham hê ondong lauming be ya hêv ondong te hêndêng ong.’

¹³ “Metom anô hiwa takis heva dêim me moma be hêkô vo ninjê leng. Me hikum be hetak bang luvi hêk mandaluk thing me henang nena, ‘Wapômbêng, ya anô kombom kambom be nôngêv kapôlôm vo ya.’ ”

¹⁴ Êng me Yisu henang nena, “Ya hanang ethak môlô nena, anô hiwa takis hîvô hê ya melak me lêk hivutak anô thêthôp hêk Wapômbêng mandaluk. Metom anô yang êng me mî. Ôpatu be hêv ya athêng ling me Wapômbêng tem netaving ya athêng. Metom ôpatu be hetaving i me tem Wapômbêng êngêv ya athêng ling.”

*Yisu hêv mek ethak sêiknena
(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)*

¹⁵ Avîlanô iwa ining sêiknena ê hêndêng Yisu vo netak bang êyônjêk loho. Me ya ña hîndông êyê be ethang loho.

¹⁶ Metom Yisu helam sêiknena takatu êlêm me henang nena, “Otak sêiknena vo êlêm êndêng ya me dô omba long thing andô, vômbe nena avîlanô

takatu be athêng mî hîtôm sêiknena takiti me Wapômbêng ya lêkliŋyak bêng me loho ning.

¹⁷ Ya hanang avanông ethak môle nena, ôpatu be mî hiwa Wapômbêng ya lêkliŋyak bêng hîtôm sêiknena amî me mî hîtôm nimbutak êyô long êng kapô bini amî. Mî anông.”

Anô lêk nômkama bêng henang ambô hiving Yisu

(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

¹⁸ Avaka te henang ik Yisu ling nena, “Kîdônga mavî, tem yambong ômbête vo yambua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng?”

¹⁹ Me Yisu henang viyang êndêng yêni nena, “Bisête be holam nena mavî? Anô te mî mavî amî me Wapômbêng yom ditu mavî.

²⁰ Ambô balambung me bôk hoyala yôv: ‘Dô nombong sek imbing anô yang yanavî andô. Me dô nungik anô vônô paling andô. Me dô nombong vanî andô. Me dô nonang ambô yôhîng ethak anô vi be nombong ambô vo loho andô. Me nondovak lemambô lo lemtambô ning ambô.’ ”

²¹ Me avaka êng henang nena, “Waklavông ya yaôna hele be hêyô lêk me thak ya hasopa ambô balambung takêng sapêng.”

²² Me Yisu helaŋô be henang ethak ôpêng nena, “Metom ong nômate mî denang. Nu me nôngêv yong nômkama sapêng vo avîlanô êngêv vuli me numbua valuseleng takêng sapêng be nôngêv êndêng ŋa siv. Hovong bêng me tem yong

nômkama mavî lomaloma nîmô melak leng. Me nôlêm osopa ya."

²³ Yêni me anô lêk nômkama bêng anông, be ditu helaŋô ambô êng be hêv malêing bêng hêndêng yêni be hê lêk la malêing.

²⁴ Yisu hêyê ôpêng la malêing be henang nena, "Ŋa lêk nômkama bêng tem êpôm malêing bêng vo imbutak êyô Wapômbêng ya lêkliŋyak bêng kapô bini.

²⁵ Avanông bing nena vumeng vo bok kamel imbutak êyô lôvîk indi kwak ya ambuang bini, metom malêing bêng anông vo anô lêk nômkama bêng te tem nimbutak êyô Wapômbêng ya lêkliŋyak bêng kapô bini."

²⁶ Avîlanô elanô ambô êng me enang ik i ling nena, "Bêng be opalê hîtôm nimbua lêkmala wak nômbêng iti sapêng?"

²⁷ Me henang nena, "Nôm takatu be anô mî hîtôm embong amî me Wapômbêng yom hîtôm nembong."

²⁸ Me Pita henang nena, "Nondanô! Bôk yoôtak yoô ning nômkama sapêng be alêm vo asopa ong."

²⁹ Me Yisu henang ethak loho nena, "Ya hanang avanông bing ethak môlô nena, anô te la hêv Wapômbêng ya lêkliŋyak bêng be hetak ya melak lêk yanavî lêk nali lêk viyanji me lambô lo talêmbô be hevong yêni ya ku,

³⁰ êng me waklavông ôpêng hîmô pîk denang me Wapômbêng tem nêngêv ya nômkama sapêng êndêng inda, me tem nêngêv bêng anông êyômô long imbing, me heveng yam me tem nêngêv lêkmala atu be tem nîmô îtôm wak nômbêng iti sapêng êndêng inda imbing."

Yisu henang bôlô ali lô nena tem nema be nimbiyô

(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

³¹ Yisu hiwa ya na hîndông lauming be lahavôyi takatu hethak tom me henang nena, "Ondañô. Aô na daku Jelusalem vo ambô taksêmbôk be plopet ekavu hethak Anô Ya Nakandung atu tem nimbutak avanông.

³² Tem êngêv yêni îndôk na long bôyang ba-heñing. Me tem emalik ethak inda be enang ambô lomalama ethak yêni me îsuvapôk ethak inda.

³³ Me tem embali inda be ingik yêni vônô me hêndêng wak ali lô me tem nimbiyô ethak lonbô."

³⁴ Metom loho mî eyala ambô êng bôte amî. Me ambô êng ya ondong sapêng me hîmô kapô be mî eyala amî me îthông paling.

Yisu hevong anô mandaluk pusip te mavi

(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

³⁵ Yisu hêyô bidong Jeliko me anô mandaluk pusip te hîmô lonđanjê dang be hepetenak avîlanô vo êngêv nômkama êndêng yêni.

³⁶ Ôpêng helanjô avîlanô bêng anông ele me henang ik loho ling nena, "Ômbête hivutak?"

³⁷ Me loho nang ethak yêni nena, "Yisu nang Nasalet hêlêm."

³⁸ Êng me anô mandaluk pusip atu helam nena, "Yisu, Devit Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak ya!"

³⁹ Avîlanô takatu be imung ethang yêni be enang nena, "Ong bonong." Metom helam lêkwaê nena, "Devit Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak ya!"

⁴⁰ Êng me Yisu heva me henang vo lohombua ôpêng êlêm. Ôpêng hêyô me Yisu henang ik inda ling nena,

⁴¹ “Lem hiving yambong ômbête êndêng ong?”

Me ôpêng henang viyang nena, “Anômbêng, ya leng hiving yanga tak.”

⁴² Me Yisu henang ethak ôpêng nena, “Nôngô tak. Yong hôêv iving hevong be lêk huvutak mavî.”

⁴³ Me ketheng oyang me ôpêng mandaluk hipuak be hêyê tak. Me yêni hesopa Yisu be hêv Wapômbêng ya athêng ling. Me avîlanô êyê nôm êng me êv Wapômbêng ya athêng ling ethak leng.

19

Yisu hê Sakius ya melak

¹ Yisu hêyô Jeliko me hê yom.

² Me anô te ya athêng nena Sakius hîmô long êng. Yêni me ña hiwa takis ining avaka lêk anô valuseleng bêng.

³ Yêni la hiving ninjê nena Yisu me opalête, metom avîlanô bêng anông be Sakius me anô bidong be mî hîtôm ninjê Yisu amî.

⁴ Êng me hevothong himung be hê me hethak alokwang pik te be hîmô vo ninjê Yisu vômbe nena te nende long êng bini.

⁵ Yisu hêyô long êng me hêyê aling me henang nena, “Sakius, nôndôk be nôlêm ketheng vômbe nena yaô tiêng me tem ya mô yong melak.”

⁶ Êng me ketheng oyang me Sakius hîlôk be hêlêm me hiwa Yisu thô lêk la mavî.

⁷ Me avîlanô sapêng êyê be enang ambô ñôlônôlông nena, “Yêni hê hîmô hiving anô kom-bom kambom te.”

⁸ Yôv me Sakius hiviyo heva melak kapô me henang ethak Anômbêng nena, “Anômbêng, non-danô. Tem yambi yîning nômkama tham ini on-dong yi be yangêv yang êndêng ña siv. Me bôk ya havatek anô te be ya hauwa ya valuseleng doho vani, êng me tem yangêv ôpêng ya valuseleng endeni me ya tak bôlôva* êyômô long imbing be yangêv êndêng yêni.”

⁹ Me Yisu henang nena, “Lêk ôpiti hêv iving Wapômbêng hîtôm Ablaham, be ditu yêni me Ablaham nakandung te hiving. Bêng be lêk Wapômbêng hiwa avîlanô melak itiêng vê hêk kambom ya vuli.

¹⁰ Vômbê nena Anô Ya Nakandung atu hêlêm vo nethalo ña takatu be êv yak me nimbua loho vê injêk kambom ya vuli.”

Ambô dôhông hethak ña ku lauming iwa valuseleng

(Mat 25:14-30)

¹¹ Avîlanô elanjô ambô êng yôv me Yisu henang ambô dôhông te hiving vômbê nena yêni lêk bidong nêyô Jelusalem. Me avîlanô takêng esong nena yêni hêyô Jelusalem me ketheng oyang me tem Wapômbêng ya lêklinyak bêng nimbutak pîk.

19:7 19:7 Luk 15:2 **19:8 19:8** Etak Ijip 22:1; Nam 5:6-7 * **19:8 19:8** Bôlôva ya ondong nena tem Sakius êngêv valuseleng takatu be bôk hiwa hêk opalête endeni me tem netak doho êyômô long imbing. **19:9 19:9** Luk 13:16; Ap 16:31 **19:10 19:10** Luk 15:4; Jon 3:17; 1Ti 1:15

12 Êng me Yisu henang nena, “Anômbêng te namalô hê vini melak lônğ bêng te hêk dêimbô vo îtôk inda nimbutak king yôv ketem nîmbôlêm ya melak ondong ethak lonğbô vo neyanging ya avîlanô.

13 Ôpêng hepesang i vo ni me helam ya ɲa ku lauming hethak tom me hêv valuseleng hîtôm kapua lauming hêndêng loho sapêng tomtom. Me henang nena, ‘Môlômbua valuseleng iti be môlômbong ku ethak endebe yambôlêm ethak lonğbô.’ Yôv me hetak loho be hê.

14 “Metom ya avîlanô da kapôlônğing êndô yêni. Êng me yêni hê long bôyang me loho êv anô doho be esopa yêni vo enang nena, ‘Yoôndô ôpiti nimbutak îtôm king be neyanging yoô.’

15 “Metom yêni hivutak king yôv me hîvô lêm me henang nena, ‘Ondam ɲa ku takatu be bôk ya hêv valuseleng hêndêng loho vo ya yala nena loho tomtom bôk êvôv valuseleng vithêla hêyô mô.’

16 “Yôv me anô te himung hê me henang nena, ‘Anômbêng, ya havong ku hethak yong valuseleng kapua tom me nakandung lêk hivutak hîtôm buɲdaluk bahevi.’

17 “Me ya anômbêng henang nena, ‘Mavî anông! Ong anô ku mavî be hôêv kapôlôm be hovong ku yaôna ti katôyang, be ditu tem noyanging melak lônğ lauming.’

18 “Yôv me anô yang hêlêm me henang nena, ‘Anômbêng, yong valuseleng kapua tom me nakandung lêk hivutak hîtôm buɲdaluk yi be lalauming.’

19 “Me ya anômbêng henang ethak yêni nena, ‘Tem noyanging melak lônng bahevi.’

20 “Yôv me anô ku ali lô hêlêm me henang nena, ‘Anômbêng, yong valuseleng atu ti. Ya havuliv hîlôk kwak be ya havung hîmô

21 vômbe nena ong me anôña be ditu ya hakô ong. Vômbe nena thak huwa anô vi ning valuseleng ya nakandung hîtôm yong. Me kukapô atu be mî hopayiv yanvêk hîlôk amî me thak huwa ya anông.’

22 “Êng me ya anômbêng henang nena, ‘Ong anô ku kambom be tem yambong ambô vo ong ethak ong da yong ambô honang. Bôk hoyala yôv nena ya anôña be ya hauwa anô vi ning valuseleng ya nakandung hîtôm yîning. Me nôm takatu be mî ya havatho amî me thak ya hauwa ya anông hîtôm yîning.

23 Me bisête be mî hotak yîning valuseleng hîlôk melak valuseleng vo nêmbôv doho imbing amî, vo wakma atu be ya hale lêm hethak lonbô me tem yambua doho êyômô long imbing?’

24 “Yôv me henang ethak ña takatu be eva bidong nena, ‘Môlômbua ya valuseleng kapua te atu vê injêk yêni be ôngêv êndêng ôpatu be hêvôv valuseleng bunđaluk bahevi.’

25 “Me loho nang hêndêng yêni nena, ‘Anômbêng, yêni ya valuseleng bunđaluk bahevi bôk hîmô yôv!’

26 “Me yêni henang nena, ‘Ya hanang ethak môlô nena ôpatu be hevong ku mavî hethak yîning nômkama be hivutak bêng, êng me tem ya tak

doho êyômô long imbing be yangêv êndêng ôpêng. Metom ôpatu be mî hevong ku hethak yîning nômkama amî, êng me doke atu be hevalong me tem yangêv vê injêk inda.

27 “Metom avîlanô takatu be êyê ya hîtôm ining ñakyo be êndô yambutak loho ning king, umbua loho lêm long iti me ungik loho vônô injêk ya maleng.’ ”

28 Yisu henang ambô êng yôv me himung be hê daku Jerusalem.

*Yisu hivutak êyô Jerusalem hîtôm king
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)*

29 Yisu hêyô bidong Betpagi lêk Betani, melak lônng yî êng me hêk bidong dum atu be elam nena Dum Oliv. Me hêv ya ña hîndông yî be ê me henang nena,

30 “Mamu nu melak lônng vulu. Me umbutak ôyô me tem ôngô ekak bokdonki map te long be heva. Bok êng me anô te bôk mî hêyô hîmô amî denang. Be mamu pole yak vê me ondom be ôlêm.

31 Me anô te henang ik ling nena, ‘Mamu pole vo?’ êng me mamu nang viyang nena, ‘Anômbêng la hiving nembong ku te ethak.’ ”

32 Yisu hêv thêi be ê me êyê nômkama sapêng hîtôm datu be henang ethak thêi.

33 Thêi pole donki êng ya yak vê me alaŋi enang ik thêi ling nena, “Mamu pole donki vê vo?”

34 Me thêi nang nena, “Anômbêng la hiving nembong ku te thak.”

35 Yôv me thêi iwa donki be ê êv hêndêng Yisu. Me thêi îmbî ning kwêv thilimbung dêim thô be

engova hêyô hêk donki dômlokwang me êv Yisu livung be hêyô hîmô donki êng.

³⁶ Me Yisu hê me avîlanô engova ining kwêv thilimbung dêim hêk lonḍanlê.

³⁷ Wakma yêni hêlêm bidong long atu be lonḍanlê hîlôk be hê Dum Oliv me avîlanô nômbêng atu be esopa yêni leṅing mavî hethak nôṁ thamtham takatu be bôk loho yê. Be êv Wapômbêng ya athêng ling be elam kaêk lêkwaê nena,

³⁸ “Wapômbêng embong mavî êndêng king atu be hêlêm ethak Anômbêng ya athêng! *Kapua Yeng 118:26*

Me lambali îṁô melak leng me Wapômbêng ya lêkmaṅging ethak leng anôṅ bîng!”

³⁹ Metom Palisi doho eva avîlanô takêṅ livông be enang ethak Yisu nena, “Kîdônga, nothang yong ṇa hândông vo loho bonong.”

⁴⁰ Me Yisu henang nena, “Ya hanang ethak môlô nena loho bonong me valu tem êwê loho ning long be endam kaêk be êṅgêv Wapômbêng ya athêng ling.”

⁴¹ Yisu hêyô bidong Jêlusalem me hêyê melak lônḡ bêng êṅ be helêṅ ethak

⁴² be henang nena, “Ya leng hiving lêk iti me oyala lonḍanlê atu be tem nêṅgêv lambali êndêṅ môlô. Metom lêk iti me nôṁ takêṅ hîmô long kapô be môlô mî hîtôm ôṅgô amî.

⁴³ Bêng be waklavông te tem nêyô be môlô ning ṇakyo tem êyô be endav wandu endawê môlô ning long be ekalambu môlô thing be imuthing môlô ethak lôṁlôm.

⁴⁴ Loho tem imbulung môlô ning long sapêng be ingik môlô lêk ɲa takatu be îmo môlô kapô vônô. Me valu atu be olav melak hethak me tem mî nêyômô yang long amî. Nôm malêing êng tem nêlêm vômbe nena môlô mî oyala waklavông atu be Wapômbêng hêlêm pîk vo nêngêv môlô livung amî.”

Yisu hêv ɲa evong ku valuseleng vê hêk melak matheng kapô

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵ Yôvêm me Yisu hêyô melak matheng ya popatîng. Me hêyê avîlanô iwa nômkama be êndô hîmô vo avîlanô vi êngêv vuli. Êng me hindining loho be hêv loho vê hêk melak matheng kapô be ele yêing be ê.

⁴⁶ Me henang ethak loho nena, “Wapômbêng ya kapua henang nena, ‘Yîning melak me melak eteng mek îndôk.’ Me lêk môlôvong be hivutak hîtôm ‘ɲa vanî ning long ambuang ekopak îmo.’ ”

⁴⁷ Me wak nômbêng iti me Yisu hîndông avîlanô hîlôk melak matheng. Me ɲa bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung lêk ɲa Juda ning ɲa bêngbêng ethalo lonɲanlê vo ingik inda vônô.

⁴⁸ Metom loho mî hîtôm êpôm lonɲanlê te amî vômbe nena avîlanô sapêng lejing mavî bêng vo Yisu be îmo vo endanô ya ambô sapêng.

20

Yisu, opalê hêv athêng bêng hêndêng ong?

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Wak te me Yisu hîndông avîlanô hîmô melak matheng ya popatîng be henang Wapômbêng ya Ambô Mavî hêndêng loho, êng me ña bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung ethak tom hiving avaka be ê hêndêng Yisu.

² Me loho nang ik inda ling nena, “Nonang ethak yoô, opalê hêv lêklokvang lêk ku hêndêng ong be diti hovong nô m takiti êng?”

³ Me Yisu henang hêndêng loho nena, “Tem ya nang ingik môlô ling ethak ambô te bêng yom. Onang ethak ya nena

⁴ opalê hêv ku ithik avîlanô hîlôk ñanam hêndêng Jon? Wapômbêng leng mesa anô pîk te?”

⁵ Me loho da enang ethak i nena, “Â nana Wapômbêng hêv ku êng hêndêng Jon, êng me tem nenang nena, ‘Me hevong bisê be môlô mî ôêv iving Jon ya ku amî?’

⁶ Me a nana nena, ‘Anô pîk te hêv ku êng,’ êng me avîlanô tem îmbî a nana ethak valu vômbe nana loho êv iving nana Jon me plopet te.”

⁷ Me loho nang hêndêng Yisu nena, “Yoô thông paling nana opalê hêv ku êng hêndêng Jon.”

⁸ Êng me Yisu henang ethak loho nena, “Bêng yom me mî hîtôm yandam ôpatu be hêv lêklokvang êndêng ya, ya athêng bêng êndêng môlô amî.”

Ambô dôh hethak ña kambom eyanging kukapô waing

(Mat 21:33-46; Mak 12:1-12)

⁹ Me Yisu henang ambô dôh te hêndêng avîlanô nena, “Anô te hevatho ya kukapô waing te be

hêv hêndêng ña evong ku valuseleng doho vo eyanging me hê hîmô long bôyang vambô.

¹⁰ Me waklavông yak waing hik anông hêyô me hêv ya anô ku te be hê hêndêng loho vo nimbua ya anông doho, metom loho ik yêni kambom be êv yêni be hê oyang.

¹¹ Yôv me kukapô ya alang hêv anô ku yang be hê hethak lonbô hêndêng loho, metom ik yêni hiving be ivuling me êv inda vê be hê bang oyang lêk moma bêng.

¹² Yôv me hêv anô ku ali lô be hê, metom ña ku takêng ivuling ôpêng me êvôv inda be îmbi hele kukapô vi yêing be hê.

¹³ “Yôv me kukapô alang henang ethak yêni da nena, ‘Tem yambong ômbête? Tem yangêv yîning wakna atu be ya leng hiving bêng anông. Betha ya havong bêng me tem endanô ya ambô.’

¹⁴ Metom ña ku êyê namalô hêyô me enang ethak i nena, ‘Ôpiti me ku alang nakandung be tem neyanging lambô ya kukapô. Aôngik yêni vônô me kukapô tiêng tem nimbutak îtôm aô ning.’

¹⁵ Bêng be ditu evalong yêni be êvôv hele yêing me ik yêni vônô.

“Bêng be kukapô ya alang tem nembong ômbête êndêng loho?

¹⁶ Teni vo ningik ña ku takêng vônô me nêngêv kukapô êng êndêng anô vi vo eyanging.”

Me avîlanô elanô ambô dôhông êng be enang nena, “Yoôngdông ambô dôhông êng ingik anông!”

¹⁷ Metom Yisu hêyê loho me henang nena, “Me hevong bisê be bôk ekavu ambô iti be ya ondong

bisête?

“Valu atu be na elav melak îpôlik hethak
me lêk hivutak landîng anông.” *Kapua Yeng*
118:22

¹⁸ Me avîlanô takatu be êv yak hêyô hêk valu êng
me tem ipup nenanena. Mena valu êng hêv yak
hêyô hêk anô te me ôpêng tem nipilisik.”

¹⁹ Me na bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô
balambung eyala nena Yisu henang ambô dôhông
êng hethak loho. Be ditu evong vo ethalo lonjanjê
te vo embalong yêni ketheng oyang, metom êkô
avîlanô.

Êngêv takis êndêng Sisa mesa dô
(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Yôv me na bêngbêng malenjing hendahalîng
Yisu lêklokwang vo embalong yêni ethak ya ambô.
Be ditu loho êv na kambom doho vuli vo imbutak
îtôm na thêthôp vo embatek Yisu. Be loho yek
Yisu vo embalong yêni be êngêv êndêng Lom ining
gavana Pailat.

²¹ Êng me loho enang hêndêng Yisu nena,
“Kîdônga, yoô ayala nena yong ambô sapêng
me ambô avanông yom. Me hovong kombom
tom hêndêng avîlanô sapêng viyang dong lêk
hôngdông avîlanô hethak Wapômbêng ya ambô
anông thêthôp yom.

²² Bêng be lem hêv bisê? Mavî vo yoôngêv takis
êndêng Sisa mesa dô?”

²³ Yisu heyala loho ning ambô yôhîng êng be
henang ethak loho nena,

24 “Môlôngik valuseleng te thô vo yanga. Opalê ya dôhô lêk athêng hêyô hêk valuseleng iti?” Me loho nang viyang nena, “Sisa.”

25 Yôv me Yisu henang ethak loho nena, “Sisa ya nômkama me ôngêv êndêng Sisa da. Me Wapômbêng ya nômkama me ôngêv êndêng Wapômbêng da.”

26 Me ña êng esong kambom hethak ya ambô henang be loho bonong. Be ditu mî hîtôm embatek Yisu ethak ya ambô te îndôk avîlanô malejing amî.

Sadyusi enang ik Yisu ling ethak ñama lêk imbiyô

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

27 Me Sadyusi doho ê hêndêng Yisu. Loho me ondong te atu be enang nena ña ema tem mî hîtôm imbiyô ethak lonbô amî.

28 Be ditu enang ik Yisu ling nena, “Kîdôngga, Moses bôk hekavu hêndêng aô nena, ‘Anô te hema be nali mî me yang hîmô, êng me nimbua avî tôp êng vo nîmbî yang atu be hema nakandung vê.’

29 Yôv be ña lêk viyanî bahevi be lahavôyi îmô. Be bôp hiwa avî te be hema me nakandung mî.

30 Êng me nok hiwa avî tôp êng, metom nok hema hiving be nakandung mî.

31 Me gwa hevong bêng yom. Me viyanî takatu be îmô me esopa kombom tomêng yom, metom loho sapêng sêik mî me ema bêng yom.

32 Yôvêm me avî tôp êng hema hiving.

33 Bêng be waklavông ña ema iviyô hethak lonbô, me ña lêk viyanî bahevi be lahavôyi takatu

be avî tôp atu hiwa, loho alialê tem nimbutak îtôm yamalô?”

³⁴ Me Yisu henang hêndêng loho nena, “Avîlanô bôlôti thak iwa i,

³⁵ metom avîlanô takatu be Wapômbêng henang nena loho hîtôm imbiyô ethak lonbô be imbua lêkmala heveng yam, ña takêng mî hîtôm imbua i ethak lonbô amî.

³⁶ Loho tem mî ema ethak lonbô amî vômbe nena loho mô hîtôm anêla. Loho mô hîtôm Wapômbêng nali vômbe nena loho tak ñama be iviyô hethak lonbô.

³⁷ “Moses da ya ambô hik thô nena ña ema tem imbiyô ethak lonbô. Sêmbôk be Moses hêyê amela hethang hîmô alokwang ling me helam Anômbêng nena ‘Ablaham lo Aisak me Jekop ining Wapômbêng.’

³⁸ Aô yala nena Wapômbêng me mî ña ema ning Wapômbêng amî. Mî, yêni me ña lêkmala yom ining Wapômbêng vômbe nena yêni mandaluk me avîlanô sapêng îmô lêkmala.”

³⁹ Kîdônga balambung doho elanô ambô êng be enang ethak Yisu nena, “Kîdônga, yong ambô me mavî anông!”

⁴⁰ Loho nang bêng vômbe nena loho kô be mî hîtôm enang ingik yêni ling vo embatek inda ethak lonbô amî.

Mesaya me opalê lim lêkmuk?

(Mat 22:41-23:36; Mak 12:35-40; Luk 11:37-54)

41 Yôv me Yisu henang ethak loho nena,
 “Hevong bisê be avîlanô thak enang nena Mesaya
 me Devit lim lêkmuk?

42 Hêk Kapua Yeng kapô me Devit da henang
 nena,

“ ‘Anômbêng Wapômbêng henang ethak yîning
 Anômbêng Mesaya nena,
 “Nôndôk ômô ya baheng vîyôhôk

43 endebe ya tak yong ñakyo î mô vemkapô vimb-
 ing êm.” ’ *Kapua Yeng*
110:1

44 Me Devit da bôk helam Mesaya nena
 Anômbêng. Metom hevong bisê be ôpêng me
 Devit lim hiving?”

Oyanging am ethak kîdônga ambô balambung

45 Avîlanô elanô Yisu ya ambô denang me
 henang ethak ya ña hîndông nena,

46 “Môlô yanging am vo kîdônga ambô balam-
 bung. Loho lejing iving ingik kwêv dêim kêkêlô be
 embeng vo avîlanô embam loho. Me lejing iving
 avîlanô enang nena, ‘Waklîvông mavî anômbêng’
 î mô long thak ethak tom hîlôk. Me lejing iv-
 ing î mô îtôm ña bêngbêng î mô melak yeng kapô.
 Me waklavông avîlanô engambôm nômbêng me
 lejing iving injang nômbêng î mô ña bêngbêng ining long
 thak î mô.

47 Me loho thak evatek avî tôp vo iwa ning
 melak. Me thak eteng mek dêim bomang vo
 avîlanô injê be esong nena loho me ña thêthôp.
 Wapômbêng tem nêngêv malêng bêng anông îmbô
 ethak êndêng loho vo avîlanô vî.”

21

*Avî tôp te ya da
(Mak 12:41-44)*

¹ Yisu hîmô melak matheng denang me hêyê ña lêk nômkama bêng anông etak ining valuseleng hîlôk kambum da.

² Me avî tôp te atu be nômkama mî anông hêyô me hetak ya da valuseleng lêkma yi yom hîlôk kambum da êng.

³ Yisu hêyê me henang nena, “Ya hanang avanông bing ethak môlô nena avî tôp iti me alitak metom hêv ya valuseleng bêng anông hîvô hethak vo avîlanô takiti sapêng.

⁴ Avîlanô nômbêng iti ining valuseleng bêng anông hîmô metom êv doke yom. Metom avî tôp iti me nômkama mî anông be lêk hêv ya valuseleng sapêng me mî hevalong doho long amî.”

*Malêing lomaloma tem nimbutak
(Mat 24:3-14; 10:17-22; Mak 13:3-13; Mat 24:1-2; Mak 13:1-2)*

⁵ Yisu ya ña hîndông doho enang ambô het-hak valu kêkêlô lêk nômkama lejing mavî atu be avîlanô êv hêndêng Wapômbêng hîtôm da be etak hethak melak matheng vo ya leleyang mavî anông. Êng me Yisu henang nena,

⁶ “Nôm takiti be lêk môlô yê, malêing bêng tem nimbutak be ña vovak tem ingik nômkama mavî nômbêng iti pesa be valu yang mî hîtôm nêyômô yang long amî.”

⁷ Me loho nang ik Yisu ling nena, “Kîdôngga, anjête me nôl takêng tem nimbutak? Me lavuning alê ditu tem nimbutak vo ningik thô nena nôl takêng lêk bidong vo nimbutak?”

⁸ Me Yisu henang nena, “Oyanging am vo avîlanô dô embatek môlô andô. Nja lomalama tem êlêm ethak yîning athêng be enang nena, ‘Ya Mesaya atu.’ Lêk tem enang nena, ‘Wakma pîk lo leng yandang lêk bidong.’ Metom dô osopa loho andô!

⁹ Hêndêng wakma môlô lanjô nena vovak bêng be avîlanô pîk ik i vônô, êng me dô môlô kô andô. Nôl takêng tem nimbutak imung, metom pîk lo leng yandang tem mî nimbutak ketheng oyang amî.”

¹⁰ Yôv me Yisu henang nena, “Avîlanô ondong yang tem embong vovak imbing ondong yang. Me king yang lêk ya avîlanô tem embong vovak imbing king yang lêk ya avîlanô.

¹¹ Me long doho me tem duviyang bêng lêk bôm bêng me kômbôk bêng tem nêyô be ningik avîlanô bêng anông vônô. Nôl thamtham lêk lavuning lomalama tem nimbutak leng lîvông be nembong avîlanô êkô kambom anông.

¹² “Me nôl takêng tem mî nimbutak amî denang me tem embalong môlô be embong kambom ethak môlô. Be imbua môlô ni yô melak yeng vo embong ambô yôv me etak môlô îndôk kalaondong. Vômbê nena môlô sopa ya be ditu tem imbua môlô bini vo omba king lêk ining nja bêngbêng malening.

¹³ Me nôl êng tem nimbutak îtôm lonjanjê vo môlô nang yîning Ambô Mavî bêng ethak loho.

¹⁴ Metom dô ombak auk te injêk kapôlômim yôvêm nena tem onang bisê êndêng loho andô

¹⁵ vômbe nena ya da tem yangêv ambô lêk auk mavî êndêng môlô. Be ditu na takatu be evong ambô vo môlô me mî hîtôm enang môlô ning ambô viyang mena ingik ambô êng pesa amî.

¹⁶ Me lemami lo lemtami lêk aviyami lêk môlô ning lêkma lêk môlô ning na môlô tem etak môlô îndôk njakyo bahening be ingik môlô doho vônô.

¹⁷ Avîlanô sapêng tem kapôlônging êndô môlô vômbe nena môlô sopa ya.

¹⁸ Metom Wapômbêng tem neyanging môlô wak nômbêng iti be lumim kwandôk naung te tem mî hîtôm nêngêv yak amî*.

¹⁹ Bêng be môlômba lêklokvang me tem umbua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng.”

Jelusalem tem kambom

(Mat 24:15-28; Mak 13:14-23)

²⁰ Me Yisu henang nena, “Môlô yê nena na vo-vak êyô be ekalambu Jelusalem, êng me môlôyala nena lêk bidong oyang vo imbuling melak lônng êng kambom.

²¹ Bêng be môlô na takatu be ômô Judia kapô me ôsôv bunu dum lôlêlôlê. Me môlô na takatu be ômô Jelusalem kapô me nu vi yêing ketheng. Me môlô na takatu be ômô Jelusalem vi yêing me dô unu kapô andô.

21:14 21:14 Luk 12:11-12

21:15 21:15 Ap 6:10

21:16 21:16

Mat 10:21-22

*

21:18 21:18 Ambô ti ya ondong nena anô te mî hîtôm nimbuling môlô amî.

²² Vômbê nena waklavông takêng me Wapômbêng ya wakma tem nêngêv vuli kambom êndêng avîlanô Jerusalem. Be ditu ambô taksêmbôk be bôk ekavu hêk Wapômbêng ya kapua tem ningik anông.

²³ Titaknena avî takatu be ethambeng lêk êv sum hêndêng ining sêik hêndêng waklavông takêng, vômbê nena malêng lêk vovang bêng tem nimbutak pîk iti be Wapômbêng ya la maning tem nêyômô avîlanô takêng.

²⁴ Na vovak tem ini Jerusalem be ingik avîlanô takêng bêng anông vônô ethak bîng vovak. Me tem imbua avîlanô Jerusalem bini êndô îmo pîk luvuluvu. Me avîlanô long bôyang tem êyô îmo Jerusalem be eyanging long êng endebe na long bôyang ining waklavông yandang êm.”

Anô Ya Nakandung atu tem nendelêm

(Mat 24:29-35; 13:24-31)

²⁵ “Me lavuning tem nimbutak injêk wak lêk ayông be môtôp. Me mamik budum tem ningik be pôk lêkwaê bomang be avîlanô pîk sapêng tem endanô be êkô kambom anông be ining auk teni mayaliv.

²⁶ Me nôm takatu be hîmô leng tem endowaling be avîlanô tem êkô be malenjing endeyang be emayak ethak malêng bêng atu be tem nimbutak pîk.

²⁷ Hêndêng wak êng me tem lohonjê Anô Ya Nakandung atu tem nêlêm imbing mavông

be nêlêm imbing ya lêklokwang lêk ya danda lêkmanjing.

²⁸ Nômkama takêng hevong vo nimbutak me omba be êngêv malemim ling ethak leng, vômbe nena waklavông Wapômbêng nimbua môlô vê injêk môlô ning malêing lêk bidong oyang.”

²⁹ Me Yisu henang ambô dôhôte te hethak loho nena, “Môlô lemim êngêv waklavông alokwang pik lêk alokwang vi imbing.

³⁰ Môlô yê nena alokwang takiti hîmbi njaung belap, êng me môlôyala nena wak mavî lêk bidong.

³¹ Me bêng yom môlô yê nômkama takêng hivutak, êng me oyala nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk hêlêm bidong oyang.

³² “Ya hanang avanông ethak môlô nena, avîlanô bôlô tiêng tem mî ema amî denang me nômkama takiti sapêng tem nimbutak.

³³ Pîk lo leng tem nêngêv yak bini, metom yîning ambô bôte mî hîtôm nêngêv yak amî.

³⁴ “Me môlô yanging am vo dô kapôlômim malêing hethak nômkama pik andô. Endekeme môlômbong pik ya kombom be unum waing be ondomolo be lemim ingik am hethak nômkama pik, êng me wakma êng tem nimbua môlô ketheng itôm andêk be tem ôpîndik kambom.

³⁵ Avanông, wakma êng me tem nêpôm avîlanô îmô pik iti sapêng.

³⁶ Bêng be wak nômbêng iti me môlô yanging am katôyang be oteng mek vo Wapômbêng êngêv môlô livung be omba lêklokwang vo nômkama takiti dô nimbuling môlô andô. Êng me môlô hîtôm omba Anô Ya Nakandung atu mandaluk.”

³⁷ Wak nômbêng iti me Yisu hîndông avîlanô hîmô melak matheng ya popatîng. Bîlîvông me hethak be hê Dum Oliv vo hêk.

³⁸ Me lêkbôk momañaning me avîlanô sapêng thak ê melak matheng ya popatîng vo elanjô ya ambô.

22

Judas hevak ambô hiving ña bêngbêng vo netak Yisu îndôk loho bahenjing

(Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53)

¹ Waklavông Eyang Polom Yis Mî atu me sonda te ya wak ali mung ditu elam nena Hêv Lîlîng* lêk bidong.

² Me ña bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung ethalo lonḡanlê te vo embalong Yisu be ingik vônô metom loho kô avîlanô.

³ Me Sakdang hîlôk Judas ôpatu be elam nena Iskaliot la. Yêni me Yisu ya ña hîndông lauming be lahavôyi takatu te.

⁴ Yêni hê me hevak ambô hiving ña bêngbêng îmbôk da lêk melak matheng ining kwak bidong vo netak Yisu îndôk loho bahenjing bisête.

* **22:1 22:1** Isael ining wakma nômbêng lokwanyî thak hêk wak bahevi be lahavôlô. Be sonda te ya wak ali mung me yang thak hivutak be ya athêng nena Hêv Lîlîng me wak bahevi be lahavôyi me elam nena Waklavông Eyang Polom Yis Mî. Metom loho thak elam wak yi êng luvi nena Hêv Lîlîng yom. Evong nômbêng êng vo lejing êv sêmbôk be loho ning bumalô loho mô hîtôm ña ku oyang îmô Isip be Wapômbêng iwa loho vê. **22:3 22:3** Jon 13:2,27

⁵ Na êng leñing mavî me loho evak ambô vo êngêv valuseleng êndêng yêni.

⁶ Êng me Judas hîlôk hethak loho ning ambô be hethalo lonḡanlê vo netak Yisu îndôk loho bahenjing êndêng wak te atu be avîlanô mî îmo hiving inda amî.

Epasang nôḡ Waklavông Hêv Lîlîng

(Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30)

⁷ Waklavông Eyang Polom Yis Mî hêyô. Wak êng me melak kapô tomtom thak ik boksipsip nakandung te vo leñing êv Waklavông Hêv Lîlîng.

⁸ Yôv me Yisu hêv Pita lo Jon be ê me henang nena, “Mamu nu vo opasang nôḡ Waklavông Hêv Lîlîng vo aongang.”

⁹ Me thêi nang ik Yisu ling nena, “Tem yêi pôpêk nôḡ îmo êsête?”

¹⁰ Me Yisu henang ethak thêi nena, “Ondanô. Mamu nu melak lông kapô me tem ôpôm anô te be hiwa ḡanam lêk wîng. Me osopa yêni be umbutak ôyô melak atu be yêni hêyô be hê.

¹¹ Me mamu nang ethak melak ya alang nena, ‘Kîdôngga henang ik ong ling nena melak kapô vathi atu tem yangang nôḡ Waklavông Hêv Lîlîng imbing yîning ḡa ya handông hîmô êsê?’

¹² Êng me tem niḡjik melak kapô bêḡg te atu be hêk daku viling thô êndêng mamu. Melak kapô êng me nôḡkama sapêḡg bôk hîmô yôv. Be ditu mamu pesang nôḡ îmo long êng.”

¹³ Yôv me thêi ê me êyê nôḡkama sapêḡg hîtôm datu be henang. Êng me thêi pesang Waklavông Hêv Lîlîng ya nôḡ.

Yisu hêv polom lêk waing hêndêng ya ŋa hîndông

(Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1Ko 11:23-25)

¹⁴ Wakma injang nôm hêyô me Yisu lêk ya aposol îlôk îmô balê injang nôm.

¹⁵ Me henang ethak loho nena, “Ya leng hiving anông vo yangang nôm Waklavông Hêv Lîlîng iti imbing môlô yôv kîmîng yambua vovang.

¹⁶ Ya hanang avanông ethak môlô nena tem mî yangang nôm iti ethak lonbô amî endebe Waklavông Hêv Lîlîng nîngik anông injêk Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô êm.”

¹⁷ Me yêni hiwa waing lêk keyek me henang la mavî yôv me henang nena, “Umbua be unum doke doke.

¹⁸ Ya hanang ethak môlô nena tem mî hîtôm ya num waing ethak lonbô amî endebe Wapômbêng ya lêklinyak bêng êlêm êm.”

¹⁹ Me yêni hiwa polom te me henang la mavî yôv me hekavli be hêv hêndêng loho me henang nena, “Diti me yîning vathiap atu be ya hêv hîtôm da vo nêngêv môlô livung. Môlômbong bêng me lemim êngêv ya.”

²⁰ Eyang yôvêm me hevong bêng hethak keyek waing te be henang nena, “Keyek iti me tava lêkmuk atu be ya hapatôk hethak yîning lêkma atu be tem yangathô hîtôm da vo nêngêv môlô livung.

²¹ Metom ondanô. Ôpatu be tem netak ya îndôk yîning ŋakyo bahenjing bang diti hîmô hiving ya hîmô balê.

22 Anô Ya Nakandung atu tem nembong îtôm sêmbôk be Wapômbêng bôk henang yôv. Metom alitakna, malêing bêng vo ôpatu be tem netak yêni îndôk ñakyo bahenjing.”

23 Ya ña hîndông elanô ambô êng me loho da enang ik i ling nena, “Opalête tem nembong nômbêng?”

24 Yôv me loho îkôki hiving ethak loho ali alête tem nimbutak anômbêng vo loho vi.

25 Êng me Yisu henang ethak loho nena, “Avîlanô pîk ining king thak embam i be êv malêing vo ña takatu be îmô loho vimbing. Me ña lêk athêng lejing iving avîlanô embam loho nena ‘Ña wapôm mavî.’

26 Metom dô môlômbong bêng andô. Môlô ning anô lêk athêng me nembong îtôm anô athêng mî. Me môlô ning anômbêng me nembong ku îtôm anô ku oyang.

27 Opalête me bêng vo anô vi? Ôpatu be hîlôk hîmô be heyang nômbêng mesa ôpatu be hepesang nômbêng? Ôpatu be hîlôk hîmô be heyang nômbêng, bêng e? Metom ya hamô môlô lîvông hîtôm anô ku oyang te vo yangêv môlô livung.

28 “Môlô takatu be malêing lomaloma hivutak ya metom mî môlô tak ya amî me ômô hiving ya denang.

29-30 Ya hêv lêklinyak bêng hêndêng môlô hîtôm Wakamik bôk hêv lêklinyak bêng hêndêng ya vo tem ongwang be unum imbing ya îmô balê

22:24 22:24 Luk 9:46 22:25 22:25 Mat 20:25-27; Mak 10:42-45

22:26 22:26 Mat 23:11; Mak 9:35 22:27 22:27 Jon 13:12-15

22:29-30 22:29-30 Mat 19:28

îmô yîning lêklinyak bêng kapô. Me môlô tem oyanġing avîlanô Israêl ondong lauming be la-havôyi takatu.”

Yisu henang nena Pita tem nenang nena hîthông inda paling

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)

³¹ Me Yisu henang nena, “Saimon, Saimon, nondanô. Sakdang henang ik Wapômbêng ling vo neyek môlô îtôm lovak hiyuv iyokla vo limbalôm êngêv yak.

³² Metom lêk ya hateng mek yôv vo ong Saimon, vo yong hôêv iving dô nêngêv yak andô. Be wakma hole ong lîlîng be hôvô lêm ethak lonbô, êng me nombatho aviyami long.”

³³ Metom Pita henang nena, “Anômbêng, lêk ya hapôpêk ya yôv vo yana kalaondong imbing ong be ya ma imbing ong.”

³⁴ Metom Yisu henang nena, “Pita, ya hanang ethak ong nena yaô bîlîvông tale mî heleng amî denang me tem nonang îtôm bôlô lô nena hôthông ya paling.”

Umbua valuseleng lêk vak me bîng vovak

³⁵ Yôv me Yisu henang ethak loho nena, “Bôk ya hêv môlô be ô me mî uwa vak valuseleng lêk vak bethap lêk vemimkapô bokgôp hiving môlô amî. Metom wak êng me môlô nômate mî mesa?”

Me loho nang nena, “Mî, hîtôm.”

³⁶ Me Yisu henang ethak loho nena, “Metom lêk yong vak valuseleng lêk vak bethap hîmô me numbua. Me ong bîng vovak mî, êng me nôngêv

yong kwêv thilimbung vo êngêv vuli me numbua valuseleng êng be nôngêv bîng vovak vuli ethak*.

³⁷ Ya hanang ethak môle nena ambô êng tem ningik anông ethak ya lêk nômkama takatu be enang hethak ya me sapêng ya dang lêk bidong. Vômbe nena Wapômbêng ya kapua henang nena, 'Loho tem injê yêni îtôm ña takatu be thak mî esopa balambung te amî.' "

³⁸ Me ya ña hîndông enang nena, "Anômbêng, nôngô yoô ning bîng vovak lokwanyî ti."

Me Yisu henang ethak loho nena, "Lêk yôv."

*Yisu heteng mek hîmô Dum Oliv
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)*

³⁹ Yisu hetak Jelusalem me hê Dum Oliv hîtôm thak hevong me ya ña hîndông ê hiving yêni.

⁴⁰ Yisu hêyô long êng me henang ethak loho nena, "Oteng mek vo dô ôngêv yak îndôk nôm takatu be tem neyek môle andô."

⁴¹ Me hetak loho be hê dêim doke. Me heya vabudum thîvô me heteng mek bêtiti,

⁴² "Wakamik, lem tom vo nôngêv keyek iti vê injêk ya, êng me nôngêv vê. Metom dô nosopa ya leng hiving andô. Mî, nosopa ong da yong lem hiving."

⁴³ Me anêla te nang leng hêyô vo yêni me hevatho yêni long.

* **22:36 22:36** Ña lêk auk doho leñing êv nena Yisu mî henang vo êngêv bîng vovak anông vuli amî me henang vo loho epesang i vo wakma malêng lomaloma tem nêpôm loho. **22:37 22:37** Ais 53:12

⁴⁴ Yisu kapô malêing kambom be heteng mek lêklokwan anông be vovanîk hetekhetek hîlôk pîk hîtôm lêkma.

⁴⁵ Heteng mek yôv me hiviyô heva be hê hêndêng ya ɲa hîndông me hêyê loho êkthôm vômbe nena loho kapôlônging malêing kambom.

⁴⁶ Me henang ethak loho nena, “Môlô ôêkthôm vo? Môlômbiyô be oteng mek vo dô ôngêv yak îndôk nômb takatu be tem neyek môlô andô.”

Evalong Yisu

(Mat 26:47-56; Mak 14:43-52; Jon 18:1-11)

⁴⁷ Yisu henang ambô denang me anô bêng anông êyô. Ôpatu be elam nena Judas, yêni me ɲa hîndông lauming be lahavôyi takatu te, ditu helom loho be hêlêm. Yêni hêyô bidong Yisu vo nîngu inda,

⁴⁸ metom Yisu henang ik yêni ling nena, “Judas, hovong vo nungu Anô Ya Nakandung atu be vo notak îndôk ya ɲakyo bahenjing mesa?”

⁴⁹ Êng me ya ɲa hîndông eyala nômb atu be tem nimbutak be ditu enang nena, “Anômbêng, tem yoôngik loho ethak bîng vovak mesa?”

⁵⁰ Êng me loho ning anô te hele kwandôk bêng hîmbôk da ya anô ku te limbuk viyôhok thô.

⁵¹ Metom Yisu hêyê nômb êng be henang nena, “Dô!” Me hetak bang hêyô hêk ôpêng limbuk me hivutak mavî hethak lonbô.

⁵² Yôv me Yisu henang ethak ɲa bêngbêng îmbôk da lêk melak matheng ya kwak bidong lêk avaka takatu be êlêm vo embalong yêni nena, “Betha ya anô kambom anông te be ditu môlô uwa bîng vovak lêk olo be ôlêm vo ombalong ya e?”

⁵³ Wak nômbêng iti me ya hamô melak matheng ya popatîng hiving môlô me mî ovalong ya amî vo? Metom lêk me momañaning heyangîng pîk be ditu môlô ning wakma.”

Pita henang nena yêni hîthông Yisu paling
(Mat 26:69-75; Mak 14:66-72; Jon 18:15-18,25-27)

⁵⁴ Me evalong Yisu be iwa be ê êyô vo kwandôk bêng hîmbôk da ya melak. Me Pita hesopa heveng yam metom heveng dêim doke.

⁵⁵ Anô doho embang amela hîmô melak êng ya bandêng kapô me Pita hê hîlôk hîmô lîvông hiving loho.

⁵⁶ Pita hîmô amela danda me avî ku te hêyê yêni katô be henang nena, “Anô ti me thak hîmô hiving Yisu.”

⁵⁷ Metom Pita henang nena, “Avî, ya hathông ôpêng paling.”

⁵⁸ Vauyanna me anô yang hêyê yêni me henang nena, “Ong me ña takatu ning anô te.”

Metom Pita henang nena, “Anô, ya mî anông.”

⁵⁹ Yêni hîmô hîtôm wakma te ma me anô yang henang lêklokwang hethak lonbô nena, “Avanông bing, yêni me anô Galili te. Be ditu yêni me Yisu ya anô te hiving.”

⁶⁰ Me Pita henang nena, “Anô, ya hathông yong ambô paling!” Pita henang bêng denang me tale heleng.

⁶¹ Me Anômbêng hik i lîlîng be hêyê Pita me Pita la hêv Anômbêng ya ambô atu be henang nena,

“Tale mî heleng amî denang me tem nonang îtôm bôlô lô nena hôthông ya paling.”

⁶² Yôv me Pita hele yêing be heleng kambom anông.

*Ik Yisu be emalîk ethak inda
(Mat 26:67-68; Mak 14:65)*

⁶³ Na takatu be evalong Yisu enang ambôma hethak inda be ik yêni.

⁶⁴ Loho ivuliv thohav lo ma thing be enang ik yêni ling lômbôlông nena, “Ong plopet te, êng me nonang nena opalê diti hik ong.”

⁶⁵ Me enang ambô kambom lomaloma hethak yêni hiving.

Enang Yisu bêng heva na Juda ning avaka malenjing

(Mat 26:59-68; Mak 14:55-65; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Hiviyô heyang me na Juda ning avaka sapêng ethak tom. Loho me na bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung. Loho iwa Yisu be ê vo ning na elanjô ambô vo enang ik yêni ling nena,

⁶⁷ “Nonang ethak yoô nena ong Mesaya e?”

Me Yisu henang ethak loho nena, “Ya hanang ambô êng êndêng môlô me tem môlô mî hîtôm ôngêv imbing amî.

⁶⁸ Me ya nang ingik môlô ling me tem mî môlô nang viyang amî.

⁶⁹ Metom lêk me Anô Ya Nakandung atu tem nêyômô Wapômbêng lêkmanjok bang viyôhok îtôm wak nômbêng iti sapêng.”

⁷⁰ Me loho sapêng enang ik yêni ling nena, “Bêng be ong da me Wapômbêng Nakandung mesa?”

Me Yisu henang ethak loho nena, “Ambô êng me thêthôp hîtôm ditu onang.”

⁷¹ Yôv me loho nang nena, “Bisête be aô leñing iving andañô ambô doho imbing? Lêk henang yêni da bêng hele ambôlêk be aô lañô yôv.”

23

*Enang Yisu bêng heva Pailat mandaluk
(Mat 27:11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)*

¹ Me ña takatu iviyô me iwa Yisu be ê vo Pailat.

² Yôv me îmbî ambô hethak yêni nena, “Yoô tung ôpiti henang ethak yoô ning avîlanô vo endê dômmîm lîlîng êndêng gakmang. Yêni hêndô yoôngêv takis êndêng Sisa lêk henang nena yêni me Mesaya, king te.”

³ Me Pailat henang ik Yisu ling nena, “Ong me ña Juda ning king mesa?”

Me Yisu henang nena, “Hîtôm ditu ong da honang.”

⁴ Yôv me Pailat henang ethak ña bêtêng îmbôk da lêk avîlanô nômbêng atu nena, “Mî ya hatung yêni ya kambom te amî.”

⁵ Metom enang lêklokwang nena, “Yêni hîndông avîlanô be helela ining auk heveng Judia sapêng. Muñdaluk hêk Galili me hêlêm hele be hêyô long iti.”

⁶ Pailat helañô ambô êng me henang ik loho ling nena, “Ôpêng me anô Galili te e?”

⁷ Pailat helaŋô nena Yisu hêlêm nang Galili, êng me hêv yêni be hê vo Helot vômbê nena yêni heyanging long êng. Wak êng me Helot hîmô Jelusalem hiving.

⁸ Me Helot hêyê Yisu be la mavî anông vômbê nena bôk helaŋô kôkôthing hethak Yisu be la hiving ninjê yêni, metom mî hele be lêk hêyê yêni be ditu la hiving nembong nôm thamtham te vo ninjê.

⁹ Be ditu Helot henang ik Yisu ling bêng anông metom yêni bonong yom.

¹⁰ Me ɲa bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung takatu be eva long êng enang ambô lêklokwang be îmbî yêni hethak ambô lomalama.

¹¹ Êng me Helot lêk ya ɲa vovak iwa kwêv dêim te hîtôm king ining kwêv be ik hîlôk Yisu me enang ambôma be emalîk ethak yêni. Yôvêm me Helot hêv yêni be hê vo Pailat hethak lonbô.

¹² Sêmbôk me Helot lo Pailat êyê i hîtôm ɲakyo, metom lêk me thêi ivutak ɲa môlôô.

*Pailat henang be ik Yisu hethak alovalasing
(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:38-19:16)*

¹³ Yôv me Pailat helam ɲa bêngbêng îmbôk da lêk ɲa Juda ning avaka lêk avîlanô doho be êlêm ethak tom.

¹⁴ Me henang nena, “Môlô wa anô ti hêlêm hêndêng ya me môlô nang nena anô ti henang ambô yôhîng be hêvôv avîlanô vo êndô gakmang. Be lêk ya hanang ik yêni ling heva môlô malemim hethak nôm takêng, metom mî ya hatung ôpiti ya

kambom takatu be môlô nang yêni bêng ethak amî.

¹⁵ Me Helot ya auk me bêng yom, be ditu hêv ôpiti hêlêm vo aô hethak lonbô. Ondañô. Ôpiti mî hevong kambom te be tem ya nang vo ingik yêni vônô amî.

¹⁶⁻¹⁷ Be ditu tem yambali yêni yôvêm me ya tak inda bini.”*

¹⁸ Metom avîlanô sapêng elam lêklala nena, “Ungik ôpitu vônô me otak Balabas be nêlêm êndêng yoô.”

¹⁹ (Balabas me ôpatu be hik vovak hiving Lom ining gakmang hîmô Jelusalem kapô be hik anô vônô, be ditu etak yêni hîlôk kalaondong.)

²⁰ Yôv me Pailat hevong vo netak Yisu bini, be ditu helam hêndêng avîlanô hethak lonbô.

²¹ Metom loho lam lômbôlông nena, “Ungik vônô ethak alovalasing! Ungik vônô ethak alovalasing!”

²² Yôv me Pailat henang bôlô ali lô hêndêng loho nena, “Hethak ômbê? Yêni hevong ômbê kambom? Ondong te mî hîmô vo yangik yêni vônô amî. Be ditu tem yambali inda me ya tak yêni bini.”

²³ Metom loho lêklôkwang kambom be elam kaêk lêkwaê nena ingik Yisu ethak alovalasing. Loho ning kaêk êng me hîvô hethak be Pailat helañô.

²⁴ Be ditu Pailat la hêv nena yêni sopa loho ning ambô

* **23:16-17 23:16-17** Kapua ambô Glik doho me Luk mî hekavu amî metom yôv keme anô doho ekavu heveng yam bênjiti: Sondakbêng nômbêng iti ya Waklavông Hêv Lîlîng me thak êv anô kalaondong te vê be hê hêndêng loho.

²⁵ be hetak ôpatu be hîmô kalaondong hê êndêng loho hîtôm enang ik ling, me hêv Yisu hîlôk ña vovak bahenjing hîtôm avîlanô ning lenjing iving.

Ik Yisu hethak alovalasing

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Loho iwa Yisu be ê me êpôm Saimon nang Sailini hîlôk lonðanjê be hê vini Jelusalem. Me ña vovak evalong yêni be êv Yisu ya alovalasing be hiwa be heveng Yisu yam.

²⁷ Me avîlanô bêng anông esopa yêni lêk avî takatu be eleng athêng malêng ethak yêni me loho sapêng iving be ê.

²⁸ Metom Yisu hik i lîlîng me henang ethak loho nena, “Môlô avî Jelusalem, dô ondeng ethak ya andô. Me ondeng vo amda lêk nalumi.

²⁹ Ondanjô. Wakma te tem nêyô be malêng bêng tem nêpôm avîlanô be tem enang nena, ‘Mavî vo avî yamu takatu be sêik mî be mî êv sum êndêng sêik amî.’

³⁰ Wak êng me avîlanô tem enang êndêng dumlôlê sapêng nena, ‘Ôngêv yak êyônjêk yoô be uthivung yoô thing.’ ”

³¹ “Lêk evong kambom hêndêng alokwang lêkmala, be ditu tem embong ômbête êndêng alokwang kapôk?*

³² Me loho iwa anô vanî yi hiving vo ingik vônô imbing Yisu.

23:29 23:29 Luk 21:23 **23:30 23:30** Hos 10:8; ALK 6:16 * **23:31 23:31** Ambô ti ya ondong nena alokwang lêkmuk me anô ya kambom mî me alokwang kapôk me ña evong kambom bêng anông.

³³ Loho ê êyô long atu be elam nena Kwandôk Lokwang. Me loho êthôkêng Yisu lêk anô vanî yi atu hethak alovalasing. Êthôkêng yang heva Yisu bang viyôhok me yang heva bang vikeng.

³⁴ Me Yisu henang nena, “Wakamik, nôngêv loho ning kambom vê vômbe nena loho thông paling be evong.” Yôvêm me ña vovak imbi valu vo injê nena opalête tem nimbua ya thôp.

³⁵ Avîlanô eva be êyê me ña bêngbêng imbi yêni lîlîng be enang ambôma nena, “Bôk yêni hêv avîlanô vi livung yôv be nôngêv yêni da livung imbing, vômbe nena yêni me Mesaya, ôpatu be Wapômbêng bôk hitok yôv.”

³⁶ Me ña vovak êyô hiving be enang ambôma me êv waing maning hêndêng yêni.

³⁷ Me enang nena, “Ong ña Juda ning king e? Yôv be nôngêv ong da livung.”

³⁸ Me ekavu ambô te heva Yisu viling bêngiti,
ÔPITI ME ÑA JUDA NING KING.

³⁹ Anô vanî yi atu be êthôkêng hiving Yisu yang henang ambôma hêndêng yêni nena, “Ong Mesaya e? Yôv be nôngêv ong da livung me yêi imbing.”

⁴⁰ Metom yang helanô ambô êng me hethang yang êng be henang nena, “Tem noma bêng yom me hevong bisê be mî hôkô Wapômbêng amî?”

⁴¹ Ai vong kombom kambom bêng anông be ditu thêthôp vo êv vovang hêndêng ai, metom ôpiti me mî hevong kambom te amî.”

⁴² Yôv me henang nena, “Yisu, wakma huvutak hîtôm king hîmô yong lêklinyak bêng kapô me lem êngêv ya.”

⁴³ Me Yisu henang nena, “Ya hanang avanông bing ethak ong nena, yaô tiêng yom me tem nômô imbing ya îmô long lêkmanjing* kapô.”

Yisu hema

(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Bidong oyang waklîvông bing me mo-mananing bêng hêyô pîk sapêng vov be hêk hele be hêyô wakma lô. Me kwak bêng atu be êthokêng heva melak matheng kapô hipupkê hê luvi.

⁴⁶ Me Yisu helam kaêk lêklokvang nena, “Wakamik, ya hatak ya dôhông hîlôk bahem.” Henang bêng yov me auk hivutak be hê me hema.

⁴⁷ Me vovak lêik ining anômbêng hêyê nôm êng me yêni hêv Wapômbêng ya athêng ling be henang nena, “Avanông bing, ôpiti me kambom mî.”

⁴⁸ Me avîlanô takatu be ethak tom be eva vo injê, loho yê nôm êng be kapôlônging malêing bêng be ê.

⁴⁹ Metom Yisu ya ɲa môlô lêk avî takatu be esopa yêni hêk Galili be êlêm, loho va dêim doke me êyê nôm takatu be hivutak.

Elav Yisu

(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

* **23:43 23:43** Long lêkmanjing ya ondong ethak ambô Glik me kukapô. ɲa Juda lejing êv nena long lêkmanjing atu me hîtôm Kukapô Iden hêndêng wakma Adam lo Iv mî evong kambom denang amî. Long lêkmanjing me hîmô melak leng be avîlanô thêthop ê îmô long êng êndêng wakma ema. **23:44-45 23:44-45** Hib 6:19-20; 10:19-20

⁵⁰⁻⁵¹ Me anô Alimatia te nang Judia hîmô be ya athêng nena Josep. Yêni heyambing waklavông atu be Wapômbêng ya lêklinyak bêng te nêlêm pîk. Yêni me anô mavî lêk anô thêthôp be yêni me ɲa Juda ning ɲa elanô ambô te. Be mî hîlôk hethak loho ning auk atu be ik Yisu vônô amî.

⁵² Be ditu hê hêndêng Pailat me henang ik ling vo nimbua Yisu ya kôpik.

⁵³ Êng me hiwa Yisu lin̄kôpik hîlôk hivup me hivuliv thing hethak kwak me hiwa be hê hêndô hêk kalang lêkmuk atu be ekolop valu be ambuang vo etak ɲa ema injêk. Kalang êng me mî bôk êndô ɲama te hêk amî denang.

⁵⁴ Sabat lêk bidong oyang be avîlanô epesang i vo injê waklavông êng.

⁵⁵ Be ditu avî takatu be esopa Yisu hêk Galili be êlêm me esopa Josep be ê êyê kalang atu be êndô Yisu lin̄kôpik hêk vo injê nena etak inda hêk bisê.

⁵⁶ Yôv me avî takêng ê ining melak me epesang nôm uv mavî lêk wel. Me Sabat hêyô me iwa lovak hîtôm balambung henang.

24

Yisu hiviyo hethak lonbô

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

¹ Sonda êng ya wak ali himung ya lêkbôk mo-mananing me avî takatu iwa nôm uv mavî takatu be bôk epesang yôv be ê kalang.

² Loho êyô me êyê valu atu be hîmô lovang ambôlêk lêk imbumbi yôv hê hîmô dang.

³ Me loho ivutak êyô kapô metom mî êpôm Anômbêng Yisu ya kôpik amî.

⁴ Be loho lejing êv bêng anông eva denang me ketheng oyang me anô yi lêk kwêv thapuk lêk danda bêng êyô be eva hiving loho.

⁵ Êng me avî takêng êkô be malejing hîlôk pîk. Metom thêi enang ethak loho nena, “Bisête be môlô othalo anô lêkmala heveng na ema ining long?

⁶ Yêni mî hêk long iti amî. Me lêk hiviyo hethak lonbô. Be ditu lemim êngêv ambô sêmbôk be hîmô Galili denang me henang ethak môlô

⁷ nena tem etak Anô Ya Nakandung îndôk na kombom kambom bahening be ingik yêni vônô ethak alovalasing me wak ali lô me tem nimbiyo ethak lonbô.”

⁸ Êng me loho lejing êv ambô êng.

⁹ Yôv me loho etak kalang be îvôê me enang ambô takêng sapêng ethak Yisu ya na hîndông lauming be lahavôtom lêk avîlanô takatu be îmô hiving.

¹⁰ Avî takêng te me Malia nang Makdala me Joana lo Jems talêmbô Malia lêk avî doho hiving enang ethak aposol.

¹¹ Metom aposol elanjô avî takêng ining ambô be esong nena enang ambô molo ma be mî êv iving amî.

¹² Metom Pita hiviyo me hevothong be hê kalang be hikum me hêyê kwak yom hîmô. Yôv me yêni hele hê melak ethak lonbô me la hêv bêng anông hethak nôm takatu be lêk hivutak.

*Yisu hêpôm anô lokwanji hîlôk lonđanlê
(Mak 16:12-13)*

¹³ Wak êng yom me Yisu ya ɲa hîndông yi ê long te be ya athêng nena Emeus. Long êng hêk dêim doke hîtôm 11 kilomita vo Jelusalem.

¹⁴ Thêi veng lonđanlê be ê me enang ethak nôm takatu be hivutak.

¹⁵ Thêi nang ambô bêng anông me Yisu da hêlêm be heveng hiving thêi.

¹⁶ Metom nômate hik thêi malenjing thing be mí êyê be eyala yêni amî.

¹⁷ Me henang ik thêi ling nena, “Mamu oveng be ôlêm me onang ômbête hê be hêlêm?”

Êng me thêi va tenjeng me malenjing ik thô nena thêi lejing malêing.

¹⁸ Anô yang be ya athêng nena Kelopas henang viyang nena, “Betha ong vathi te be hôvunu Jelusalem be ditu hôthông nôm takatu be hivutak hêk long êng êndêng wak takiti paling e?”

¹⁹ Me Yisu henang ik thêi ling nena, “Ômbête bêng?”

Me thêi enang ethak inda nena, “Nôm takatu be hêpôm Yisu nang Nasalet, ôpêng me plopet te be hevong ku bêngbêng be ya ambô me lêklinyak anông heva Wapômbêng lêk avîlanô sapêng malenjing.

²⁰ Me yoô ning avaka lêk ɲa bêngbêng îmbôk da etak yêni hîlôk ɲa Lom bahenjing be ik inda vônô hethak alovalasing.

²¹ Metom bôk yoô lejing êv nena yêni me ôpatu be tem nêngêv Islael vê injêk ining malêing. Me

ambô te hêk hiving nena, nô m takêng hivutak me lêk ya wak ali lô.

²² Me nôma yang hiving nena avî doho î m hiving yoô evong be yoô pîndîk kambom. Hêndêng lêkbôk momañaning me loho ê kalang

²³ metom mî êyê Yisu lînkôpik amî. Me loho îvôlêm enang nena loho yê wêng anjêla doho enang nena yêni hîmô lêkmala.

²⁴ Me yoô ning anô doho ê kalang me êyê nô m takêng hîtôm datu be avî takatu enang, metom Yisu da me mî loho injê yêni amî.”

²⁵ Me Yisu henang ethak thêi nena, “Mamu ña auk mî lêk kapôlômim pilisik denang, be ditu mî yuêv iving plopet ining ambô amî!

²⁶ Betha bôk mî mamu yala nena Mesaya tem nimbua vovang takêng yôv ketem nimbua ya athêng lêkmanjing mesa mî e?”

²⁷ Yôvêm me yêni hiwa Wapômbêng ya ambô takatu be bôk ekavu hethak yêni da sa hethak thêi. Henang mung hethak Moses ya kapua yôvêm me plopet sapêng ining ambô takatu be bôk ekavu hethak yêni hiving.

²⁸ Me loho êyô bidong vo Emeus me Yisu hevong vo ni thêthô.

²⁹ Metom thêi nang lêklokwang nena, “Lêk yathîndang hêmbôk be tem bîlîvông be dô me nô m imbing yêi.” Êng me yêni hê melak kapô hiving thêi be loho mô.

³⁰ Yôv me loho î m vo injang nô m me yêni hiwa polom be hêv la mavî yôv me hekavli be hêv

hêndêng thêi.

³¹ Thêi yê me maleŋing hipuak be eyala yêni. Me ketheng oyang me yêni lêk mî.

³² Me thêi nang ethak i nena, “Avanông bing, ai veng lonḍanlê me yêni hik Wapômbêng ya ambô thô be ai kapôlônjing hîtôm amela hethang.”

³³ Bôlôtom me thêi tak long êng me ele ê Jelusalem hethak lonḍô. Thêi yô me êpôm Yisu ya ɲa hîndông lauming be lahavôtom atu lêk anô doho ethak tom hiving be îmô.

³⁴ Me loho nang hêndêng thêi bêñiti nena, “Avanông bing nena Anômbêng lêk hiviyo hethak lonḍô be yêni hik i thô hêndêng Saimon.”

³⁵ Yôv me anô yi êng enang nôm takatu be hêpôm thêi hîlôk lonḍanlê bisê hiving polom atu be Yisu hekavli be hêv hêndêng thêi be thêi yala yêni.

*Yisu ya ɲa hîndông êyê inda hethak lonḍô
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)*

³⁶ Me thêi nang ambô hethak loho hîmô denang me Yisu heva loho lîvông me henang nena, “Môlô kapôlômim injêk yaô!”

³⁷ Me loho pîndîk kambom be esong nena gôk anô dôhō be êkô anông.

³⁸ Metom Yisu henang nena, “Hevong bisê be môlô song kambom be môlô ning auk ethak be hîlôk mayaliv vo?

³⁹ Ôngô ya baheng lo yaveng. Ya da êng diti be ombalong ya leŋving kôpik, vômbe nena gôk me lokwang lêk liŋkôpik mî hîtôm diti môlô yê ya.”

⁴⁰ Henang bêng me hik va lo bang thô hêndêng loho.

⁴¹ Loho yê yêni me leñing mavî anông, metom loho ning auk hîmô mayaliv denang be mî êv iving amî. Êng me Yisu henang ik loho ling nena, “Nôm doho hîmô vo yangang mesa mî?”

⁴² Êng me êv alim ñanam atu be îmbôk kôkô te vi

⁴³ me yêni hiwa be heyang eva loho maleñing.

⁴⁴ Me Yisu henang ethak loho nena, “Sêmbôk be ya hamô hiving môlô denang me ya hanang nena ambô takatu be bôk ekavu hethak ya be hêk Moses ya balambung lêk Plopet ining Kapua me Kapua Yeng tem ñingik anông.”

⁴⁵ Me yêni hik loho ning auk ling vo eyala Wapômbêng ya ambô hêk ya kapua ya ondong

⁴⁶ be henang nena, “Wapômbêng ya kapua henang nena Mesaya tem nimbua vovang be nema me wak ali lô me tem nimbiyô ethak lonbô.

⁴⁷ Me hethak ya athêng yom me tem enang mung injêk Jerusalem yôv kîmîng ni pîk nômbêng iti sapêng nena ende kapôlônjing lîlîng vo Wapômbêng tem nêngêv ining kambom vê.

⁴⁸ Lêk môlô yê nôm takêng yôv be ditu môlô nang sapêng bêng.

⁴⁹ Ondañô! Tem yangêv nôm atu be Wakamik bôk hevak ambô vo nêngêv êyômô môlô. Metom môlô mô Jerusalem endebe umbua lêklokvang êng nang melak leng êm.”

Yisu hethak leng be hê
(Mak 16:19-20; Ap 1:9-12)

⁵⁰ Me Yisu helom loho be hê hêyô bidong oyang Betani me hêv bang ling be hêv mek ethak loho.

⁵¹ Hêv mek denang me hetak loho me yêni hethak leng be hê.

⁵² Êng me loho êv yeng hethak yêni yôv me ele ê Jêlusalem lêk lejing mavî bêng anông.

⁵³ Me wak nômbêng iti sapêng me loho mô melak matheng be êv Wapômbêng ya athêng ling.

Yamap
Portions of the Holy Bible in the Yamap language of
Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Yamap long Niugini

copyright © 2025 SIL Papua New Guinea

Language: (Yamap)

Contributor: Papua New Guinea Bible Translation Association and The Seed Company

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2025-07-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 10 Jul 2025 from source files dated 10 Jul 2025

4b432633-0a7f-536f-bf2f-8db0ebda2b87